

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 39.

Fredagen den 6 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästlidna april.

§ 2.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 358, angående ersättning åt statens järnvägar för genom taxenedsättning förorsakad inkomstminskning.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 357, angående vissa anslag till främjande av bostadsproduktionen.

§ 4.

Herr *Hages* på kammarens bord liggande motion, nr 353, som nu föredrogs, remitterades till konstitutionsutskottet.

§ 5.

Statsutskottets nu föredragna utlåtanden nr 94—98 och 102—107 bordlades åter.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 108, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående biträdande skolföreståndarinnan Anna Kruses löne- och pensionsförmåner blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 39.

§ 7.

Bankoutskottets härefter föredragna memorial nr 40 blev ånyo bordlagt.

§ 8.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 15 av bankoutskottets utlåtande nr 30 angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 9.

Första lagutskottets härefter föredragna utlåtande nr 37 bordlades åter.

§ 10.

Vidare föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 46, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

§ 11.

Jordbruksutskottets utlåtanden nr 51 och 52, som nu föredrogs, blevo ånyo lagda på bordet.

§ 12.

Slutligen föredrogs vart för sig och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till åtgärder för skifteslagsindelning i vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslag under riksstatens nionde huvudtitel.

§ 13.

Ordet lämnades härefter till herr *förste vice talmannen*, som yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för morgondagens plenum uppföres första lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i vissa delar av strafflagen m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Denna hemställan bifölls.

§ 14.

Herr *Svensson* i Grönvik avlämnade en av honom och herr *Lindström* i Långnäs undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 356, angående provisorisk förhöjning av tullsatserna för vissa industriprodukter.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 354, blev på begäran bordlagd.

§ 15.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till kapitalökning för fonden för räntefria studielån jämte en i ämnet väckt motion;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till kapitalökning för fonden för torvindustriens befrämjande; och

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	under 4 dagar fr. o. m. den 14 maj,
» <i>Poppius</i>	» 10 » » » 7 »
» <i>Jonson</i> i Remröd	» 5 » » » 9 »
» <i>Bengtsson</i> i Kullen	» 2 » » » 10 » och
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» 4 » » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,19 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 7 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidna april.

§ 2.

Herr statsrådet *Elmquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 359, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 3.

Enligt därom den 27 nästlidna april fattat beslut företogos nu val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, än även sex suppleanter för dessa valmän; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

valmän:

- herr *Anderson* i Saxtorp,
» *Andersson* i Storegården,
» *Borggren*,
» *Björkman* i Norrköping,
» *Branting*,
» *Bäcklund*,
» *Corneliusson*,
» *Fast*,
» *Flognfält*,
» *Hellberg*,
» *Janson* i Kungsör,
» *Johansson* i Brånalt,
» *Jonson* i Remröd,
» *Kristensson*,
» *Leander*,
» *Lindman*,
» *Löfgren* i Stockholm,

herr *Persson* i Björsholm,
» *Ryberg*,
» *Rydén*,
» *Röing*,
» *Sommelius*,
» *Svensson* i Långelanda och
» *Wikström*,

var och en med 143 röster; samt

suppleanter:

herr *Björkman* i Långhem,
» *Ros*,
» *Lovén*,
» *Andersson* i Milsmaden,
» *Kloo* och
» *Persson* i Trången,

var och en med 95 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omnämnda valen.

§ 5.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren att onsdagen den 18 innevarande maj företaga val av tre ledamöter och tre suppleanter i den uppskattningsnämnd, varom stadgas i 33 § av förordningen den 28 maj 1920 om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegrings-skatt.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 358, angående ersättning åt statens järnvägar för genom taxenedsättning förorsakad inkomstminskning.

§ 7.

Vidare föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet herrar *Svenssons* i Grönvik och *Lindströms* i Långnäs på kammarens bord liggande motion nr 354.

§ 8.

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Genom en den 4 februari 1921 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 144, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1:o) lag om ändring i vissa delar av strafflagen; och
- 2:o) lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

I samband med denna proposition, som avsåg dödsstraffets borttagande ur den allmänna strafflagen samt ur strafflagen för krigsmakten med undantag av de s. k. krigsartiklarna, hade utskottet till behandling förehaft en av herr *Lindhagen* inom första kammaren väckt motion, nr 187, däri motionären hemställt, att riksdagen i anledning av propositionen ville uttala sig för livets okränkbarhet såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt i anslutning till denna uppfattning för sin del besluta dödsstraffets utplånande även ur strafflagens för krigsmakten krigsartiklar eller ock hos regeringen begära förslag till en revision av dessa artiklar i sådant syfte.

Utskottet hemställde.

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Engberg* mot vissa delar av motiveringen;

av herr *Hansson* i Stockholm, som med biträdande av utskottets hemställan framlagt särskilt förslag till avfattning av utskottets yttrande;

av herr *Jacob T. Larsson*, som yrkat, att utskottet skulle under punkten 2) hemställa, att riksdagen i anledning av den i ämnet väckta motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning för riksdagen framlägga förslag till dödsstraffets avskaffande såsom straffart även såvitt anginge gärningar, som avsåges i de uti strafflagen för krigsmakten ingående krigsartiklarna, eller, om detta skulle befinnas omöjligt, förslag till sådan ändring av krigsartiklarna, att stadgan det av dödsstraff i görligaste måtto inskränktes;

av herr *Hederstierna*, som med instämmande av herr *Thore* hemställt,

1:o) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; och

2:o) att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas; samt

av herrar *Rogberg* och greve *Spens*, vilka med särskild motive-ring instämt i den uti herr Hederstiernas reservation gjorda hemställan.

*Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Hederstierna: Det är av många skäl ingen lätt lätt sak att uppträda i denna fråga. Jag skall blott anföra det skälet, att denna fråga har varit ventilerad och diskussionen rört sig om densamma så länge både utomlands och här i landet — inom landet har den ju varit uppe på dagordningen i snart hundra år — att jag trotsar någon, han må hava den ena eller andra åsikten, att kunna komma med något nytt i frågan; åtminstone vågar jag icke skryta över något sådant. Den är vidare icke lätt att uppträda i därför, att när det gäller att avgöra, om dödsstraffet skall bibehållas eller icke, spelar det in så många okända faktorer. Det gäller att peja människosinnets, känslolivets allra intimaste fibrer, och att få tag i de strängar, som äro de riktiga vid varje tillfälle är förvisso icke lätt.

Jag skall här icke upptaga tiden med att redogöra för alla de olika åsikter, som i denna fråga gjort sig gällande. Skulle jag här lämna ett referat över alla de olika skäl, som åberopats av såväl anhängarna som motståndarna till dödsstraffet, skulle jag säkerligen upptaga kammarens tid i flera timmar. Jag skall i stället åtnöja mig med att tala om de åsikter, som gjort sig gällande inom första lagutskottet, och jag skall göra det desto hellre, som dessa åsikter väl också återspegla de meningar, som för närvarande göra sig gällande inom de olika lägren.

Det finns en åsikt, som icke kom fram inom första lagutskottet i fjol, när vi då hade denna fråga uppe, men som nu där erhållit en anhängare. Bäraren av denna åsikt har framlagt sin mening i en reservation till betänkandet. Han tillhör första kammaren och är således icke i tillfälle att här försvara sig. Han hyser emellertid den meningen, att staten icke under några förhållanden har rättighet att taga en människas liv hon må ha betett sig hur som helst, samhällsfaran må vara hur stor som helst och rättsordningen må ha blivit kränkt hur mycket som helst. Jag förmodar, att han anser, att staten har rättighet att sätta in denna människa på livstid, men att den icke har rättighet att taga hennes liv. Med den, som hyser en sådan åsikt, är det naturligtvis omöjligt att diskutera denna fråga. Han har sin oomkullrunkliga mening, att staten icke har rättighet att taga en människas liv, och därmed är saken avgjord.

För oss andra inom utskottet har saken däremot ställt sig så, att vi alla äro överens därom, att om rättsordningens upprätthållande det kräver, är staten berättigad att taga en brottslings liv. För

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

oss andra gäller det således icke principen, om staten har rättighet att tillämpa dödsstraffet eller ej, utan det gäller endast frågan: Kräver rättsordningens upprätthållande dödsstraffets kvarvaro i lagen eller gör det det icke? Det är således, om jag så må säga, icke någon artskillnad mellan de återstående utskottsledamöternas åsikter utan endast en gradskillnad. Majoriteten inom utskottet anser, att rättsordningens upprätthållande icke kräver dödsstraffets bibehållande, under det vi reservanter anse det vara nödvändigt.

Till stöd för deras åsikt, som anse, att dödsstraffet kan avskaffas, åberopas framför allt en statistik, varur herrarna kunna finna utdrag i utskottets betänkande. Av denna statistik, framgår, att i länder, som haft dödsstraffet men avskaffat det, har procenten av de svårare brotten icke tilltagit. Man har också meddelat jämförande statistik mellan länder, där dödsstraffet är avskaffat, och länder, där dödsstraffet finns kvar, och man har funnit, att de grövre brotten icke ha tilltagit i de länder, där dödsstraffet avskaffats, jämfört med de länder där det finns kvar.

Anhängarna av åsikten om att dödsstraffet bör avskaffas finna naturligtvis häri ett alldeles eklatant bevis för att dödsstraffet icke behövs. Det finns naturligtvis icke någon, som önskar dödsstraffets bibehållande i och för sig. Vore denna statistik fullt övertygande, skulle åtminstone icke jag ett ögonblick tveka att vara med om dödsstraffets avskaffande, men för mig har icke denna statistik en sådan övertygande verkan.

Då ett brott begås, är det en mängd olika faktorer, som spela in. Det är naturligtvis icke — det har jag givetvis icke ett ögonblick tänkt mig — endast tanken på att löpa den faran att bli utsatt för dödsstraffets tillämpning i fall av upptäckt, som är det enda återhållande motivet. Det finns så många andra motiv, som spela in i fråga om en brottsling, då han känner sig frestad att begå ett brott och då han känner de avvärande skälen, som säkerligen äro lika avgörande som frågan om dödsstraffets bibehållande. I vissa länder förekommer en mildring av sederna, människorna bli mera upplysta och få en helt annan blick och en helt annan respekt för medmänniskors liv, och i den mån, som detta tränger igenom, är det ju klart, att faran för människors liv blir vida mindre. Det ekonomiska livet blir även rikare. Människorna komma i en bättre ekonomisk ställning och frestelserna för den, som är berövad allt detta jordens goda, att sätta sig i besittning av detta genom att beröva en annan människa livet, bliva, om icke undanröjda, så dock mycket färre. Frestelserna verka således icke så starkt på en sådan människa.

Och slutligen, att jämföra olika folk med varandra, då det ena folket är eldigt och passionerat och där kniven, eller vad man har för mordverktyg, snart är framme, medan det andra folket är lugnt och sansat och tänker sig för, innan det handlar, att, som sagt, jämföra dessa folk, som leva under olika betingelser, med varandra och ur de olika ländernas brottmålsstatistik draga fram den omständigheten, att det efter dödsstraffets avskaffande icke har

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

blivit en ökning av brotten utan snarare tvärtom och säga, att detta visar, att dödsstraffets avskaffande icke haft någon inverkan, det kan åtminstone icke på mig verka övertygande. Det finns så många andra faktorer, som spela in i denna situation, att man enligt min mening icke har rättighet att ur det sakförhållandet, att dödsstraffet utan våda kunnat avskaffas, draga den slutsatsen, att dödsstraffet icke har någon betydelse.

Om herrarna ville frånsä från denna statistik, vars beviskraft enligt min mening — och det är mitt huvudargument i denna fråga — icke är övertygande, och i stället försöka tänka sig in i situationen för en brottsling, som står färdig att begå ett mord, tro herrarna verkligen, att han icke därvid tar någon hänsyn till, att om han blir upptäckt, när han begått detta mord, riskerar han sitt eget liv? Ja, då svara herrarna mig, att det är naturligtvis så, att en brottsling vid ett dylikt tillfälle resonerar icke, han tänker icke på straffet, utan han tänker blott, att han skall klara sig från detta och icke bli upptäckt. Jag vill erkänna, att det ligger någon sanning däri, ehuru jag icke tror, att man har rättighet att påstå, att brottslingarna över lag icke tänka på det kommande straffet. Det momentet spelar dock in, att i ett land, där dödsstraffet avskaffats, ha icke statsmakterna så tydligt slagit fast respekten för människolivet som i länder, där dödsstraffet står kvar. Enligt min mening slår det igenom hos hela folket, att när staten åtminstone alternativt bestraffar ett mord med dödsstraff, har staten därigenom sagt ifrån, att ett mord är ett så säreget brott, att staten på det allra kraftigaste måste beivra det. Det tränger då in i folkmedvetandet, att detta, att beröva en annan människa livet, är något, som är ohyggligare än alla andra brott.

Ytterligare en omständighet, som för mig spelar en mycket stor roll i denna fråga, är, att det finns en mängd människor, som under sitt liv bli satta i den situationen, att de icke kunna skyddas av staten. De bliva under sin pliktuppfyllelse ställda ensamma på sin post, och staten kan icke ha till hands skyddsmedel för dem i form av trupper, polis eller dylikt. Denna ensamma person måste söka försvara sig så gott han kan, och han blir tillspillogiven, om mördaren är honom övermäktig. Det förefaller mig, som om staten i sådana fall dock hade en oavvislig plikt att skydda dessa personer, så långt sig göra låter.

Vilka människor är det här fråga om? Erfarenheten från vår egen livstid har väl visat oss, vilka personer som lätt bliva utsatta för livsfara under fullgörande av sin plikt. Jag vill i herrarnas minne återföra, hurusom en godsägare utanför Stockholm för några tiotal år sedan blev på det mest upprörande sätt mördad. Det gällde icke honom, utan mördaren hade trott, att han skulle träffa postiljonen, som reste med värdepapper och värdepost. Det är dessa människor, som jag tänker på, nämligen postiljonerna, som resa på våra landsvägar. De ha visserligen en revolver någonstades i vagnslådan, men den ha de icke så lätt till hands, så som de resa år ut och år in, utan där träffar dem skottet oförberett. Det är omöj-

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.

(Forts.)

ligt för staten att skydda dessa människor. Såvitt jag förstår, är dock en sådan mäniska berättigad att av staten kräva, att staten ställer upp det största straffhot, som vår tid kan tänka sig, nämligen dödsstraff, för att skydda henne.

Går jag till min egen erfarenhet, har jag såsom domare varit med om att behandla ett av de svåraste mord, som hänt under min tid, nämligen mordet på länsmannen Gavell och hans fjärdingsman. De gävo sig upp i obygderna i Alfta socken i Hälsingland för att slå ned på ett lönnkrögarnäste. De visste bägge, att de skulle besöka ett synnerligen vilt folk, och man fick av rannsakingen veta, att länsmannen hade sagt till fjärdingsmannen, att »det är bäst, om jag tar revolvern i högra fickan, så att jag har den till hands, om det behövs». Då de sedermera gingo in i stugan för att mycket riktigt slå ned på lönnkrögarna, voro där samlade fadern och hans söner, fullt beredda på att gå till anfall och mörda ordningens upprätthållare. Detta mord skedde under de mest upprörande omständigheter. Det uppstod en strid på liv och död emellan länsmannen och dessa människor. Länsmannen, som tydligen var en stark karl, lyckades få in anfallarens gevär under sin ena arm. Han kved under ansträngningarna under striden, då de andra försökte rycka honom så mycket loss från geväret, att de kunde avlossa skottet mot hans bröst. Var gång, jag tänker på detta, kan jag icke känna mig annat än upprörd. I det att några hängde bak på länsmannens rygg och de andra drogo i bösskolven, lyckades de till slut få bössan så långt från bröstet, att det ögonblick kom, då de fingo pipan mot hjärtat och kunde avlossa skottet. Fjärdingsmannen, som låg svårt särad på golvet och bad för sitt liv, blev även han skjuten. Han levde dock några timmar, så att man fick reda på förloppet. Revolvern, som tydligen frantagits länsmannen och kastats bort på något sätt, fick man aldrig tag i. Länsmannen och fjärdingsmannen visste, att de voro utsatta för den största fara, men det var deras plikt att gå dit. Jag anför detta endast som bevis på, vilka förfärliga faror en ordningens upprätthållare löper.

Jag skall vidare erinra om den stackars kontorsfröken, som satt i ett kontor på Malmtorgsgatan och som på det mest cyniska och överlagda sätt blev ihjälslagen med ett betsman av en person, som hade alldeles klart för sig, hur han skulle bära sig åt och som övertänkt mordet i detalj. Jag påminner om henne, därför att det finns så många andra, som äro i samma predikament, alla dessa stackars värnlösa kvinnor, som sitta ensamma i sina butiker eller på sina kontor. Jag vill erinra om bruksbokhållaren, som efter att ha tagit hem kassan för att följande dag betala ut avlöningen, sitter ensam på kontoret och räknar penningarna. Jag tänker också på folkskollärarinnan, som bor ensam uppe i obygderna. Hon har naturligtvis inga pengar, men hon har sin egen person. Jag tycker, att det är statens skyldighet att göra vad den kan för att skydda dessa människor, som under uppfyllandet av sin plikt löpa den allra största fara.

Nu säga herrarna naturligtvis till mig — ni som ha en mot-

satt åsikt: »Ja, men vad har det hjälpt i dessa fall, att vi haft dödsstraffet kvar? Dessa som ni syftar på ha ju det oaktat blivit mördade allihop.» Ja, naturligtvis är det sant, men varken herrarna eller jag kunna nämna de många fall — ni säger, att det icke är några fall, men jag säger, att det är säkerligen många sådana — där befintligheten av dödsstraffet i lagen skyddat andra. Att taga bort dödsstraffet för att därmed humanisera våra lagar skulle jag kunna vara med om, ifall jag icke vore så livligt övertygad om, att detta borttagande av dödsstraffet skulle gå löst över oskyldiga och oförvitliga medborgare, som fullgöra sina plikter.

Jag sade i början av mitt anförande, att jag mycket väl kan tänka mig, att sådana tider kunna komma — och jag är den förste att hoppas, att de måtte komma — då sederna blivit så förmildrade och då respekten för ett människoliv trängt så igenom, att man kan enas om att taga bort dödsstraffet. Men jag frågar herrarna litet var: Leva vi i sådana tider? Är det icke så, att det knappast går en månad, utan att vi av tidningarna se, huru här i landet begås de mest upprörande brott? Är verkligen tiden inne att just nu taga bort dödsstraffet? Jag vill säga herrarna, att med den erfarenhet, jag har på detta område — jag har dock en ganska lång erfarenhet såsom domare — kan jag icke taga på mig ansvaret att taga bort dödsstraffet. Äro herrarna färdiga att taga detta ansvar, göra ni det naturligtvis, men jag har ansett det vara min skyldighet att säga riksdagens andra kammare, att min erfarenhet går obetingat i den riktningen, att dödsstraffet ännu måste stå kvar i lagen.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig avgivna reservationen.

Med herr Hederstierna förenade sig herrar *Lindman, Olsson* i Berg, *Persson* i Fritorp, *Lithander, Andersson* i Storegården, *Andersson* i Knäppinge, *Björkman* i Långhem, *Gustafson* i Kasenberg, *Magnusson* i Tumhult och *Nilsson* i Antnäs.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har återkallat i vårt minne en del ohyggliga mordhistorier från äldre och nyare tid. Han har sagt, att han var gång, han tänker på dessa hemska brott, blir han upprörd. Jag tror, att den känslan delas av oss alla. Herr Hederstierna har vidare, med hänvisning till sin stora erfarenhet såsom domare förklarat, att *han* icke vågar taga på sitt ansvar att beröva samhället det skyddsmedel, som dödsstraffets befintlighet innebär, och han har bevekande frågat oss, om *vi* vilja taga ett sådant steg på vårt ansvar. Med all respekt för den ärade talarens erfarenhet och med allt erkännande av det upprörande i de antydda brotten, tror jag dock i allt fall att, när vi hava att bedöma den nu föreliggande frågan, vi icke bara låta hänföra oss av i och för sig berättigade känslor, utan i främsta rummet lita till vårt kalla och nyktra omdöme.

Vad nu själva sakfrågan beträffar, om det är riktigt att avskaffa dödsstraffet eller icke, råder överensstämmelse mellan ut-

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

skottet och den ärade reservanten därutinnan, att samhället, rent generellt sett, har rätt att taga en medborgares liv, om det kan anses nödvändigt för rättsordningens upprätthållande. Men vi skilja oss därutinnan, att den ärade reservanten anser, att under nuvarande förhållanden dödsstraffet verkligen är nödvändigt för rättsordningens upprätthållande, vilket däremot utskottet förnekar. Då reservanten påstår, att dödsstraffet är nödvändigt — märk väl: *nödvändigt* — för rättsordningens upprätthållande, innebär det, att rättsordningen skulle störta samman, om man toge bort dödsstraffet. Gent emot detta mycket pessimistiska påstående har man pekat på att rättsordningen icke störtat samman i Rumänien och Portugal, där man upphävde dödsstraffet 1864, eller i Holland, där det upphävdes 1870, eller i Italien, där det avskaffades 1889 eller i Norge, där det avskaffades 1902. Rättsordningen har heller icke störtat samman i sådana stater, där man visserligen icke formellt upphävt dödsstraffet, men upphört att tillämpa det. Man har vidare påvisat, att i stater, som avskaffat dödsstraffet, antalet grövre brott ingalunda ökats efter nämnda åtgärds vidtagande. Man har slutligen uppvisat, att grövre brott icke förekommit ymnigare i stater, som avskaffat dödsstraffet, än i stater, som behållit detsamma, och att icke heller proportionen mellan grövre och ringare brott är större i de stater, som avskaffat dödsstraffet, än i de stater, som bibehållit detsamma.

Mot denna bevisföring invänder nu herr Hederstierna, att han icke kan tillmäta den återopade statistiken ett avgörande vitsord. Det är så många andra faktorer, som här kunna verka i den ena eller andra riktningen, och därför anser reservanten, att statistiken icke förtjänar den beviskraft uti förevarande avseende, som man vill tillägga densamma. För herr Hederstierna står det i stället klart, att »möjligheten av tillämpningen utav ett i lagen förefintligt dödsstraff måste i vida högre grad verka avskräckande och återhållande på mängden, som är frestad att begå mord än ett livstidsstraff, varifrån han vet, att han efter ett antal år blir benådad». Med andra ord: herr Hederstierna anser, att det ligger i sakens natur, att befintligheten av ett dödsstraff, som kan tillämpas, verkar väsentligen mera avskräckande än ett livstidsstraff.

Jag vill för min del medgiva, att det låter tänka sig, att det förhåller sig så, som herr Hederstierna säger; man kan icke från början påstå, att hans hypotes är orimlig, den kan vid första påseende synas rimlig nog. Men jag skall be er, mina herrar, att försöka tänka efter, hur verkligheten ter sig i ljuset av denna hypotes.

Såsom jag nämnde, avskaffades dödsstraffet i Italien år 1889. Det hade då en längre tid förut varit avskaffat i Toscana, som tidtals varit en egen stat. På 100 år hade där förekommit endast tre avrättningar och under de sista 50 åren hade ingen enda sådan ägt rum, men i det övriga Italien fanns dödsstraffet kvar och där hade det även tillämpats. Icke dessto mindre hade de grövre brotten förekommit i större utsträckning i det övriga Italien, som hade kvar

dödsstraffet, än i Toscana. När sedan dödsstraffet för hela Italiens vidkommande togs bort år 1889, sjönk under de första 20 åren efter denna åtgärd antalet grova brott ända till hälften av motsvarande siffra på 1880-talet. Om nu herr Hederstiernas hypotes är riktig, måste det innebära följande: Före 1889 måste dödsstraffet ha verkat avskräckande i de delar av Italien, där det ännu tillämpades, men i Toscana, där det icke fanns kvar, måste det ha funnits andra avskräckande faktorer, som gjort samma tjänst, och dessa faktorer måste i Toscana hava verkat ännu mycket kraftigare än dödsstraffet i det övriga Italien. När man sedan tog bort dödsstraffet i de övriga delarna av Italien då måste enligt den antydda hypotesen andra faktorer hava börjat spela iz, som i Italien utanför Toscana verkade i samma riktning som dödsstraffet och som verkade så kraftigt, att resultatet blev minskad brottslighet även i dessa delar. Jag vill icke alldeles förneka möjligheten av ett sådant antagande, men jag vill påstå, att det är föga sannolikt, att så skett.

På samma sätt måste med samma hypotes förklaras det märkvärdiga förhållandet, att när man i Portugal upphävde dödsstraffet, minskades där antalet grova brott, och på samma sätt måste också förklaras, hur det kan komma sig, att i Portugal, som icke har kvar dödsstraffet, antalet mord och dråp utgör 23,75 på en miljon av befolkningen, medan i grannlandet Spanien, vars befolkning icke kan vara så värst olika den portugisiska och där dödsstraffet finns kvar, motsvarande siffra är 46,45 på en miljon invånare d. v. s. nästan jämt dubbelt så stor.

För min del tror jag, att den psykologiska konstruktion, som ligger till grund för herr Hederstiernas hypotes, icke är riktig. Ty i många fall tänker den, som står i begrepp att begå ett grovt brott, icke så mycket på, vilket straff som kan följa på hans brott; han hoppas nämligen att hans brott ej skall bliva upptäckt eller att han skall undkomma. För övrigt äro de personer, om vilka det här är fråga, oftast sådana brutala karaktärer, att det för dem icke spelar så stor roll, om de få sätta livet till för sina gärningar. De äro så vana att icke räkna så noga med människoliv, att de icke bry sig så mycket om, ifall de själva riskera livet på sin kupp.

Herr Hederstierna betonade kraftigt, att det avgörande härvidlag för honom vore hänsynen till alla de oförvitliga medborgare, som nu måste riskera sina liv i statens eller enskildas tjänst. Det är en synpunkt, som jag antager icke är främmande för någon av oss, men jag kan icke inse, att dessa oförvitliga människor skyddas bättre därigenom att den som angriper dem straffas med livets förlust. Huvudsaken är nämligen icke att straffet står i direkt motsvarighet till brottet, utan huvudsaken är, att de som förgripa sig på andra medborgare verkligen bli ertappade och dömda samt befordrade till ett allvarligt straff.

Herr Hederstierna nämnde också, att om man bibehölle dödsstraffet, markerade detta, att staten har större respekt för människolivet, än om dödsstraffet saknas i strafflagen. Det är dock icke så säkert, att alla de personer, om vilka här är fråga, få den uppfattningen, att staten har större respekt för människolivet därför

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

att staten bestraffar missdådare med livets förlust. Fångvårdsstyrelsen uttalar i sitt utlåtande i denna fråga en åsikt, som står i strid med herr Hederstiernas. Fångvårdsstyrelsen säger, att »enligt vad det uppgäves och utan svårighet kunde inses hava blodsutgjutelser verkat förråande å åskådarna likasom ock å dem, som hörde skildringarna av förloppet. Sedan avrättningarna förflyttats till den slutna fängelsegården, vore visserligen dessa direkta verkningar å allmänheten avlägsnade; men fortfarande torde vetenskapen om samhällets blodiga våldshand kunna just hos dem, för vilka drifterna till råa död icke låge fjärran, väcka en dem själva urskuldande tanke, att utgjutande av andras blod dock icke vore något alltför ohyggligt. Den enskilda hämndkänslan menade sig våga, vad den trodde, att staten gjorde av hämnd emot brottslingar.» Det synes mig sannolikt, att intrycket av statens användning av dödsstraffet verkar just i den riktningen, som fångvårdsstyrelsen här sagt, och att således aktningen för människolivet framstår såsom mera grundad, om staten avstår från att begagna sig av detta straff.

Efter de många diskussioner, som förekommit i denna fråga i Sverige, och på grund av den erfarenhet, som vi under årens lopp samlat, tror jag, att den dagen nu har kommit, då vi åtminstone i den allmänna strafflagen utan fara för rättssäkerheten kunna avvara detta blodiga straff.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Jag tror, att man får vara den förste ärade talaren så tillvida tacksam, att han, när han försvarade sin reservation, icke lade försvaret utefter den linje, som skymtar bakom uttalandena från lagrådets sida. Det har nämligen i år inträffat, att här i debatten blandats in en synpunkt, som visserligen icke finnes i herr Hederstiernas reservation, men som däremot kommit tydligt till synes i den reservation, som avgivits av herrar Rogberg och greve Spens, nämligen den *politiska* synpunkten. Man har skjutit fram i förgrunden nödvändigheten av att behålla dödsstraffet som yttersta skyddsmedel gentemot politiska förbrytelser, då närmast sådana, som hava karaktären av en revolt gentemot en viss rättsordning eller statsordning. Jag tror, att man måste livligt beklaga, att den synpunkten ens har kommit med i spelet. Man måste beklaga det därför — det är åtminstone min övertygelse — att ett återupprepande av den synpunkten för oss tillbaka i diskussionen till linjer, som för länge sedan borde varit övervunna. Det skymtar bakom greve Spens' och herr Rogbergs reservation liksom bakom lagrådets uttalande den uppfattningen, att när man kommer fram till revolutionära perioder, då skulle det vara en ofantlig styrka för samhället att hava dödsstraffet såsom yttersta skyddsmedel.

Det förefaller mig, som om man emot detta med skäl kunde åberopa en tankegång, som här i kammaren år 1909 utvecklades av en av straffrättens främste, professor Thyrén, när han gjorde detta tankeexperiment att man i Frankrike år 1789 hade haft dödsstraffet

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

avskaffat under en så lång tid, att det icke hade legat nära och aktuellt i medvetandet att tillgripa det — låter det icke då tänka sig, att den franska revolutionen skulle hava kommit att förlöpa utan den blodsterror, som faktiskt kännetecknade den? Jag tror för min del, att den tanken är fullständigt riktig. Den har sedermera fått stöd i en beaktansvärd studie till revolutionernas naturhistoria av den bekante tyske socialdemokraten Kautsky, som i ett arbete, som snart också kommer ut på svenska, om kommunism och terrorism, har gjort till föremål för sin undersökning just dessa de primitiva lidelsernas och drifternas spel under revolutioner. Han påvisar med stöd av ett rikhaltigt material, huru under dylika perioder just dödsstraffets bibehållande och tillämpande så långt ifrån åstadkommit, att rättskulturen höjes, att det i stället ger en slags hemul för blodsutgjutelse, och liksom Thyrén i sitt anförande år 1909 kommer Kautsky till det resultatet, att därest man genom sin politik förut har avlägsnat barbariska straffformer, så ligger däri en viss garanti för att, när revolutionära perioder komma, en blodsterror av angivet slag icke kommer att upprepas. Jag tror för min del och är övertygad om, att var och en som har intresserat sig för revolutionernas historia skall hava kommit till samma uppfattning.

Det har nu av utskottet, i alla händelser i dess inledningsyttrande, sagts ett ord, som närmast föranlett mig att taga till orda, och det är, när det där heter att »dödsstraffets bibehållande måste bedömas med hänsyn till dess betydelse för *rättsordningens* upprätthållande.» Utskottet fortsätter, att om det kan visas, att dödsstraffet är nödvändigt för *rättsordningens* upprätthållande så må det också bibehållas. Men i slutet av sitt utlåtande polemiserar utskottet emot lagrådets uppfattning, och det är just lagrådet, såsom jag redan nämnt, som skjutit fram synpunkten, att bibehållandet av dödsstraffet kunde vara nödvändigt för *rättsordningens* upprätthållande. Jag har för min del icke kunnat biträda denna formulering, som återfinnes i början av utskottets utlåtande, och detta därför att uttrycket *rättsordning* är, förefaller det mig, i högsta grad *tvetydigt*. Ty, låt mig göra ett tankeexperiment: en ordning med införd ståndrätt är även den en *rättsordning*, en bolsjevickisk diktatur, såsom därborta i Ryssland, är även den en sorts *rättsordning* o. s. v. Det är tydligt, att vad som ligger bakom detta är tanken på *statsordningen*. Vad man ändock vill uttrycka är väl den *rättssäkerhet*, som bör tillerkännas medborgarna under olika och skiftande *rättsordningar*, och det är därför, som man enligt min mening i stället för »*rättsordningens* upprätthållande» skulle hava skrivit in »*rättssäkerhetens* upprätthållande», för att undvika att ge det minsta på hand åt denna olyckliga synpunkt, som lagrådet har varit inne på. Det är ju uppenbart, att om lagutskottet skulle säga ut, att dödsstraffet må bibehållas, därest det är nödvändigt för *rättsordningens* upprätthållande, så har lagutskottet givit på hand, att lagrådet har rätt i sin synpunkt, då det säger, att som yttersta skyddsmedel mot den hotade *rättsordningen* må dödsstraffet bibehållas. Det är den synpunkt jag vill förvisa och i stället lägga tyngdpunkten på *rättssäker-*

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

heten. Ty vilken rättsordning är det som skall skyddas? Jag får för min del säga, att det kan finnas en rättsordning i betydelsen av statsordning, som är så beskaffad, att det kan vara en *moralisk plikt* för den enskilde medborgaren att gå till attack emot den och försöka störta den. Att då från lagutskottets sida säga ut, att därest det är nödvändigt för upprätthållandet av en dylik rättsordning att hava kvar dödsstraffet, är enligt mitt sätt att se alldeles orimligt.

Men jag kan icke heller ställa mig på den ståndpunkten, som intagits av en ärad reservant från första kammaren, då han anslutit sig till herr Lindhagens uppfattning, att livet under alla förhållanden skall betraktas såsom okränkbart. Det är min övertygelse, att det moderna samhället nog måste principiellt tillerkännas en rätt att även släcka ett liv. Jag antar, mina herrar, att vi en gång, kanske icke i så avlägsen framtid, inom samhället tvingas att taga under övervägande att släcka sådana liv, som bestå i ohjälpliga och vanskapade idioter och som från början äro dömda att vara samhället till en börda och alla andra och sig själva till förbannelse. En sådan utväg får naturligtvis tänkas hållas öppen. Vid tanken på en hel del av dessa olyckliga, icke mänskliga varelser ens, som hava kommit till världen med en från början slocknad intelligens och egentligen leva på djurets stadium, kan samhället naturligtvis icke fränkänna sig principiellt rätten att kunna taga liv, men därav följer också, att åtminstone icke jag kan underskriva de slutsatser, till vilka herrar Lindhagen och Jacob Larsson kommit. Herr Lindhagen går ju så långt i sin motion, att han till och med gör gällande, att redan den gamle Adam bar Kainsmärket på sin panna. Det är kanske litet svårt att förstå, huru det var möjligt för Adam att bära Kainsmärket på sin panna! I alla fall står den uppfattningen väl på samma plan, som motionärens påpekande därjämte av ett yttrande av någon för mig hittills absolut obekant auktoritet, som heter Josef Popper, att så fort ett människoliv släckes är det en händelse som överväger alla kulturella framsteg och alla händelser över huvud taget i det historiska förloppet. Det är uppenbart, att herr Lindhagen från denna utgångspunkt har kommit fram till att också yrka på ett borttagande av dödsstraffet över hela linjen, alltså även i det fall, som gäller dess tillämpning under krigstid i krigsartiklarna. Där hava vi inom utskottsmajoriteten enat oss om en formulering, som säger: »Huruvida och i vad mån en inskränkning av dödsstraffets tillämplighet i förevarande fall kan ske, torde dock vara förtjänt av en närmare undersökning». Vi hava hyst den uppfattningen, att det nog i dessa krigsartiklar förekomma *alltför talrika fall*, där dödsstraffet stadgas, och att man därför bör se till, om man icke kan inskränka dem. Men vi hava därmed *icke* ansett det möjligt eller löna mödan att gå på den linjen att tänka sig dödsstraffets borttagande fullständigt under krigstid. För min del har jag för denna ståndpunkt den motiveringen, att jag ser dödsstraffets tillämplighet i krigstid liggande på ett helt annat plan än dess tillämplighet under normala förhållanden. Under normala förhållanden har dödsstraffet en helt annan social funktion än under krigstid. Ty i det senare fallet avser det ju ingenting an-

nat än att försöka upprätthålla manstukten. Jag gör det tankeexperimentet, mina herrar, att vi helt och hållet avskaffat dödsstraffet ur krigsartiklarna, och det bleve ett krigsutbrott. Om då en hel mängd av dem, som ryckte ut i fält, ställdes inför valet att gå ut och fullgöra sin plikt såsom soldater och därmed löpa risken att bli nedskjutna eller att genom något slags disciplinärt förhållande skickas i fångelse och få sitta under rannsaking under lång tid framåt och i varje fall undgå möjligheten att dödas, så tror jag, att detta från början skulle göra sammanhållningen inom armén fullständigt omöjlig. Här spelar naturligtvis dödsstraffet rollen av en kraft till manstukt genom att det ställer vederbörande i valet mellan att gå ut och hava chansen att rädda sitt liv eller att genom ett förfarande i motsatt riktning gå en säker död till mötes. Just därför att jag icke kan se, att dödsstraffet fyller samma funktion i krigsartiklarna under krigstid som det fyller under normala, fredliga förhållanden i samhället, har jag icke kunnat finna, att det lönar mödan att förorda en sådan undersökning, som herr P. A. Hansson i sin reservation förordar, nämligen om dess fullständiga borttagande ur krigsartiklarna. Det praktiska resultatet härav torde i alla händelser bli, att man får nöja sig med att se till, i vad mån det kan utrensas i alla dessa fall, där det förekommer onödigtvis, och alltså där uppdra gränserna för dess tillämpning.

Nu har herr Hederstierna i sitt anförande till försvar för dödsstraffet anført samma synpunkter som i sin reservation, nämligen dödsstraffets allmänt preventiva verkan, dess verkan såsom avskräckande på andra från att begå brott. Jag ber då för min del att få säga, att jag tror, att herr Hederstierna därvidlag väsentligt överdriver sina farhågor för dödsstraffets borttagande. Jag vill minnas, att det var den 23 november 1910, dödsstraffet sista gången tillämpades här i landet. Sedan dess har man konsekvent gått benådningssvägen, och det kan väl på goda grunder sägas, att det knappast kommer en regering i detta land, som skulle vilja frångå denna inslagna praxis och återigen låta dödsstraffet träda i tillämpning. Men det kan å andra sidan icke undgås, att den stora allmänheten, alla medborgare, hava klart för sig detta, veta alltså, att dödsstraffet faktiskt och praktiskt är avskaffat i vårt land sedan 1910. Det är då också uppenbart, att den avskräckande verkan, som herr Hederstierna underströk, blir illusorisk. Ty *vet* allmänheten, att dödsstraffet icke tillämpas, så kan det väl rimligtvis icke så som herr Hederstierna vill göra gällande ha denna avskräckande verkan bara därför, att det står inskrivet i lagen endast såsom en död bokstav. Jag tror för min del, att det riktiga är, att man nu så att säga *konfirmerar* den praxis, som faktiskt är införd, och att man stryker bestämmelserna om dödsstraffet, när det ändå icke tillämpas. Och erfarenheten torde komma att visa, att kriminaliteten ingalunda kommer att ökas, därför att man gjort det.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan men med den ändring, att i tredje raden av utskottets yttrande

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.

(Forts.)

på sidan 14 i förevarande utlåtande i stället för uttrycket »rättsordningens» må insättas ordet »rättssäkerhetens».

Herr Thore: Herr talman, mina herrar! En av de båda justitieministrar, som i den kungliga propositionen uttala sig för dödsstraffets avskaffande, säger i propositionen på följande sätt: »Samhället behöver icke dödsstraffet till sitt skydd. Därmed är också sagt, att samhället ej bör bibehålla denna straffart.» Detta är ett kategoriskt uttalande mot dödsstraffet, men det är också enligt min mening ett vågat uttalande, då, såsom man finner, majoriteten av Svea hovrätts ledamöter, majoriteten av Göta hovrätts ledamöter och majoriteten av lagrådet icke ansett tiden vara inne att utplåna dödsstraffet ur strafflagen, i varje fall icke i den utsträckning, som Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Vidare säger justitieministern, den nuvarande justitieministern nämligen, i propositionen: »Enligt min övertygelse finnes numera för denna reform — d. v. s. för borttagandet av dödsstraffet ur den allmänna strafflagen — det stöd i det allmänna tänkesättet hos vårt folk, utan vilket en lösning av frågan icke bör sökas.» Herr justitieministern vill sålunda göra gällande, att den ståndpunkt han själv intager i fråga om dödsstraffets vara eller icke vara och den, som intagits av hovrätten över Skåne och Blekinge samt fängvårdsstyrelsen, den har stöd i det allmänna tänkesättet. under det att de av de tre förstnämnda ämbetsmyndigheterna — Svea hovrätt, Göta hovrätt och lagrådet — uttalade åsikterna icke skulle ha ett sådant stöd. Vi få nog lite var medgiva — och jag inräknar härvid även en justitieminister — att det är ytterst vanskligt att avgöra, huru folkmeningen ställer sig i en viss fråga, och osäkerheten är kanske icke minst i en sådan fråga som denna. Men sannolikheten talar för, att då frågan om dödsstraffets bibehållande eller icke bibehållande varit föremål för delade meningar hos vårt lands högsta rättsmyndigheter, så finnas även i denna sak delade meningar hos vårt folks breda lager. Och på vilken sida majoriteten ligger kan ingen avgöra. Jag förmenar alltså att det är överord, då man säger, att denna strafflagsreform har stöd i det allmänna tänkesättet hos vårt folk. Vill man skåda in i folkmeningen för att finna, om man reagerar för eller emot dödsstraffet, så bör det vara vid en tidpunkt, då en sådan händelse inträffar att folkmeningen kommer till uttryck. Huru förhöll man sig år 1910, då rånmördaren Ander undergick dödsstraffet? Var icke den allmänna meningen fullt på det klara med, att denne man undfick sina gärningars lön? Jag tror knappast, att man på något håll, i någon tidningsartikel eller i någon annan form, varit folkopinionen plägar ge sig tillkänna, reagerade emot att dödsstraffet tillämpades på denne brottsling. Återigen: huru uttalade sig folkmeningen då det blev bekant, att rånmördaren Gyllenpalm benådats? Jo, så vitt jag funnit, ganska deciderat emot, att benådningsinstitutet tillämpades. En artikel i en stor sydsvensk tidning innehöll vid tiden för Gyllenpalms benåd-

ning följande: »Underrättelsen om Gyllenpalms benådning kommer säkert att mottagas med blandade känslor inom landet. Det gruvliga brottet var begånget av sämsta möjliga motiv. Om någonsin — förmenar många — borde här för rättskänslans skull lagens yttersta stränghet komma i fråga», o. s. v. I andra uttalanden från den tiden vänder man sig ännu bestämdare emot att benådning skett. Det säges nu, att sådana uttalanden, sådana känsloutbrott tillkomma under en upphetsad stämning och därför icke kunna anses vara ett utslag av en sansad folkopinion. Jag vill då fråga: tror man, att de personer, den folkmening, som år 1917 krävde, att Gyllenpalm skulle undergå dödsstraffet, att denna opinion nu svängt om, att den nu erkänner att den varit vilse. Jag tror ingalunda, att så är förhållandet.

Ang.
dödsstraffets
anskaffande.
(Forts.)

I sitt stora anförande i denna kammar år 1909, då frågan om dödsstraffets borttagande var före, uttalade sig professor Thyren om vad tidsåskådningen säger om valet mellan dödsstraff och livstids straffarbete. Han förmenade, att tidsåskådningen i det hela träffat sitt val, och att det blott är i vissa undantagsfall — vid tillfälle, då ett särdeles ohyggligt brott blivit begånget — som åskådningen är vacklande. Dessa undantagsfall vill professor Thyren betrakta som en viss rest av hämndkänsla mot brottslingen, och han uppställer då den frågan: »Bör lagstiftaren omhulda denna rest av hämndkänsla, eller bör han göra vad på honom ankommer för att utrota även den? Kan lagstiftaren taga bort denna återstod av hämnd, som finnes kvar, eller kan han medverka därtill därigenom, att han upphäver dödsstraffet och därigenom bringar rättsåskådningen mera i överensstämmelse med sig själv, så tror jag», säger professor Thyren, »att han handlar icke blott rätt utan även klokt.»

Jag förmenar, att det är en ganska egendomlig åskådning och argumentering som i det nu anförda och liknande uttalande kommer fram. Den går ut på, att lagstiftaren mindre skall syssla med brottet och brottslingen utan hellre lägga an på att framskapa en sådan tidsåskådning, att människor, att laglydigt folk ej längre uppröras av brotten, att den naturliga känslan av vedergällning mot brottslingen borteliminerar. Jag tror, att detta är en farlig lära att predika, och konsekvensen av en sådan lära kan icke bli något annat än en förslappning av den allmänna rättskänslan.

Det må vara ett uttryck för vedergällning då man begär att en Nordlund, en Ander, en Gyllenpalm m. fl. för sina härresande förbrytelser skola undergå dödsstraffet men det förnämsta motivet för kravet, att rättsstatens yttersta straffåtgärd i fall som de nämnda bör tillämpas, det är dock främst att man instinktmässigt känner, att hemska och mordlystna planer ruvas hos en del samhällsindivider, färdiga att komma till utbrott, om icke lagens arm genom ett kraftigt straffhot hämmar dem. Jag vill icke vara den, om vilken det måhända kan komma att sägas, att han genom missriktad humanitet, sofisteri med rättsbegreppen eller på grund av likgiltighet för de onda makternas spel hos vissa mänskliga individer medverkade till att genom avskrivande av lagens kraftigaste straffhot den enskilde,

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

oförvitlige medborgaren berövades det skydd, som denne i en rättsstat ovillkorligen har rätt att göra anspråk på.

Då justitieministern säger, att samhället icke behöver dödsstraffet till sitt skydd, så kan jag i visst avseende ge honom rätt, nämligen att med den rättsuppfattning, som nu råder i vårt land och med de maktmedel, som stå öfverheten till buds, någon fara för rättssamhällets bestånd, även om en ohygglig förbrytelse då och då inträffar, för närvarande icke föreligger. Men vid avgörandet av frågan om dödsstraffets avskaffande måste även hänsyn tagas till sådana utomordentliga förhållanden, som påpekas i uttalandet från lagrådets flertal, nämligen att laglösa tider kunna inträda, då av inre fiender starka och omfattande angrepp riktas mot själva rättssamhällets bestånd. I sitt bemötande av detta yttrande har justitieministern enligt min mening glidit förbi sakens kärnpunkt, och jag förmenar så också vara förhållandet med en föregående talare, som även var inne på samma sak. Det gäller här icke nedslående av en upprorsrörelse, som utbrutit i full låga, ett inbördeskrig, utan fallet avser de anarkistiska och laglösa skeden, som ofta utgöra förbud till ett uppror, och som bruka kännetecknas av våldshandlingar och grova förbrytelser samt förakt för människoliv. Man kan härvid peka på ett konkret exempel från de sista åren, nämligen tillståndet i Finland hösten 1917. Jag skall ej närmare ingå på denna sak, men då lagutskottets majoritet anser, att bibehållandet av dödsstraffet såsom yttersta skyddsmedel för den hotade rättsordningen under tider av svår inre oro skulle kunna tolkas som ett försök att förläna dödsstraffet en utpräglad karaktär av ett speciellt politiskt straff, så synes det mig, som om man ville utsträcka begreppen politiska brott och politiska straff långt utom den rayon, till vilken de faktiskt höra. Under politiskt upprörda tider inträffa grova brott, där det politiska motivet är så gott som intet, men det kriminella inslaget det väsentligaste. I sådana fall är det oriktigt att använda uttrycket politiska straff.

Jag skall i detta sammanhang något upptaga till bemötande vad en föregående talare, utskottets ärade ordförande, framhållit angående att befintligheten av dödsstraffet verkar förråande på allmänheten, ja rent av uppväcker brottsliga lidelser. Han åberopade härvid ett yttrande från fångvårdsstyrelsen. Det föll mig då i minnet ett uttalande som jag sett hos justitierådet Olivecrona i hans bok om dödsstraffet. Olivecrona har där en passus, som är ganska betecknande för vad som anförts från fångvårdsstyrelsen. Den lyder så: »Till landtdagen i Helsingfors 1863—64 hade regeringen överlämnat en proposition, beträffande de allmänna grunderna för en ny brottmålslag, och den kommitté, som härtill uppgjort förslaget, yttrade i motiverna, bland annat, angående dödsstraffet äfven följande: 'Såsom bekant har härstädes i fyratio år ingen enda dödsdom blifvit verkställd och likväl har derigenom hvarken samhället råkat i fara eller ens de i lagen med dödsstraff belagde brotten tilltagit, ehuru dock hvarje grof förbrytare kunnat, enligt kejs. kung. af den 21 april 1826, med säkerhet påräkna, att dödsstraffet icke heller å honom komme att verkställas. Enligt kommitténs tanke är detta ett så ta-

lande och öfvertygande bevis därpå, att det finska folkets milda seder redan hunnit göra dödsstraffet härstädes fullkomligt umbärligt, att det synes göra alla andra bevis i ämnet öfverflödiga.» Det verkar egendomligt detta, att man på 1860-talet ordade om det finska folkets milda seder, när vi ha sådana exempel från Finland, som de vi fingo år 1917. Förhandsuttalanden om att borttagande av dödsstraffet förmår skapa milda seder ha tydligen föga övertygande kraft.

I sin bevisföring för dödsstraffets avskaffande lägga de tillkallade sakkunniga stor vikt vid det förhållandet, att man vid jämförelse å ena sidan med de länder, som bibehållit och praktiserat dödsstraffet, och å andra sidan de länder, som avskaffat det eller upphört att använda det, icke kan påvisa något stöd för dödsstraffets överlägsenhet såsom allmän prevention, d. v. s. som avskräckningsmedel. Justitieministern är ense med de sakkunniga härutinnan och uttalar i den kungl. propositionen »att dödsstraffet icke under normala förhållanden besitter någon överlägsenhet såsom allmän prevention, lärar få anses bestyrkt av en lång erfarenhet från främmande länder». Lagutskottets majoritet hyllar likaledes samma åsikt, nämligen att statistiken över grova brott icke ger något som helst stöd, att dödsstraffet ur avskräckningssynpunkt skulle vara överlägset den straffform — livstidsfängelse — varmed den gemenligen ersatts. Men utskottet synes vilja gå ett steg till i samma riktning: den statistik som upptages på sidan 15 i utskottsbetänkandet omfattar nämligen *enbart* sådana land, där trots dödsstraffets avskaffande talet för uppsåtligt dödande procentuellt i förhållande till folkmängden sjunkit. Och det referat, som man här gjort av det av de sakkunniga insamlade materialet, är i ett av fallen så pass egendomligt, att det torde böra påpekas. Man framhåller, att Finland, där dödsstraffet icke tillämpats sedan år 1826, det första årtiondet efter denna tidpunkt uppvisade ett absolut årsmedeltal av 24 domar för uppsåtligt dödande, men 50 år senare, för 1870-talet, ett årsmedeltal av endast 10 sådana domar. Om man fortsatt statistiken hade emellertid framgått, att under 1890-talet och 1900-talet en ganska väsentlig stegring kan påvisas i antalet av de för uppsåtligt dödande där fällda domar. Det är alls icke någon vacker statistik, som Finland i förevarande hänseende utvisar, och den stöder minst av allt vad utskottet vill bevisa. Om man vidare för Rumänien kan peka på, att sedan dödsstraffet avskaffades år 1864 en viss, fast en icke alltför betydande minskning ägt rum i det absoluta talet för uppsåtligt dödande, så har detta förhållande en ytterst liten beviskraft gentemot det faktum, att i vårt land, där man behållit dödsstraffet kvar i strafflagen och tidvis även tillämpat det, en väsentligt mycket större nedgång i antalet för mord dömda, åtminstone intill tiden närmast före världskriget, är till finnandes. Jag vill även göra gällande, att statistiken från utlandet i förevarande spörsmål bör tillämpas med kritisk varsamhet, särskilt då det gäller statistik från de romanska länderna. Det är möjligt och det kan befaras, att svenskt fångvårdssystem, tillämpat med svensk humanitet, måhända här helt och hållet skulle omkasta siffrorna. Från auktoritativt håll uppgives, att i Italien straffarbetet anses vara en långsam dödspina,

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

vars utbytande mot ett livstidsstraff efter våra förhållanden, från vilket brottslingen vet, att han efter ett antal år blir benådad, måhända bleve ett kort men blodigt experiment. Den för Norge i jämförelse med Spanien — vilket exempel även anföres i utskottsbetänkandet — uppgivna gynnsamma proportionen mellan mord och tjuvnadsbrott, nämligen att i Spanien, där dödsstraffet är kvar, denna proportion är 1:40, medan Norge utan dödsstraff utvisar en proportion 1:2,600 måste helt säkert förlora sin beviskraft, då man nu i dagarna mötes av en skildring av ett upprörande mord i detta vårt grannland. En man på 30 år mördar på en gård ett äldre par, man och hustru, jämte tjänsteflickan, hugger ihjäl dem med en yxa, släpar in liken i ladugården och antänder den. Man kommer väl i detta fall liksom i snart sagt alla de fall, då mordgärningar äga rum, att uppställa tesen om den »förminskade tillräkneligheten» hos brottslingen, söka förklara honom vara psykiskt abnorm. Men här hade man att göra med en person, som under ett flertal år innehaft en sådan yrkesutövning, att det är svårt att tänka sig, att någon abnormitet kunnat förekomma. Teorien om otillräkneligheten hos mördare i gemen har intet stöd inom folkmedvetandet. Då mordet utövats för att hämnas eller bortskaffa bevis eller i syfte att plundra eller dylikt och det tydligt framgår, att brottet planerats i förväg och detaljerna noga genomtänkts, då vill icke folkmeningen erkänna, att någon otillräknelighet förefinnes hos brottslingen.

Trots alla resonemang och trots all statistik varmed man söker bevisa, att dödsstraffet som straffhot icke har någon avskräckande verkan för den som står i begrepp att begå ett brott, så kan man dock icke frigöra sig från den uppfattningen, att dödsstraffets kvarstående i strafflagen måste verka återhållande på den brottsliga gärningen. Det vore mera än underligt, om icke under den stundom ganska långa tidsperiod, då brottet planeras, då vederbörande kallblodigt och med klar hjärna väger möjligheterna för och emot, att gärningen skall lyckas, riskerna ifall han misslyckas, om icke då, kanske plötsligt men oemotståndligt han gripes av den tanken, att dödsstraff finnes, det står kvar i lagen, det kan komma att tillämpas på mig. Tag bort detta yttersta straffhot, och man skall finna, att ett återhållande, enligt mitt förmenande, ett kraftigt återhållande moment för det brottsliga uppsåtets förverkligande försvinner.

Nu vill herr Engberg göra gällande, att det förhållandet, att dödsstraffet finnes kvar men icke tillämpas, då ju benådning under de sista åren alltid förekommit, på vederbörande har samma verkan, som om dödsstraffet vore borttaget. Jag tror icke, att man utan vidare kan förutsätta att en sådan uppfattning finnes, ty benådningsrätten beror på Kungl. Maj:t. och Kungl. Maj:t kan ha olika åsikter om denna sak, beroende på vilka personer som utgöra statsrådet. Jag är icke säker på, att om t. ex. herr Hederstierna skulle få ett avgörande inflytande på sådana fall, dödsstraffet icke ånyo skulle kunna tillämpas, när det gäller en utomordentligt grov illgärning.

Och så till sist vill jag uppställa det spørsmålet: varför är man så ivrig att driva fram frågan om dödsstraffets avskaffande just nu?

Anser man den närvarande tiden och de nu rådande förhållandena med avseende på rättstillståndet i vårt land eller de länder, som omgiva oss, vara i särskild grad mogna för en straffreform av ifrågasvarande slag? Skådar man ikring sig och betraktar världen, sådan den i verkligheten är, så har man ingen säker grund för antagandet, att rättstillståndet och rättsuppfattningen hos Europas folk under de år, som ligga närmast framför oss, undergår en förändring till det bättre. Sverige har icke ett sådant, lyckligt läge, att vi runt omkring oss se endast frid och försoning. Tvärtom är det ju så, att vi på ett håll befinna oss invid randen till ett stort rike, där rättsordningen befinner sig i full upplösning. Vi få vakta oss för att icke vårt land genom ett alltför starkt avtrubbande av lagens skärpa kommer att betraktas som ett eldorado för mördare och banditer. Eller är anledningen till detta förslag om avskrivandet av lagens yttersta straffhot, att en allt överflödande humanism fått råda, en humanism som fördrager allt och förlåter allt? En humanism som vänder blicken från brottet för att kunna klema med brottslingen. All honnör för det humanitära, men just i humanismens namn är det den laglydige, den oförvitlige, den rättsinnige samhällsmedlemmen, som man i främsta rummet bör taga häsyn till; den skall lagens arm främst skydda.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag å utskottets förevärande hemställan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg: Herr talman, mina herrar! Den straffrättsliga principfråga, som vi här i dag diskutera, måste för att rätt förstås ses i sitt historiska sammanhang. Det visar sig då på detta liksom på så många andra livets områden, att vad som för mängden vid mera ytligt betraktande ter sig såsom det enda naturliga och riktiga, kommer i en helt annan dager, då man ser det såsom ett led i en lång utvecklingsserie.

I gamla tider och ännu långt fram på 1800-talet flöto här i landet strömmar av blod för bilan. Om man går tillbaka till mitten av 1700-talet, skall man finna, att vid den tiden årligen avrättades mer än tio kvinnor bara för ett sådant brott som barnamord, och ännu på 1830-talet avrättades varje år inalles ett par tiotal personer. Först på 1860-talet, då fängelseväsendet hunnit större utveckling, förmärktes en avgjord sänkning i antalet avrättningar och under de 56 år som gått, sedan nu gällande strafflag trädde i tillämpning, har i Sverige tillhoppa avrättats allenast femton personer, av vilka under de sista tjugu åren allenast en enda.

Vid sidan av denna utveckling har gått en annan. I gamla tider var man synnerligen uppfinningsrik, då det gällde att kvalificera dödsstraffen. Man hade vid sidan av de enkla formerna, såsom man benämnde hängning och halshuggning, också stympning, rådbräkning, lemlästade av avrättades lik o. s. v. Allt detta är längesedan borta. Först 1877 kommo vi så långt, att vi avskaffade de offentliga avrättningarna, vilka på sin tid betraktades som ett så

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

*Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)*

kraftigt avskräckningsmedel. Jag undrar, huru många bland oss, som i dag skulle vara hågade att gå tillbaka till denna ståndpunkt.

Den väg utvecklingen tagit framstår ännu tydligare, om vi vända blicken till främmande länder. Överallt skola vi där kunna urskilja de båda utvecklingsstadier, som förefunnits även i vårt land, det fruktansvärda ödslandet med människoliv och det mera sparsamma anlitaudet av dödsstraff, sedan fängelseväsendet nått en högre utveckling. Men, såsom redan förut i dag framhållits, till dessa båda utvecklingsstadier sluter sig flerstädes jämväl ett tredje: det ena landet efter det andra har helt och hållet avskaffat dödsstraffet eller i varje fall upphört att bringa det i tillämpning. För oss svenskar bör det vara av särskilt intresse att komma i håg, att bland dessa länder, som upphävt dödsstraffet, formligen eller de facto, befinna sig framför andra sådana stater, som till sin struktur äro lika vårt eget samhälle. Vi hörde av den uppräknig i detta avseende, som utskottets ärade ordförande gjorde, att till dessa stater höra de övriga skandinaviska länderna — jag räknar här med även Danmark, där någon dödsdom icke verkstälts sedan år 1892 — och vi ha bland dem även Holland och Belgien; vissa andra skall jag i detta sammanhang icke beröra.

Man säger stundom, att det är påfallande, att bland de stater, där dödsstraffet satts ur funktion, man icke finner någon av stormakterna, någon av de stora staterna. Jag vill då nämna förutom Italien ytterligare ett exempel. I Österrike avkunnades under 1900-talets första decennium 321 dödsdomar. Huru många, tro herrarna, verkställdes av dessa? En, en enda, av 321!

Det var på ett hår när, att vi här i Sverige blevo bland de första, som avskaffade dödsstraffet. Det är att märka — det vill jag särskilt stryka under gentemot vad den siste ärade talaren yttrade om folkmeningen i landet — att kravet på dödsstraffets avskaffande hos oss utgått från bondeståndet, som på sin tid representerade de breda lagren. Vid 1862—1863 års riksdag beslöt bondeståndet för sin del dödsstraffets avskaffande, och vid nästföljande riksdag uttalade sig bondeståndet enhälligt för dess suspenderande på tio år. Kort därefter, vid den första riksdag, som hölls efter representationsreformen, antogs också ett förslag om dödsstraffets avskaffande i andra kammaren med mycket stor, ungefär $\frac{2}{3}$ majoritet. I första kammaren föll förslaget på en enda röst, och omedelbart sedan omröstningsresultatet meddelats, steg en talare upp, som strax förut yttrat sig för dödsstraffets avskaffande, och beklagade, att han hade försummat sig vid voteringen. Så ytterligt nära var det alltså, att vi för mer än femtio år sedan togo det steg, som det nu är ifrågasatt att taga i dag. Om detta hade skett, mina herrar, undrar jag, hur många bland eder, som i dag hade velat stå upp och tala för dödsstraffets återinförande här i landet.

Med det nu sagda må det anses vara tillräckligt ådagalagt, att vår tids rättsmedvetande kräver dödsstraffets avskaffande — naturligtvis icke enhälligt, men dock i mycket vidsträckt omfattning. Jag tänker härvid på det sansade rättsmedvetandet och inte på den

stämning, som gör sig gällande under det omedelbara intrycket av ett upprörande brott och vilken jag för min del vill tillmäta mycket liten betydelse. Om man ser på vad som tidigare förefallit och även erinrar sig vad som förekom för två år sedan här i riksdagen, då andra kammaren beslöt en skrivelse till Kongl. Maj:t om dödsstraffets avskaffande och frågan föll i första kammaren, även då på en enda röst, på den förseglade sedeln, måste väl tiden anses mogen för denna reforms genomförande.

Då man går att fatta position till denna fråga, kan man se spörsmålet från olika sidor. Man kan uppkasta den rent rättsfilosofiska frågan om dödsstraffets berättigande. Om den frågan har det tvistats och tvistats alltjämt och kommer säkerligen alltjämt att tvistas i det oändliga. Jag skall därför icke upptaga detta spörsmål. Jag skall i stället acceptera den problemställning, som är gjord av mina ärade motståndare själva, särskilt i den form den fått i ett yttrande av en ledamot i lagrådet, som önskar dödsstraffets bibehållande. Problemställningen blir då den, huruvida det är nödvändigt att bibehålla dödsstraffet som skyddsmedel för att trygga rättssäkerheten inom staten eller icke. Omkring denna fråga har också diskussionen rört sig på senare tider.

Som facit av denna diskussion kan man nog slå fast, att dödsstraffet icke behöves för att skydda samhället mot den brottslige själv. Med fängelseväsendets nuvarande utveckling är samhället redan tillräckligt skyddat mot honom. Det invändes visserligen någon gång, att man kan behöva göra ett undantag från den allmänna regeln om dödsstraffets avskaffande till värn för fängvårdspersonalen. Men bortsett från att det här inte gäller den allmänna principen utan en enstaka undantagsregel vill jag framhålla, vad som för övrigt redan förut är framhållet, att om man effektivt vill skydda dessa tjänstehavare under utövandet av deras befattning, det framför allt gäller att skydda dem inte mot vanliga livstidsfångar utan mot de sinnessjuka, mot kriminaldärarna. Och ingen torde väl i denna kammare vara hågad att förorda dessas avlivande för att därmed vinna skydd för personalen å fängvårdsanstalter, hospital och asyler. Detta skulle innebära en brutalisering, det skulle innebära, att vår uppfattning angående människolivets värde leddes in på banor, där ingen kan se slutet. Jag vill för övrigt framhålla, att enligt fängvårdsmyndigheternas erfarenhet, vilken jag särskilt inhämtat för att kunna yttra mig med säkerhet i denna fråga, livstidsfångarna i det hela uppföra sig ganska beskedligt i fångelserna, naturligtvis framför allt med hänsyn till möjligheten att en gång i tiden kunna återfå sin frihet.

Nej, då man talar om dödsstraffet som skyddsmedel för samhället, tänker man icke på den fara som kan hota från brottslingen själv utan på faran för att andra skola träda i hans fotspår; hans liv skall offras andra till varnagel. Lagen skall hota vissa kategorier brottslingar med dödsstraff, och för att detta straffhot ej skall förlora sin udd, måste straffet, åtminstone en eller annan gång, bringas i verkställighet.

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Frågan, huruvida dödsstraffet har någon avskräckande verkan, ha ett par ärade talare sökt lösa genom mera allmänna resonemang; det gäller, yttrade herr Hederstierna i början av sitt anförande, att pejla känslolivets allra intimaste fibrer. För min del tror jag inte på möjligheten att komma till något resultat genom en dylik pejling. Jag tror, att den enda väg, på vilken man kan komma till en lösning av värde, är erfarenhetens. Att en sådan erfarenhet icke saknas, har ådagalagts genom den föreliggande utredningen, som stöder sig på en mycket omfattande statistik från skilda länder. Det resultat, man därvidlag uppnått, är det att dessa siffror icke ge något som helst stöd för antagandet att rättssäkerheten skulle vara mindre i stater utan dödsstraff än i stater med dödsstraff. Tro ni, mina herrar, att inbyggarna i vårt grannland Norge ha en känsla av, att de till liv och lem äro mindre säkra, så länge de befinna sig i sitt eget land, än sedan de passerat gränsen till Sverige, därför att dödsstraffet här existerar, medan det i Norge är avskaffat sedan åtskilliga år tillbaka? Jag skall icke närmare uppehålla mig vid denna statistik och dess värde. Jag skall i stället yttra några ord till förklaring av det faktum att rättssäkerheten och kriminalsiffrorna ställa sig lika, vare sig dödsstraffet finnes eller icke. Den förklaringen finner man, om man går till de enskilda fallen, om man ser efter, vilka de brottslingar äro, som begå sådana dåd, att vårt rättsmedvetande över huvud taget kan tänkas vara med om att vederbörandes huvud faller för bilan. Man skall då inom denna kategori möta den typiska yrkesbrottslingen, denne, som i förlitande på sin virtuositet och sin lyckliga stjärna ser på straffrisken med en halvt affärsmässig blick, man skall vidare finna affektförbytaren, hos vilken tanken på straffet drunknar i passionernas vilda flod, man skall finna den politiske förbrytaren, som endast tänker på seger för sin maktlystnad eller i bästa fall för sina idéer och som ofta rent av föredrager schavottens martyrgloria framför tukthuset. och man skall först och sist finna denna typ, som står på gränsen till abnormitet och mot vars avrättande särskilda principiella betänkligheter därför yppa sig.

Man synes nu också i vårt land alltmera börja luta åt den uppfattningen, att dödsstraffet kan umbäras under normala förhållanden. Däremot har man från vissa håll gjort gällande, att det kan behövas även under andra extraordinära förhållanden än dem, för vilka krigsartiklarna skola ha giltighet — det är ju avsett, att dödsstraffet alltjämt skall bibehållas i dessa artiklar. För min del tror jag minst av allt på dödsstraffets välsignelsebringande verkningar under sådana upprörda samhällsförhållanden, som man här åsyftar. Om erfarenheten visar, att talet om dödsstraffets avskräckande verkan är oberättigat, såvitt angår mera normala förhållanden, är det såvitt jag förstår, så mycket större anledning antaga, att dödsstraffet är ännu mera vanmäktigt under upprörda tider, då den lagliga ordningen är hotad och den enskildes säkerhet till livet därför är i hög grad försvagad. Det är för övrigt att märka, att förslaget alls icke berör samhällets självklara rätt att sätta våld mot våld, att

om så kräves med vapenmakt försvara sig mot ett uppror. Men detta att slå ned ett uppror med våld är något helt annat än att verkställa en dödsdom, det berör ej vår rättskänsla på samma sätt, det är en skillnad i viss mån jämförlig med den mellan nödvärn och uppsåtligt dödande. Vidare skall, som sagt, enligt förslaget dödsstraffet bibehållas i krigsartiklarna. Straffets omedelbara ådömande och utkrävande under krigets oerhörda påfrestning ter sig också helt anorlunda än dess ådömande och utkrävande i den civila ordningen; det förra ter sig vida mer som en nödvärnshandling, särskilt om den övas medan nöden ännu varar.

Frågan, huruvida dödsstraffet bör bibehållas i krigsartiklarna i den utsträckning, som blir följden av ett antagande av den kungl. propositionen, har ju blivit uppkastad dels inom utskottet, dels nyss av en ärad talare. Det kan inte vara min sak att från denna plats yttra mig om lämpligheten av, att riksdagen i detta hänseende gör det ena eller andra uttalandet. Jag har endast att i största korthet angiva grunden, varför jag för min del icke föreslagit dödsstraffets avförande även ur krigsartiklarna. Jag skall då stanna vid att anföra det allra viktigaste skälet.

Det förhåller sig som bekant så, att i den kungliga propositionen såsom huvudskäl för dödsstraffets borttagande ur den allmänna strafflagen åberopas erfarenhetens vittnesbörd. Någon sådan erfarenhet kan däremot icke åberopas, såvitt angår dödsstraffets borttagande ur krigsartiklarna. Tvärtom kan man anföra åtskillig erfarenhet, som talar i rakt motsatt riktning.

Min uppfattning är alltså den, att det är att hängiva sig åt en fåfång förhoppning, i fall man tror, att man genom dödsstraffets bibehållande i allmänna strafflagen skall kunna hålla de grova brotten nere vid en lägre siffra, än den, som eljest skulle uppnås. Det skulle emellertid vara med hänsyn till denna fåfånga förhoppning, som man enligt mina ärade motståndare borde ha kvar dödsstraffet även som ordinär strafform. Man skulle alltjämt årligen avkunna dödsdomar, av vilka blott en bråkdel — kanske, som en talare nyss yttrade, ingen enda — skulle bringas i verkställighet. Man skulle under årslånga rättegångar hålla den sensationslystna allmänheten i spänning och uppjaga lidelserna kring frågan: skall brottslingens huvud falla för bilan? Svaret på den frågan komme så till slut kanske att bero på en tillfällighet, det kunde bero på den rent politiska situationen, det kunde bero på, huruvida den justitieminister, som för tillfället sutte, hade den ena eller andra principuppfattningen, det kunde vidare, såsom erfarenheten visar, komma att bero på den omständigheten, huruvida vid det tillfälle, då nådansökningen prövas, det till äventyrs strax förut inträffat ett ohyggligt brott, som uppjagat folkstämningen — ett brott, begånget inte av den, vars nådansökan är föremål för avgörande, utan av någon annan. Mig synes detta vara en ordning, som är föga värdig vårt gamla rätts-samhälle. Något sådant kan icke annat än verka brutaliserande, förråande och undergräva aktningen för de värden, dödsstraffet har till uppgift att skydda, aktningen för människolivet. Det är denna

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

synpunkt, som på sin tid föranledde, att avrättningarna förlades till den slutna fängelsegården och upphörde att vara ett skådespel, till vilket var och en hade fritt tillträde. Samma tanke bör enligt min mening i dag föranleda oss att taga steget fullt ut.

Och så till sist: själva avrättningen, när den en gång kommer! Det ligger åtminstone för min känsla något ytterst motbjudande i detta avlivande ex officio, något som ännu mera understrykes däri-genom, att avrättningen med vår rättegångsordning i allmänhet kommer att äga rum först en lång tid efter gärningens förövande. Ny-ligen skrev en läkare i en tidning uti en enquête i frågan om döds-straffets avskaffande: »Vid varje avrättning går en våg av lystnad, avsky och ångest genom landet.» Kan någon tro, att uppförandet av dylika skådespel medför ett gagn för samhällsutvecklingen, vilket uppväger dess demoraliserande verkan? Och hur hela denna procedur, som långsamt och högtidligt skrider fram mot den blodiga slutakten, skall verka på den dödsdömdes närmaste, behöver jag knappast säga. Samhället borde väl slutligen också taga någon hänsyn till dem, vilkas ämbetsplikt det är att officiera vid en dylik förrättning. I samma tidning jag nyss åsyftade skrev en man, som var närvarande vid den sista dödsdomens exekverande: »Vid varje dödsdoms avkunnande har jag känt en bävan för att ännu en gång få göra samma upplevelse som vid Anders avrättning 1910.»

Då sålunda tron på dödsstraffet vederlägges av erfarenheten, då det ständiga benådandet enligt min mening visar, att lagen inte längre uppbäres av rättsmedvetandet, då avrättningarna äro mera ägnade att hålla låga drifter vid liv än att stävja dem, och då särskilt tron på dödsstraffet som korrektiv mot sociala och politiska omvälvningar enligt min åsikt är en villfarelse och en farlig villfarelse, så är jag, herr talman, av den fasta övertygelsen, att det vore lyckligt, om riksdagen i dag fattade det beslut, som våra fäder stodo så nära för mer än ett halvt sekel sedan.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet för att något motivera den reservation, som jag låtit anteckna till utskottsbetänkandet. Jag vill emellertid från början betona, att skiljaktigheten mellan utskottets och min uppfattning är synnerligen ringa. Jag har emellertid ansett det vara önskvärt att markera möjligheten att helt borttaga ur krigsartiklarna bestämmelsen om dödsstraffet.

Innan jag går in på en motivering för denna min särståndpunkt, kan jag inte undgå att beröra ett par yttranden av ett par föregående talare. Jag måste då i första hand vända mig mot min partivän herr Engberg. Herr Engberg anförde gentemot utskottets motivering, att utskottet skulle ha begått en inkonsekvens, då man å ena sidan talar om att problemet var, huruvida dödsstraffet är nödvändigt för rättsordningens upprätthållande eller inte, men å andra sidan polemiserar mot lagrådets ledamöter, som göra samma problemställning. Jag kan inte i det fallet giva herr Engberg rätt. Herr Engberg anförde, att det borde varit riktigare att på första

stället i utskottsberäkningen tala om »rättssäkerheten» i stället för »rättsordningen». Det förefaller mig dock, som om »rättsordningen» gäve det rättare uttrycket för vad utskottet menar ty det är dock inte här enbart fråga om, huruvida dödsstraffet är nödvändigt för upprätthållande av respekten för rättssäkerheten, till trygghand av den *enskildes* liv, utan det gäller också, huruvida dödsstraffet är nödvändigt ur *statens egen synpunkt*. Ifrågavarande paragrafer tala ju i många fall just om sådana brott, som inte begås mot den enskilde utan som äro riktade mot staten. Ur den synpunkten anser jag det riktigt, att man i motiveringen talar om, huruvida dödsstraffet är nödvändigt för »rättsordningens» upprätthållande eller inte. Vad som åter föranlett utskottet att vända sig mot vissa yttranden i lagrådet, är den omständigheten, att man från detta håll velat på ett särskilt sätt angiva, att, även om man kunde avskaffa dödsstraffet i vad det avser grova kriminella brottslingar, man borde bibehålla det just för sådana brott som rikta sig mot staten, mot samhället. Det är just mot denna markering, att dödsstraffet mera behöves mot den politiske förbrytaren än mot den rent kriminelle, som utskottet i sin motivering vänt sig.

Jag tror alltså, att i den strid om ord, som vi här kanske röra oss med, utskottet har träffat det riktiga. Det är inte så, som herr Thore försökte göra gällande, att en av lagrådets ledamöter ingalunda äsyftar att speciellt markera det politiska brottet. Herr Thore försökte ingiva oss den föreställningen, att vad som avsågs var blott detta, att i upprörda tider komma de grova kriminella brottslingarnas antal att ökas och just med hänsyn härtill skulle ifrågavarande lagrådsledamot ansett det nödvändigt att bibehålla dödsstraffet för sådana förhållanden. Om man emellertid läser igenom vad regeringsrådet Linnér yttrar, skall man dock få en helt annan uppfattning. Man skall finna, att vad som där påpekas är just, att staten genom dödsstraffets bibehållande skall skydda sig mot inre fiender. Dödsstraffet bör bibehållas »för sådana fall, då statsmakten på grund av angrepp från inre fiender är utsatt för allvarlig fara». Sedan han så utvecklade denna rent politiska synpunkt, kommer han längre ned till det resonemanget, att, om man nu på detta sätt bibehåller dödsstraffet för politiska brottslingar, kan man inte för skams skull underlåta att bibehålla det för de rent kriminella. Det är allt skäl att kraftigt reagera mot en sådan uppfattning, som här gjort sig gällande, att man skulle på frågan om dödsstraffets borttagande anlägga rent politiska synpunkter. Jag har sagt det på ett annat ställe och jag säger det även här, att de herrar på högerkanten, som försöka att ur sådana synpunkter kämpa för dödsstraffets bibehållande, dessa som kallblodigt räkna med, att det skall komma till inre våldsamma uppgörelser i samhället, där man bör ha i sin hand dödsstraffet såsom ett medel mot motståndarna, dessa herrar, säger jag, utföra inom samhället något, som är ungefär likvärdigt med vad bolsjevikerna göra, när de på sin kant framhålla nödvändigheten av en våldsam uppgörelse med de härskande klasserna. Båda synas vara angelägna om, att det till slut skall skapas ett tillstånd, där inte

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

längre fredliga utvägar finnas utan inbördeskriget står som den naturliga lösningen av motsättningen mellan samhällsklasserna. Det bör uttalas gentemot dessa bolsjeviker på högerkanten, att de bedriva ett lika farligt spel som bolsjevikerna på vänsterkanten.

Vad nu mitt förslag angår om att man skulle i motiveringen ge uttryck åt en önskan om prövning, huruvida dödsstraffet kan avskaffas även i krigsartiklarna, skall jag tacksamt anteckna, att jag i så måtto vunnit tillmötesgående i utskottet, att detta i sin motivering upptagit ett önskemål om prövning av frågan, huruvida tillämpandet av dödsstraffet i krigsartiklarna kan inskränkas.

Att detta är synnerligen nödvändigt, har påpekats av herr Engberg. Han sade, att det förekommer i alltför många fall. Jag har här gått igenom den del av strafflagen för krigsmakten, som upptager de s. k. krigsartiklarna. Den omfattar ett 50-tal paragrafer, och i minst varannan av dessa paragrafer förekommer straffarten: »miste livet». Den förekommer där t. ex. i sådana fall, där en post i närheten av fienden somnat ifrån sin vakttjänstgöring. Om han varit berusad eller på annat sätt försummat hålla den vakt, han skulle göra, och detta lett till allvarlig fara, då kan dödsstraffet tillämpas. Detta är icke rimligt.

Det förefaller mig också, att det uppstår rätt mycken inkonsekvens, när man nu överallt i allmänna strafflagen och i vissa delar av strafflagen för krigsmakten, såsom denna tillämpas i fredliga förhållanden, utrensar bestämmelserna om dödstraff, man icke gör en motsvarande utrensning i krigsartiklarna. Jag skall endast taga ett exempel. Här stadgas t. ex. i den nu omformulerade 11:te § i 8 kap. allmänna strafflagen: »Den, som i krigstid låter sig såsom spejare av fienden brukas, dömes till straffarbete på livstid.» Det är det reviderade förslaget. Slår man upp § 134 i krigsartiklarna, så lyder den: »Låter någon, som ej är krigsman, sig som spion av fienden brukas, miste livet eller dömes till straffarbete på livstid.» Så vitt jag förstår, har man här i allmänna strafflagen och i krigsartiklarna olika straff för samma brott. Nu är det visserligen sant, att krigslagarna äro tillämpliga endast på dessa civila människor, som på ett eller annat sätt sysselsättas vid krigsmakten eller som befinna sig inom ett område, där trupperna operera och sålunda befinna sig i krigstillstånd. Men brottet är dock detsamma. Man kunde här anföra också andra exempel såsom bl. a. den reviderade § 4 i samma kapitel: »Bär svensk man vapen emot riket, eller mot någon med detta i krig förbunden makt, dömes till straffarbete på livstid.» Men övergår han i krig till fienden dömes han till döden. Man har överallt i hela strafflagen rensat undan dödsstraffet även i sådana fall, där man finner påtagliga motsvarigheter i krigsartiklarna. Det måste vara önskvärt att söka åvägabringa en bättre överensstämmelse vid dömandet av brotten efter de olika lagarna.

Herr Engberg har anfört manstukten såsom det huvudsakliga skälet, varför man måste bibehålla dödsstraffet under krigstid. Jag väntade mig verkligen inte den synpunkten från en socialdemokrat. Om man anlägger manstukten såsom det huvudsakliga skälet härvid-

lag, så utgår man sålunda ifrån att disciplinen i krig, vid folkets försvar av sitt land, kan endast åstadkommas på det gamla preussiska maneret eller på det nya bolsjevikiska maneret, nämligen genom att driva med hot om döden dessa människor att tjänstgöra i krig. Jag tror verkligen inte, att man på det sättet kan upprätthålla manstukten; finnes det inga andra drivande krafter för folket att gå ut till försvar för fosterlandet eller gå ut i krig, så tror jag vi vore mycket nära den tidpunkt, då krig skulle vara fullkomligt omöjliga.

Men det har anförts en annan synpunkt, nämligen den, att under krigstid måste man tillämpa ett mycket mera summariskt processförfarande, än man behöver göra under fred. Det har anförts, att om trupper befinna sig under operation, så kan man icke såsom under fredliga förhållanden ordna med fängslande av de brottsliga, utan det kan vara nödvändigt att göra processen kort, att döma och exekvera på stället. Det ligger naturligtvis något i detta resonemang, men jag tror icke, att man bör driva den synpunkten alltför långt. Man måste ju förutsätta, att vi skola komma därhän att även under krigiska förhållanden en brottsling ej dömes summariskt, utan att även en krigsbrottsling får tillfälle att bliva i vanlig ordning rannsakad. Jag tror, uppriktigt sagt, att numera med utvecklandet av transportväsendet och annat blir det icke heller omöjligt att mitt under krig tillämpa humanare metoder i fråga om brottslingars rannsakande och dömande. Det är därför jag velat, att man skulle undersöka icke blott i vilken utsträckning en inskränkning av dödsstraffet i krigsartiklarna kan ske, utan också låta denna undersökning omfatta, huruvida över huvud taget man behöver i krigsartiklarna behålla dödsstraffet.

Då vet jag, att man mot detta skall göra den invändningen, att det praktiskt sett är betydelselöst, ty om det skulle befinnas nödvändigt i krig att tillämpa dödsstraffet på brottslingar, så inför man det bara återigen; detta har visat sig senast i exempel från Ryssland, där man, tror jag, två eller tre omgångar avskaffat dödsstraffet och infört det igen. Jag räknar sålunda med den möjligheten, men det hindrar ju icke, att vi nu kunna markera, att vi anse även för sådant fall tiden vara kommen, då man avför från vår strafflagstiftning en sådan straffart som dödsstraffet; och jag tror det icke är alldeles utan praktisk betydelse. I början av ett krig kan man tänka sig, att dödsstraffet kommer just i avskräckande syfte att tillämpas mera hårdhänt. Det finnes dock sådana, som vägra att gå i krig, icke av feghet, icke därför, att det är tryggare att sitta bakom fängelsemurarna, än att vara utsatta för fiendens kulor, utan de vägra att gå i krig av etiska grunder. Det kan vara nyttigt, om man åtminstone ger samhället den nödvändiga betänketid i början av ett krig, som omöjliggör, att sådana människor, för att statuera exempel, kanske utan vidare bestraffas med att mista livet. Alldeles betydelselöst är det sålunda inte heller ur praktiska synpunkter, att man får bort dödsstraffet ur krigsartiklarna.

*Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)*

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Vad jag emellertid här påyrkat är blott, att man gör en undersökning, huruvida det är möjligt. Där får man taga i övervägande alla de olika synpunkter, som kunna läggas på saken, och jag har för min del ansett, att man skulle kunna enkelt lösa utredningsfrågan genom att överlämna den till den kommitté, som för närvarande arbetar med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande. Denna kommitté är sammansatt av sakkunniga såväl från juridiskt som från militärt håll. Den bör sålunda ha de bästa förutsättningar för att pröva en sådan sak, och man skulle kunna slippa att skapa en ny utredningskommitté. Jag tror det skulle vara ur många synpunkter önskvärt, om riksdagen ville på det förstärkta sätt, som kan ske genom bifall till min reservation, ge uttryck för den säkerligen mycket allmänna mening, att dödsstraffet är en straffart, som överlevat sig själv. Jag tror nämligen icke alls, att herr Thore med sin forntida uppfattning representerar den allmänna meningen i vårt land. Jag tror icke ens, att den sydsvenska tidning, som skrev om Gyllenpalm, gör det. Det är visst och sant, att nog finnes det tillräckligt många tanklösa människor, som bara tycka, att om en man dödar en annan, så är det riktigt, att hans huvud faller. Visserligen förhåller det sig så, att ett sådant tanklöst prat förekommer just när en sådan process pågår, men jag tror icke, att man skall bedöma folkmeningen efter sådana utslag i vissa kretsar, som ännu i likhet med herr Thore leva kvar i vedergällningsteorien. Jag tror, att svenska folket verkligen nu hunnit så långt, att om det tillfrågades i en sådan sak som denna, skulle det visa sig, att den allmänna folkmeningen mycket starkt står bakom en sådan utveckling, som lagutskottet förordar.

Jag vill ännu en gång markera, att i allt väsentligt äro vi eniga inom lagutskottets majoritet. De reservationer, som förekomma från socialdemokratiskt håll, röra sig om detaljer; och när jag nu yrkar bifall till min reservation, är det under starkt betonande av detta, att den avvikelse, som där göres ifrån utskottet, är ganska ringa. Men jag har dock ansett den vara av den betydelse, att jag velat ställa den under proposition här i kammaren.

Jag vill sålunda, herr talman, anhålla om bifall till min reservation.

Herr af Ekenstam: Herr talman, mina herrar! Det är icke min avsikt att i någon vidsträcktare mån förlänga denna diskussion. Ty de skäl för och emot dödsstraffets avskaffande, som här anförts eller kunna anföras, äro under ett 10-tal av år i tryck och tal så omtuggade, att man kan sannerligen icke komma med någonting egentligt nytt.

Men varför jag begärt ordet är därför, att jag är domare, och så vitt jag vet den ende lantdomare, som finnes här i kammaren, och det skulle för visso vara ganska underligt, om inte också jag skulle kunna ha mod att säga min mening, om den också går emot majoritetens, i en fråga av den vikt, som då det gäller att från vår straffskala bortstryka dödsstraffet.

Jag har icke varit med om att avkunna någon dödsdom, detta fastän jag nu i mer än 35 år sysslat med domaregöromål. Jag kan icke neka till, att det skulle vara pinsamt att behöva avkunna en dom, varigenom eventuellt en människas liv skulle tagas. Men jag kan å andra sidan inte förneka, att det måste dock finnas ett yttersta medel för staten, varigenom den kan skydda både sin egen och sina medborgares liv. Det är inte så, som den ärade ordföranden i lagsutskottet ville uttyda ordet »nödvändigt», att man menar det, att om man bortstryker dödsstraffet, man också rent utav därigenom skulle underminera statens grundvalar. Det är inte så. Det är så, att det för visso är nyttigt att ha detta straff såsom ett yttersta medel vid ovanligt råa och grymma fall.

Man har särskilt framhållit, att det skulle vara rätt betänkligt att ha detta straff kvar uti upprörda tider, att det då skulle framträda såsom ett politiskt straff, såsom ett partistraf. Det är möjligt, att det kan göra det. Men jag är alldeles förvissad om, att innan staten skulle komma att tillgripa det straffet, skulle den part, mot vilken det eventuellt skulle komma att utövas, redan ha låtit en hel del av ordningens upprätthållare låta sina liv, och jag kan ej förstå, varför det skulle vara mera förkastligt att de, som då skötte ordningens upprätthållande i staten, skulle begagna dödsstraffet, än att den andra parten utan vidare skulle få taga ordningsmaktens liv. I det fallet kan man då verkligen icke säga, att det blir någonting annat än helt enkelt ett nödvändigt skyddsmedel.

Det är påstått, att om man borttager dödsstraffet, så bidrager man därigenom att förmildra sederna, och att den statistik, som blivit förebragt, skulle visa att brottsligheten avtagit i sådana länder, där dödsstraffet är avskaffat. Den kritik av den förebragta statistiken, som förut blivit framförd, torde helt visst reducerat den till sitt rätta värde. Men utan att nu vilja närmare ingå på den, skulle jag endast vilja framhålla, att om vi vid tillämpningen av dödsstraffet fortgå på den väg, som hittills varit inslagen, eller om således dödsstraffet står såsom den yttersta kraftansträngning, som staten har att vidtaga för att reagera mot särskilt grymma brott, men dess tillämpning är så ytterligt sällsynt, så måste väl också denna sällsynta tillämpning kunna bidra till att förmildra sederna och göra de grova brotten sällsynta. I vad mån som detta inträffat i vårt land, därom har jag ingen säker kunskap, men jag tror icke, att statistiken skall kunna visa att så har varit förhållandet. Det förefaller mig, att icke minst i dessa senare tider ett människoliv aktas bra litet. Då det här gäller att taga bort dödsstraffet, skulle man nog kunna upprepa vad en talare för många år sedan sade i svenska riksdagen: må herrar mördare göra början.

Emellertid har jag för min del varken lust eller anledning att djupare gå in i saken. Jag har endast och allenast velat yttra vad jag nu gjort för att säga, att en gammal domares erfarenhet alldeles givet går i den riktningen att den tid ännu icke är kommen, att vi äro mogna för att vidtaga den lagstiftning, som här åsyftas, utan att vi mycket väl kunna fortgå på den väg, som vi hittills

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

gått, nämligen att ha detta straff som ett yttersta medel att tillämpas i yttersta nödfall. Skulle därför lagutskottet kommit med ett sådant förslag som att sätta livstids straffarbete som det egentliga straffet men sedermera sagt, att dock må i alldeles särskilda fall vid extra grymhet o. s. v. dödsstraff kunna tillämpas, hade jag icke haft någon invändning att göra, utan gärna instämt i ett sådant förslag. För närvarande kan jag emellertid, herr talman, icke annat än instämma i den reservation, som herr Hederstierna avgivit.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! Då herr Hederstierna här manade andra kammaren att noga betänka sig, innan den gick att votera för avskaffande av dödsstraffet, och för egen del ville, om kammaren komme att besluta att avskaffa dödsstraffet, två sina händer med hänsyn till följderna, så grundade han förnämligast denna sin maning på att han hade en lång juridisk erfarenhet. Närmast med anledning härav begärde jag ordet för att delgiva kammaren de stämningar och de synpunkter, som vi i strafflagskommissionen haft och ha på denna fråga.

Redan 1917 togs den upp till behandling, och i kommissionen sitta, om jag helt och hållet bortser från lekmannelementet, domare från såväl hovrätt som häradsrätt och rättslärda i övrigt, vilka besitta en både lång och ingående erfarenhet på detta område. Men icke en enda röst höjdes för bibehållande av dödsstraffet. Kommissionen var t. o. m. angelägen om att bryta ut denna del ur den stora strafflagsreformen och särskilt gå fram med densamma, därför att det torde dröja åtskilliga år, innan det nya strafflagförslaget kan bli färdigt.

I likhet med föregående talare skall jag icke heller gå in på någon omsägning av de många skäl för eller emot, som vid så många tillfällen blivit framhållna. Jag vill endast betona, att då man särskilt velat lägga avskräckningssynpunkten på denna fråga, så vågar jag bestrida, att, då en människa bereder sig på att begå en brottslig handling, hon då reflekterar över, huruvida hon, om hon begår densamma, kommer att ådraga sig 6 års, 10 års, livstids straffarbete eller dödsstraff. Sker det icke av överilning i hastigt mod, så torde tvevelsutänken den tanken vara avgörande, att man skall gå fri från varje straff. Därför bör enligt min mening denna synpunkt icke med så stor kraft anläggas för bibehållande av dödsstraffet.

Den tanke, som herr Engberg här tog upp, att samhället bör vara berättigat att i vissa fall taga en medmänniskas liv, har ju icke något sammanhang med dödsstraffet. Han motiverar detta närmare med, att det finns stackars medmänniskor, som på grund av omständigheterna, nedärvda anlag eller av annan orsak hamnat på anstalter, dessa vanföra, idioter och sinnesslöa. Dessa kunna i varje fall icke komma under rubriken dödsstraff eller något straff, utan, såvitt jag förstod herr Engberg rätt, skulle det här gälla mera humanitära åtgärder såväl för dessa stackars medmänniskor som också ur rent samhällelig synpunkt. Jag tror, att det ligger långt fram i tiden, då man kan få igenom sådana lagstiftningsåtgärder som de

av honom åsyftade, och detta förnämligast därför, att det blir svårt att bedöma när en sådan medmänniskas liv skall tagas eller icke tagas, och vem skall man lägga avgörandet i händerna på. Man säger läkarekåren. Javäl, med all aktning för vår läkarekår, men jag tror, att flertalet av dess medlemmar skulle betacka sig för att få ett sådant ansvar lagt i sin hand. För övrigt vill jag betona ännu en gång, att vi behöva icke i samband med detta utskottsutlåtande diskutera den saken. Då den kommer upp till behandling vill jag närmare förklara min ställning till densamma.

Då herr Thore säger, att man skall icke klema med brottslinjerna, så är det en sanning, som jag vill mycket livligt understryka. Men jag menar heller icke, att det anstår samhället att söka tillfredsställa en hämndkänsla på medmänniskor genom att taga deras liv, då det finnes andra möjligheter för att skydda samhället mot dessa.

Det är med dessa få ord, herr talman, som jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L e a n d e r: Herr vice talman! Det har förut framhållits här i dag, att denna fråga är så grundligt diskuterad såväl inom som utom riksdagen att några nya skäl icke kunna anföras varken för eller emot dödsstraffets bibehållande. Det blir ändå till slut en subjektiv uppfattning, som härvid kommer att avgöra den ståndpunkt man intager till frågan.

Jag skall nu icke inlåta mig på den juridiska sidan av saken, utan liksom fallet varit vid ett par andra tillfällen här i kammaren, då frågan förelegat till behandling, skall jag endast tillåta mig att anföras åtskilliga erfarenhetsrön, som jag vill kalla det. Ty det är klart, att den, som i över 30 år arbetat bland fångar, har måst inhämta åtskillig erfarenhet rörande deras psyke och rörande motiven för deras brottsliga handlingar. Jag har emellertid under denna tid trott mig finna, att åtminstone mycket få av fångarna eller av dem, som förövat brottsliga handlingar, i det ögonblick, då de begått dessa handlingar, tänkt på följderna av vad de göra. Utan passionen griper dem, besinningen flyr, det onda uppsåtet behärskar dem, så att de bli döva och blinda för allt annat. Ty det är klart att, om de tänkte på följderna, så skulle de avhålla sig därifrån. Även om det icke bleve dödsstraff eller livstids fängelse utan bara några års straffarbete, så borde det väl ändå vara nog för att lägga band på deras lidelse. Men de tänka icke därpå, utan lidelsen löper bort med förståndet. För övrigt bör man ej tänka bara på det brottsliga området, utan besinna hur det tillgår i allmänhet här i livet. Hur tanklösa äro i allmänhet icke människorna, t. ex. de, som behärskas av njutningslystnad, och som kunna för stundens njutningar ådraga sig livslångt lidande. Men icke avhålla de sig därför från att följa sitt begär. Och på samma sätt bör man tänka om sådana som föröva brott, att de reflektera icke över, med hur lång tid de få sona detta brott, vilket straff de ådraga sig för den handling, som de ämna utföra. Jag tror det finnes rätt mycken likhet mellan dem, som taga sitt eget liv och

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

dem, som taga andras liv. Båda suggerera sig själva och tro sig vinna någon fördel av sin handling.

Vad nu mordbrotten beträffar, så är det i allmänhet åtminstone nu för tiden rån-mord, som förövas, och den, som begår ett sådant mord, tänker bara på pengarna och försöker komma åt dessa till varje pris. Det är det, som nu helt och hållet upptager hans tankevärld, och naturligtvis tror han det skall lyckas för honom att utföra sin plan så, att ingen kan upptäcka det. Ty jag har frågat hundratals fångar, vad de tänkte, då de utförde de brottsliga handlingarna, och de ha svarat i allmänhet: vi tänkte just inte på någonting, och tänkte vi på någonting, så var det på att undkomma, så att ingen skulle kunna upptäcka denna vår handling, utan vi skulle gå fria. Och det är ju helt naturligt, att människor resonera på det sättet.

Så länge emellertid nu dödsstraffet finnes kvar, kommer det säkerligen att tillämpas rätt olika under olika tider, så att det kan hända, att den mindre brottsliga får släppa till sitt huvud, under det att en mer brottslig person kan få behålla sitt. T. ex. när det förekommer flera brott i rad, blir i allmänhet opinionen upprörd, och man fordrar, att de, som göra sig skyldiga till dessa brott, skola sona det med livets förlust. På grund härav kan det som sagt hända, att även den, som icke för övrigt är någon förhärdad brottsling, fastän han nu kommit att föröva ett hemskt brott, blir avrättad, under det att en annan, vars vilja är mera brottslig men som förövat sitt brott under en mera lugn tid och mera lugna förhållanden, får behålla sitt huvud. T. ex. år 1900 var det tre stycken, som blevo avrättade, och bland dessa en ung man, en 20-åring, vid vars avrättning jag min plikt likmätigt måste vara närvarande. Och jag vill bara i förbigående säga, att, om de herrar, som nu så mycket ivra för dödsstraffets bibehållande, finge vara med om en sådan exekution, en sådan där tilldragelse, så är det möjligt, att det kunde i någon mån inverka på dem. Jag minns så väl att den, som förrättade exekutionen, skarprättaren, som nu är död, jag minns så väl, säger jag, att han, sedan han utfört sitt uppdrag, och sedan han sett den unge mannen undergivet och lugnt lägga ned sitt huvud på schavotten, syntes få tårar i ögonen, under det man hörde honom yttra, att det ändå vore synd, att man skulle vara med om att taga en så ung människas liv, samt tillägga: tänk om det varit min egen son, huru skulle jag då ha känt det? En annan av de närvarande, som jag tror var anhängare av dödsstraffet, svimmade, när hugget föll, och han blev alltså på det allra högsta uppskakad. Detta är nu sagt i förbigående, ty det är ju intet skäl vare sig för eller emot dödsstraffets bibehållande, men jag har ändå velat nämna det till den kraft och verkan det hava kan.

Nu menade herr Hederstierna, att i ett land, där man har dödsstraffet kvar, visar man därigenom liksom mera respekt för ett människoliv än i ett land, där dödsstraffet är avskaffat. Jag undrar, om man icke tvärtom skulle kunna säga, att i ett land, där dödsstraffet är avskaffat, där visar man ännu större respekt för människoliv, ja där visar just staten sin respekt för människoliv, eftersom den icke

vill taga ett sådant. Och det blir nog ändå ytterst så, att ingen annan har rättighet att taga livet än den, som givit livet.

Nu har ju herr Hederstierna i sin reservation och även här i dag framhållit en synpunkt, som man måste taga viss hänsyn till, nämligen att man bör ha dödsstraffet såsom ett värn för de personer, som ha att utöva sina plikter på skilda områden, såsom han nu framdragit här. Och herr af Ekenstam var också inne på detsamma. Han vill ha det som ett yttersta medel för att skydda medborgarnas liv och säkerhet. Visserligen, men trots det — såsom också herr Hederstierna framhöll — att vi ha dödsstraff, så hindrar icke det, att många hemska och svåra mordbrott blivit begåna. Så det tyckes ändå icke kunna tjäna såsom ett verkligt skydd. Man skulle nu också kunna tänka något på fängelsepersonalen. Herr statsrådet var inne på den frågan. Men han betonade också, vad vi allmänt finna i fängelserna, att livstidsfångar, d. v. s. sådana som begått hemska ogärningar, äro i de allra flesta fall de mest lätthanterliga. Och det är naturligtvis av den anledningen, att de hoppas en gång bliva benådade och kunna återvinna sin frihet och att de veta, att därest de icke uppföra sig väl, är det hoppet ute för dem. Det är skälet, varför de måste lägga band på sig, även de där svåra lynnena. Naturligtvis kan ju bevakningspersonalen eller fängvårdsmännen utsättas för överfall även från livtidsfångar, men det sker mycket, mycket sällan, och jag vet för min del inte ett enda exempel på den saken. Utan det äger rum från personer, som gå ut och in i fängelserna den ena gången efter den andra, som förlorat hoppet om sin framtid, som blivit förbittrade på Gud och hela världen, och som därför, under det de behärskas av sitt dåliga lynne, söka taga hämnd på bevakningspersonalen.

Men det finns nu en annan personal, som i ännu högre grad än fängvårdspersonalen är utsatt för överfall, nämligen hospitalspersonalen. — Detta berörde också herr statsrådet. — Skulle man verkställa avrättningar av det skälet, att man skall skydda övriga medborgares liv och säkerhet, då finge man säkerligen verkställa avrättningar för varje dag. När man därför rätt tänker på det där argumentet, så kan man icke tillmäta det större värde. För övrigt skall jag icke ingå på den av herr Engberg berörda frågan om idioter o. s. v. Det hör nu icke hit. Där ställer jag mig emellertid på deras ståndpunkt, som mena, att ett liv får aldrig tagas, utan det får man skydda.

Nu frågade till slut herr Hederstierna: är verkligen tiden sådan, att vi nu kunna avskaffa dödsstraffet? Ja, hur länge skall man vänta? Han påpekade, att det förövas nu ganska många brott. Lyckligtvis är brottsligheten i avtagande, men den kan ju stiga igen. Skola vi vänta tills inga brott begås, då få vi nog vänta mycket länge. Vi få ju hoppas, att det skall bli bättre och bättre och att sederna skola mildras mer och mer, men det dröjer nog mycket, mycket länge, innan vi kommit därhän, att inga brott begås. Därför kan man ju alltid anföra det skälet och säga, att tiden icke är inne att avskaffa dödsstraffet. Men skall det någon gång ske, så är det nog just nu den behagliga tiden. På grund därav ber jag att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Beträffande frågan om dödsstraffet skall vara kvar i krigsartiklarna eller ej, så är jag icke i tillfälle att bedöma den saken. Jag har icke trängt in tillräckligt i den frågan. Herr Hansson i Stockholm yttrade nu själv, att det kan möta åtskilliga svårigheter. T. ex. då en trupp är i fält och kanske i främmande land, då finns det inga fängelser, där man kan sätta in dessa, som begå svårare förseelser. Och omständigheterna kunna då bli sådana, att det finns kanske icke någon annan råd än att göra processen kort vid dylika tillfällen. I allt fall är icke frågan om den saken utredd. Man kan nog därför vänta och alltså även här ställa sig på utskottets ståndpunkt. Jag ber alltså, att få yrka bifall till utskottets förslag, dock med den av herr Engberg föreslagna ändringen, att »rättsordningen» utbytes mot »rättssäkerheten». Jag tror det är ett bättre uttryck. Jag ber alltså, herr talman, att få förena mig med herr Engberg i hans yrkande.

Herr S v e d b e r g: Herr talman! Då jag är ledamot av det utskott, som behandlat den föreliggande frågan, så anser jag mig böra något beröra de skäl, som jag haft för att jag ställt mig på utskottets sida och begärt dödsstraffets avskaffande.

Som man finner i den historik, som är anförd av utskottet, har den här frågan föregåtts av en strid, som är mycket starkt belysande över utvecklingen i vad gäller frågan om dödsstraffets behövlighet eller dess vara eller icke vara även från rättssäkerhetens synpunkt sett. Det anföres i den här historiken, att bondeståndet redan så tidigt som vid 1862 och 1863 års ständsriksdagar reagerade mot dödsstraffet. Ståndet beslöt för sin del att icke upptaga den straffsatsen i den nya strafflagen av år 1864. Vid sista ständsriksdagen, 1866, väcktes motion i bondeståndet om suspendering av dödsstraffet under en tid av 10 år. Därmed var meningen att under den tiden söka få litet erfarenhet och se, om dödsstraffet utan olägenhet skulle kunna avskaffas. Men ridderskapet och adeln, prästeståndet och borgarståndet gingo emot och avslögo motionen. Så kom frågan åter före vid 1867 års riksdag på grund av väckt motion i andra kammaren. Då bifölls motionen i denna kammare men föll på en rösts majoritet i första kammaren. Sedan har frågan vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens behandling, men den har alltid avstyrkts av lagutskottet, och riksdagen har antingen följt lagutskottets avstyrkande eller också ha kamrarna stannat vid skilda beslut, ända tills 1919 års urtima riksdag, då frågan åter var före med anledning av en motion om att få en utredning i den här frågan. Det bifölls då av lagutskottet och andra kammaren men föll i första kammaren med den förseglade sedelns hjälp. Den 21 augusti 1919 fingo sakkunniga i uppdrag att utreda frågan om dödsstraffets avskaffande, och de framkommo redan den 14 januari 1920 med ett yttrande, som nu legat till grund för den kungl. propositionen.

Det anmärkningsvärda är, att om man ser dels på frågans historik sedan 1862, dels på de utlåtanden, som avgivits av de olika myndigheter, till vilka ärendet remitterats, finner man, att den ena myn-

digheten efter den andra måste erkänna, att dödsstraffet icke kan försvaras vare sig ur vedergällningssynpunkt eller ur individualpreventiv synpunkt. Detta är verkligen ett glädjande framsteg, ty den blodiga vedergällningsläran bör icke ha plats i ett ordnat rättssamhälles lagstiftning. Den har föga uppfostrande betydelse på individen i den meningen, att han själv skulle bli skyddad i moraliskt avseende.

Jag erkänner, att större fog visserligen kan finnas för den uppfattningen, att dödsstraffet skulle ha en avskräckande inverkan på individen och sålunda ur allmän preventiv synpunkt ha sin betydelse. Men jag är långt ifrån övertygad om att denna synpunkt, vilken reservanterna herrar Hederstierna och Thore anlägga, skulle vara ett tillräckligt starkt skäl för att bibehålla en straffart, som är så impopulär som dödsstraffet faktiskt är. Jag tror det icke, och jag stärkes i den tron genom det förhållandet, att dödsstraffet i vårt land icke tillämpats sedan 1910, fastän många dödsdomar under den tiden avkunnats. Icke ens det avskräckande momentet i dödsstraffet har därför längre någon betydelse, ty att ha en bestämmelse i strafflagen, som alla veta icke kommer att tillämpas, det verkar snarare motsatsen till avskräckande.

Jag kan icke heller förstå den uppfattning, man kan läsa fram mellan raderna i herrar Rogbergs och Spens' reservation: att man bör ha dödsstraffet kvar för att i tider av svår inre oro begagnas som ett hjälpmedel. Det är väl ingen, som på allvar kan tro, att det i händelse av uppror eller revolution vore i någon mån betryggande att ha denna straffart att tillgå. Vid dylika tillfällen kan man förutsätta, att hela samhället är i gungning, att all laglig rättsordning är ur funktion, och att provisoriska lagar, föranledda av förhållandena, komma i stället. Och det är därför, som jag anser det vara mycket sant vad utskottet säger om en sådan anordning, nämligen att den skulle komma att förläna dödsstraffet en utpräglad karaktär av ett speciellt politiskt straff, vilket jag tror vore synnerligen farligt och utmanande.

Vad beträffar frågan om att borttaga dödsstraffet även ur krigsartiklarna, även under krigstid, måste man däremot ställa sig tveksam. Disciplinen vid krigstillfällen måste kraftigt hävdas. På grund av krigets i och för sig själv så ytterst motbjudande natur inträder helt naturligt en stark påfrestning på individen att icke underordna sig lydnadsplikten. För upprätthållande av disciplinen har samhället därvid knappast tillgång till några andra medel än att snabbt och hastigt expediera dessa oroliga element. Jag erkänner, att detta är ohyggligt, men för att krig skall kunna föras, fordras den starkaste disciplin. Dessa förhållanden kunna icke jämföras med dem, som råda i ett land, som befinner sig under fredliga rättsförhållanden. Man kan därför icke med skäl beskyllas för inkonsekvens, om man anser, att dödsstraffet utan olägenhet bör kunna avskaffas i ett fredligt rättssamhälle, där det finnes möjlighet att på ett fullt betryggande sätt från samhället avskilja farliga förbrytare utan att behöva taga deras liv.

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

I förvisning om att den uppfattning, som gjort sig gällande från allmogens sida redan vid 1862 och 1863 års ståndsriksdagar: att dödsstraffet borde utgå ur våra strafflagar och att det kan så göra utan att rättssäkerheten behöver äventyras, fortfarande lika varmt omfattas av folket ute i landet, och då jag själv är fullt övertygad om att dödsstraffet är en straffart, som icke passar ett kulturland som Sverige, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Kan det vara nödvändigt att längre fortsätta debatten i denna fråga? Jag tar för alldeles givet, att kammaren icke har ändrat den ståndpunkt, som den så många gånger förut intagit. Såsom här framhållits ifrån statsrådsbänken, var redan på sin tid bondeståndet på det klara med att dödsstraffet borde avskaffas, och sedermera har ju andra kammaren upprepade gånger årtionden igenom beslutat det samma.

Jag måste erkänna, att då jag hörde herr af Ekenstam och herr Thore tala, fördes mina tankar tillbaka till den tid, för 20—30 år sedan, då jag åhörde debatterna i frågan i första kammaren, den kammare, som vilade på fyrkarnas grund, och det förvånade mig, att det ännu finnes kvar i andra kammaren röster ifrån den tiden.

Jag erkänner däremot, att det låg någonting i vad herr Hederstierna anförde, då han såsom skäl för ett avslag å utskottets förslag framhöll, att skräcken för dödsstraffet skulle rädda åtskilliga oskyldiga människors liv. Ja, det skälet vore vägande, för så vitt icke erfarenheten ifrån de länder, där dödsstraffet är avskaffat, talade ett helt annat språk. Erfarenheten därifrån säger ju tydligt och klart, att dödsstraffet icke har någon avskräckande inverkan på brottslingarna utan att brottsligheten tvärtom minskats, sedan dödsstraffet avskaffats.

Vad tjänar det då till att behålla ett straff, så upprörande, så ohyggligt och så rätt som dödsstraffet? Samhället bör vara tillfredsställt, därest brottslingen under sin återstående livstid blir hindrad att skada samhället.

Skäl tala också för att förmildra bestämmelserna om dödsstraffet i våra krigs lagar, och jag ber att få understryka, vad utskottet i sådant avseende uttalat i sin motivering. Jag hoppas, att den frågan också blir upptagen till utredning och begrundan, huruvida icke, åtminstone i vissa fall, dödsstraffet skulle kunna utgå ur krigs lagarna.

För denna gång har jag emellertid, herr talman, icke något annat yrkande att göra än bifall till utskottets förslag, och jag måste erkänna, att den lilla ändring i motiveringen, som föreslagits av herr Engberg, är berättigad.

Herr B j ö r k m a n i Norrköping: Herr talman! Den främsta betänklighet, som jag skulle vilja ge uttryck åt i dag, är att man under det en utredning angående revision av hela strafflagen

pågår, utbrutit en del av frågan till särskild behandling. Först och främst vill jag påpeka, att det synes inkonsekvent att icke i och med dödsstraffets borttagande en omläggning ägt rum av straffsatserna för svåra brott över huvud taget. Nu ha vi för dessa blott ett enda, ett absolut straff föreslaget: livstids straffarbete. Man har dock under den tid, vår nuvarande strafflag gällt, vant sig vid att strafflagen alltid uppställer straffbestämmelserna i form av en skala. Kommitterade ha också varit inne på detta spörsmål, men de ha ryggat tillbaka för konsekvenserna, som ju skulle bli en mera allmän revision av strafflagen. De hava nämligen förklarat, att en förhastad lagrevision nu vore så mycket mindre försvarlig, som hela lagens omarbetning pågår, och så ha de till en kommande lagrevision överlämnat att taga konsekvenserna av det nu föreslagna beslutet.

Då kommitterade stannat för dessa absoluta straffbud, ha de som skäl härför anfört bland annat, att de icke ville ge sig in på allt för stora mildringar i straffsatserna, därför att brottslingarna då kunde tro, att meningen vore att vara alltför mjuk emot dem, något som man icke ville riskera. Men först och främst säga de, att de vilja ha frågan om dödsstraffet avgjord före de övriga strafflagsfrågorna. Men är det inte så, att det vore lämpligast att denna fråga finge tagas upp i samband med övriga strafflagsfrågor? Någon brådska lär väl icke föreligga, då de betänkligheter, som redan sedan gammalt rests mot dödsstraffets avskaffande, väl måste anses ha vuxit i styrka i och med de senaste årens världshändelser. Under och efter det förråande kriget har ju värnaden för lag och rätt och särskilt hänsynen för medmänniskors liv och lem fått kraftiga grundskott, och detta gäller icke blott för de av kriget närmast berörda länderna utan också för dem, som formellt varit oberörda av krigets förbannelser men fått påkänningar dels genom utlänningar, som kommit hit, och dels genom den smitta, som spritt sig inom de egna landamärena. En ärad talare sade visserligen nyss, att den tid, som nu vore inne, skulle just vara den behagliga tiden att företaga denna ändring i strafflagen. Jag skulle vilja säga tvärtom. Här har under debatten åberopats statistik från en del främmande länder, vilken skulle visa, att dödsstraffet icke vore verksamt eller behövt. Jag vill härtill erinra, att denna statistik omfattar tider, som ligga före de av mig omnämnda senaste världshändelserna, vilket borde tala för, att man toge sig ytterligare litet betänketid. För de flesta länder sträcker sig ju denna statistik icke längre än till 1912. för ett par länder till 1913 och 1914. Men det är väl just erfarenheterna efteråt som kunde vara synnerligen värdefulla att känna till, innan man företar ett sådant steg som detta. Här har gjorts gällande, att om riksdagen nu skulle fatta beslut om dödsstraffets borttagande, så vore det för att konfirmera en åsikt, som gällde redan för 50 år sedan. Jag tycker emellertid, att om vi kunnat vänta så länge, så borde vi väl också kunna vänta, tills vi fått in den statistik jag omnämmt. Det synes mig att såväl de, som vilja, att dödsstraffet icke skall bibehållas,

*Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)*

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.

(Forts.)

som de, som i likhet med mig yrka på att det skall vara kvar, borde kunna före slutligt besluts fattande få taga del av den statistiken.

Jag sade nyss att jag tillhörde deras antal som ville varna för följderna av dödsstraffets avskaffande. Jag anser att samhället bör ha kvar den skyddsmakt, som ligger däri, att en hel del individer redan från sina yngsta år veta med sig att på ett svårt brott följer ett svårt straff. Jag hörde här enskilt framföras den farhågan, att garantier ej kunde förefinnas mot att en oskyldig kunde få undergå dödsstraff. Det är dock länge sedan den tiden, då en person, som var dömd för att han stulit en häst, men sade att han var oskyldig, bemöttes med den förklaringen: Hästtjuvar skola hängas. Sådana hårda utslag behöver man icke vänta nu för tiden. Det föreligger icke någon fara för justitiemord. Numera finnes det försvarsadvokater, och domstolarnas ledamöter äro städse intresserade av att det icke skall begås några övergrepp, utan att enbart rättvisan skall hava sin gång. Vad samhällsordningen behöver, det är något, som kan verka avskräckande på de värsta individerna. För mig synes det närmast vara en fordran, att statsmakterna icke taga bort de nödiga medlen för upprätthållande av sin rättsvärdande uppgift, och ett av dessa medel, som vi ha kvar, är dödsstraffet.

Jag ber att få instämma med herr Hederstierna i hans yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Den siste ärade talaren framhöll, att det numera icke föreligger någon fara för justitiemord, och det kan han ha rätt i, men den faran är nog icke aldeles avlägsnad, att så länge dödsstraffet finns kvar en eller annan brottsling kan bli avrättad på grund av brott, som andra begått. Det kan t. ex. inträffa, att allmänna meningen är häftigt upprörd i anledning av ett brott, som A. begått, och att i följd härav benådning vägras icke blott A. utan även B., som begår sitt brott kort tid därefter och som rätteligen borde fått nåd. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har redan framhållit den faran, och jag vet, att det vore mycket lätt att med exempel även ur vår egen historia illustrera densamma. Det är icke tilltalande, att något sådant kan inträffa. Likaså kan det, så länge man har dödsstraffet kvar, emellanåt inträffa, att en eller annan person, som kanske icke är tillräknelig, på grund av bristande noggrannhet och fullständighet vid undersökningen, kommer att avrättas som brottsling, ehuru han i själva verket snarare är sinnessjuk. Och detta är icke heller tilltalande.

Jag begärde nu egentligen ordet för att med ett par ord svara herr Hansson i Stockholm. Han är ense med utskottet beträffande klämman, men vill ha en ändring i motiveringen, som går ut på att framhålla, att det vore önskvärt, om dödsstraffet fullständigt borttoges även ur krigsartiklarna. Vad den saken beträffar, föreföll det dock, som om herr Hansson icke skulle vara alldeles blind för den eventualiteten att, om dödsstraffet fullständigt bortelimineras

ur krigsartiklarna, det skulle kunna hända att man ändå emellanåt tillgrip det i krigstid.

Ty det är väl så, mina herrar, att i en situation, då man har en väpnad fiende framför sig på kanske 1 km. eller ännu kortare avstånd, då kan man icke reda sig med andra straff för att göra grövre brottslingar oskadliga. För dylika situationer är det därför bättre att lagen fastställer vissa former, som måste iakttagas, innan brottslingarna få avlivas. Det är bättre att ha den saken reglerad i lagen, än att tillfället får avgöra, hur man skall förfara. Jag tror därför, det är klokt att icke sträcka sig så långt ens i motive- ringen, som herr Hansson gör, då han framhåller, att dödsstraffet kan helt och hållet avskaffas ur krigsartiklarna.

Däremot äro vi ju ense med herr Hansson om, att dödsstraffet i krigsartiklarna utan olägenhet möjligen skulle kunna få en något mera inskränkt användning. Men detta är ju en detaljfråga, för vilken ej den stora frågan om dödsstraffet skall kvarstå i den all- männa strafflagen eller icke bör uppehållas. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Engberg: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att giva en kort replik till herr Hansson i Stockholm. Han gjorde gällande, att uttrycket rättsordning, som jag påtalade i utskottets inledande sats, kan och bör försvaras därmed, att det menas icke blott rättssäkerhet utan även statsordning.

Jag får då för min del säga, att det är just den synpunkten, som jag vill ha helt och fullt avlägsnad, och detta på grund av de motiv, som jag förut angav, nämligen att det är att räcka ett finger åt den olyckliga uppfattning, åt vilken lagrådet givit uttryck, då rådet förmenar, att dödsstraffet under vissa förhållanden kunde försvaras som ett yttersta medel till rättsordningens, varmed då finge förstås statsordningens, skydd.

För det andra skall jag be att i all vänskaplighet få säga ett kort ord till min vän herr Hansson, och det är, att när han, då han yttrade sig om den motivering, som jag gav för den uppfattning utskottet anført för dödsstraffets bibehållande i krigsartiklar- na, uttalade sin förvåning över att en socialdemokrat kunde ha en sådan uppfattning, så vill jag bara säga, att så länge jag åtmin- stone kommer att tillhöra det socialdemokratiska partiet, kommer jag aldrig att betrakta det såsom något förbud inom detta parti att använda sitt sunda förnuft.

Herr Block: Herr talman! Om man i varje fall, när det gäller att ådöma ett dödsstraff, kunde med full säkerhet bestämma, att brottet blivit begånget under sunt förstånd, så skulle jag möj- ligen kunna rösta för dödsstraffets bibehållande. Men då jag anser, att man icke kan med full visshet avgöra detta, och det väl måste anses vara mycket tvivelaktigt, om någon dödsdömd brotts- ling begått brottet av sund fri vilja, så anser jag mig böra rösta för dödsstraffets borttagande. För övrigt anser jag, att livstids

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

Ang.
dödsstraffets
avskaffande.
(Forts.)

straffarbete med förlust av friheten under det återstående livet bör vara tillräckligt avskräckande för en människa med sitt förnuft i behåll, och den, som icke har sitt förnuft i behåll, han låter sannerligen icke avskräcka sig mera av fruktan för dödsstraffet än av fruktan för frihetens förlust. Å andra sidan bör samhället enligt mitt förmenande ha sådana resurser, att det kan skydda sig självt och sina medlemmar mot brott, och jag anser också, att man icke bör klema med brottslingarna utan använda straffet så, att brottslingarna förstå, att rättvisa måste skipas och även vedergällning krävas.

Herr Engberg nämnde något om avlivande av idioter. Det hör ju icke hit, eftersom det i dylikt fall icke kan bli fråga om straff. Ty vem skulle man straffa? Man kan icke straffa idioten och icke hans föräldrar. Jag skall icke närmare ingå på detta, men jag vill säga ifrån, att åtminstone för egen del skulle jag icke kunna vara med om något sådant. Dessa stackare hava icke av egen vilja blivit satta i världen, och ingen av oss vet, om icke möjligen en sådant idiot kan njuta ganska gott av livet och känna sig nöjd med sin tillvaro. Då han icke heller gör någon människa något för när, så anser jag, att även en idiot bör ha rätt att vänta skydd från samhället.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Engbergs förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottet hemställan, 2:o) bifall till det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet, 3:o) bifall till den av herr Hederstierna avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 4:o) bifall till det yrkande, som framställdes av herr Hansson i Stockholm; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav herr talmannen änyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Hederstierna avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 116 ja mot 48 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § i lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fastighetsbildning i stad m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer jämte en i ämnet väckt motion; och yttrade därvid:

*Ang.
resekostnads-
ersättning åt
folkskol-
inspektörer.*

Herr Norman: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har jag vid detta utskottsutlåtande fogat en reservation, vari jag yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen. I denna motion, som väckts av herr Bengtsson i Kullen m. fl., har yrkats, att folkskolinspektörerna, som tidigare ha tillhört resereglementets fjärde klass men genom beslut av 1919 års riksdag uppflyttades i tredje klassen, åter skulle nedflyttas i fjärde klassen. Om den saken säger nu utskottet i förevarande utlåtande, att »enligt utskottets uppfattning hava sedan dess» — d. v. s. sedan 1919 — »inga nya omständigheter tillkommit, som kunna föranleda en ändring av riksdagens då intagna ståndpunkt», nämligen den att uppflytta folkskolinspektörerna i en högre reseklass. Jag vill häremot erinra, såsom också är framhållet i motionen, om den betydande höjning av dagtraktamentena, som tillkommit och som avsett att motsvara de ökade resekostnaderna. Numera ha ju emellertid resekostnaderna gått ned. Levnadskostnaderna ha sjunkit, det känna vi var och en. Och följaktligen har den nya omständigheten tillkommit, att de ersättningar, som här utgå, kunna anses vara alldeles för höga. Om man ser på resereglementet och vilka, som tillhöra de olika klasserna, så torde man också finna, att det är en alldeles otillbörligt hög klass, till vilken folkskolinspektörerna blivit förda. Av statsverkspropositionen framgår också, att kostnaderna för folkskolinspektörernas resor gå till större belopp än deras löner. Det klagas också från olika håll i landet, där man har litet kännedom om, vilka belopp dessa resekostnader uppgå till, över att de uppgå till alldeles för onaturligt höga belopp. Då därjämte, efter vad jag tror mig veta, den kommitté som för närvarande har resereglementet under omarbetning, torde ha för avsikt att återigen nedflytta folkskolinspektörerna i fjärde klassen, har det syns mig vara lämpligt

Ang.
reskostnads-
ersättning åt
folkskol-
inspektörer.
(Forts.)

att gå med på motionärernas yrkande och redan i år göra denna nedflyttning. Då jag emellertid är ensam reservant i statsutskottet och då första kammaren redan fattat beslut i enlighet med utskottets hemställan, så skall jag, herr talman, icke nu yrka bifall till reservationen utan endast uttala en förhoppning, att vederbörande kommitté, som har resereglementets omarbetning om hand, må se till att snarast möjligt fullgöra sitt arbete och inkomma med ett förslag, som placerar folkskolinspektörerna i den klass, dit de rätteligen höra.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Landeryd och *Jonsson* i Hökhult.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då den siste ärade talaren icke gjorde något yrkande, skall jag fatta mig kort. Herr Norman upplyste emellertid icke om, att det vid behandling av detta ärende inom avdelningen och utskottet framhållits, att det inte vore lämpligt att utbryta endast en grupp och flytta den till en annan reseklass, då resereglementet i dess helhet är under omarbetning. Förslaget härom torde komma att föreläggas nästa års riksdag, och då blir man i tillfälle att närmare pröva, i vilka klasser de olika kategorierna böra ställas.

Jag skall därför, herr talman, inte närmare gå in på saken utan ber endast att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Waldén: Herr talman! Den förste ärade talaren framställde visserligen icke något yrkande, men han gjorde dock ett uttalande i den riktningen, att vid den kommande omläggningen av resereglementet folkskolinspektörerna borde flyttas ned i en lägre klass. Jag vill gentemot detta för min del säga, att jag finner det inte vara riktigt, att så sker. Att folkskolinspektörerna ha satts i tredje klassen i resereglementet beror nämligen därpå, att man därigenom velat bereda dem någon liten kompensation för den lägre lönegrad, i vilken de sattes vid löne regleringen 1919. Jag vill erinra om, att man år 1914 satte folkskolinspektörerna i paritet med seminarielärarna i lönehänseende. Men vid den omreglering, som ägde rum 1919, kommo de icke i samma ställning, som seminarielärarna kommit genom 1918 års löne reglering, då dessa uppflyttades till lektorer. Dåvarande departementschefen övervägde, huruvida icke inspektörerna borde flyttas upp i samma ställning och erhålla lektorslöner, eller om man skulle gå den vägen att ge dem något lägre lön men i stället sätta dem i tredje klassen i resereglementet, för att de åtminstone skulle ha full ersättning för sina resekostnader. Och det var den senare vägen, som följdes av Kungl. Maj:t och riksdag. Jag anser därför, att frågan om folkskolinspektörernas reseersättningar står i bestämt samband med deras löne reglering. Det är således i själva verket en löne regleringsfråga det

här gäller, och den bör rätteligen lösas i samband med en lönereglering för folkskolinspektörerna.

Jag har velat framhålla detta såsom en motvikt mot den framställning, som gjordes av herr Norman, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
reseskostnads-
resättning/dit
folkskol-
inspektörer.
(Forts.)*

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! Genom första kammarens redan fattade beslut har ju tydligen frågan för i år förfallit, men jag kan dock icke underlåta att be få säga några ord i detta ärende.

Utskottet säger här på ett ställe, att enligt utskottets uppfattning ha sedan 1919 inga nya omständigheter tillkommit, som kunna föranleda en ändring av den ståndpunkt, som riksdagen då intog. För min del vill jag gent emot detta i likhet med herr Norman påpeka, att dagtraktamentet har blivit höjt från 15 kronor till 19 kronor. Det är ju också den skillnaden, att allting har sjunkit i pris numera. Levnadskostnaderna vid resor äro billigare nu än 1919. Priset för skjutsar har också gått ned betydligt. Jag vill även framhålla, att jag anser det då från visst håll genomdrivna beslutet att uppflytta en enda klass befattningshavande alldeles obefogat och orättvist, och jag skall be att få nämna några kategorier, som fortfarande stå kvar i fjärde klassen i gällande resereglementet. Jag tror, att herrarna därav skola finna, att för den händelse folkskolinspektörerna åter nedflyttas till fjärde klassen i resereglementet, de i alla fall komma i fint sällskap. Där stå nämligen kvar: advokatfiskaler i flottan och marinförvaltningen, aktuarier, amanuenser, auditörer och vice auditörer, borgmästare, byråingenjörer, distriktsingenjörer i väg- och vattenbyggnadsdistrikten, fiskeriassistenten, häradsskrivare, ingenjörer vid lantbruksstyrelsen, intendenten vid intendenturkåren och i överintendentsämbetet, jägmästare och extra jägmästare, kammarskrivare, kaptener, komministrar, kyrkoherdar, lantmätare, länsbokhållare, länsnotarier, läkare, löjtnanter, mariningenjörer, regementsintendenten, ryttmästare, rådmän, stadsfogdar och statskonsulenter m. fl. Jag är övertygad om, att de allra flesta av dessa befattningshavare ha kostat på sig en utbildning mångdubbelt så stor som den, vilken folkskolinspektörerna ha kostat på sig.

Jag har nu, herr talman, intet yrkande att göra, utan vill endast uttala den förhoppningen, att då nästa år, såsom det bebådats i utskottsutlåtandet, ett nytt förslag till resereglemente skall föreläggas riksdagen, att folkskolinspektörerna då sättas på den plats där de rätteligen höra hemma. Jag skulle, så hes som jag är, egentligen inte ha sagt något, men när det gäller så »högt uppsatta» personer, så har jag inte kunnat underlåta att yttra dessa få ord.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Waldéns yttrande. Jag vill endast konstatera, att i hans anförande låg ett erkännande av att folkskolinspektörerna icke äro placerade i den klass i resereglementet, dit de lämpligen och rätteligen höra. Skälet enligt hans mening till

Ang.
reskostnads-
ersättning åt
folkskol-
inspektörer.
(Forts.)

att folkskolinspektörerna placerats i tredje klassen är att de icke fått den ställning i löneavseende, som de rätteligen borde intaga. Nu veta vi ju, att en utredning är igångsatt angående löne reglering för lärarpersonal i allmänhet, och det är givet, att denna också kommer att omfatta folkskolinspektörerna. I fall så sker, så inträder det förhållandet, att de få den löneställning, som de lämpligen böra intaga, och då följer ju därav, att de också böra placeras i den klass i resereglementet, dit de rätteligen höra.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Waldén: Herr Nilsson i Landeryd erkände ju, att man lämpligast bör behandla denna fråga i samband med folkskolinspektörernas löne reglering. Jag har ingenting emot att så sker, och den saken torde därmed få anses vara upplärad.

Till herr Bengtsson i Kullen vill jag säga, då han talar om att inspektörerna komma i fint sällskap, i fall de flyttas ned i fjärde klassen, att jag icke tvivlar på att så kommer att ske; men herr Bengtsson glömmer omnämna, att då vi riksdagsmän resa efter tredje klassen, folkskoleinspektörerna alltså inte skulle få resa i herr Bengtssons fina sällskap. Jag tror emellertid att de icke skulle beklaga detta, om det för dem endast vore en fråga om res sällskap, liksom det troligen förhåller sig så, att herr Bengtsson i Kullen vill flytta ned dem i fjärde klassen för att slippa ifrån deras sällskap.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkten 182 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, med 195,000 kronor till 265,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, med 80,000 kronor, till 150,000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *O. U. B. Olsson, Asp-
lund, Joh. Nilsson* i Malmö, *Waldén, Jansson* i Falun, *W. Bäckström,*

O. Nilsson i Örebro och *Ljungkvist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte — — — 70,000 kronor, med 105,000 kronor, till 175,000 kronor, att utgå — — — gott meddela.

*Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.*

(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Waldén: Herr talman! Vid detta utlåtande har fogats en reservation, och då även jag deltagit i densamma, skall jag nu be att få yttra några ord.

Kungl. Maj:t har föreslagit en höjning av det här ifrågasättande förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor. Det hade nämligen visat sig, att detta anslag betydligt överskridits, under år 1919 sålunda med ej mindre än 240,000 kronor.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit en höjning av detta anslag till 265,000 kronor. Emellertid har Kungl. Maj:t på samma gång framhållit, att för åstadkommande av en begränsning av de utgående medlen man skulle höja den nu utgående avgiften för person och zon från 5 öre till 10 öre. Utskottet har ansett, att det borde företagas en höjning upp till 15 öre. För min del har jag funnit det vara en alltför stark stegring i den avgift, barnen själva skola betala. Ty resultatet därav skulle i många fall bliva, att just de fattiga skolbarnen inte kunna deltaga i dessa resor. Utskottet säger visserligen, att kommunerna själva ju kunde bevilja några medel för att sätta dessa fattiga barn i tillfälle att deltaga i resorna. Det är möjligt, att kommunerna kunna göra detta och redan göra det i åtskilliga fall, men jag är övertygad om, att de fattigaste kommunerna icke anse sig hava råd därtill, och följden bleve då, att det icke bleve några resor av just för barnen i dessa kommuner, vilka barn så innerligt väl behöva göra en resa till närmaste stad och där besöka ett museum eller annan institution av kulturell betydelse. Jag tycker, att det är oriktigt, att man på det sättet genom att höja barnens avgift till biljetter försvårar eller rent av omöjliggör för de fattiga skolbarnen att kunna komma ut någon gång på en sådan resa. Det är i regel icke mer än en gång under skoltiden sådan resa företages. Jag vet av erfarenhet, med vilken glädje barnen deltaga i dessa resor, hur de längta och i förväg glädjas över att få göra en sådan och komma ut och se sig om en liten smula i världen, barn som kanske icke eljest ha tillfälle att komma utanför den allra trängsta kretsen kring hemmet.

Reservanterna ha därför också föreslagit, att man skulle stanna vid Kungl. Maj:ts förslag i fråga om höjningen av barnens avgift, nämligen från 5 öre till 10 öre. Genom detta förslag skapar man redan garantier för att anslaget kommer att hållas inom behöriga gränser. Det talas vidare om vissa erforderliga kontrollföreskrifter. Sådana äro för resten nu föreslagna av såväl järnvägsstyrelsen som skolöverstyrelsen, och jag är förvissad om, att i fall dessa kontrollföreskrifter nu komma till stånd och barnens egna avgifter höjas, anslaget i själva verket kommer att hållas inom

Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.

(Forts.)

behöriga gränser. Vi hava föreslagit en höjning till 175,000 kronor, alltså 25,000 kronor mer än vad utskottet föreslagit eller 150,000 kronor.

Jag vill också i förbigående nämna, att första kammaren för sin del bifallit reservationen. Det skulle rätt mycket förvåna mig, om andra kammaren, där det väl bör finnas ännu större intresse för att barnen kunna få göra sådana resor, skulle vilja gå emot eller på något sätt försvåra detta, och jag vill uttala den livliga förhoppningen, att andra kammaren också bifaller reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Löfgren* i Stockholm, *Pehrsson* i Bramstorp, *Karlsson* i Vätö, *Anderson* i Råstock, *Björk*, *Kristensson* och *O. Nilsson* i Örebro.

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman, mina herrar! Dessa skolresor hava sin betydelse för barn ifrån alla delar av landet. Detta att barnen komma i tillfälle att besöka andra delar av landet än hemtrakten innebär ju en mycket god undervisningsform i folkskolans arbete. Anslaget har dessutom en annan uppgift nämligen att göra det möjligt för de barn, som bo i de stora städerna, många gånger i gränderna, och så att solen under hela året inte kan skina in i deras hem, att få komma ut till landet på sommaren, där de kunna hämta krafter. Det är kanske inte minst från den synpunkten man bör gå med på ett sådant anslag som det föreliggande.

Nu har det emellertid visat sig, att detta anslag från en ringa början vuxit ut och blivit så stort, att man från statsmakternas sida måste på något sätt bromsa. Det ordinarie anslaget i staten för sista året har varit upptaget till 70,000 kronor. Såsom redan erinrats, har anslaget för 1919 överskridits med 240,000 kronor, och jag har gjort mig underrättad om att det för 1920 gått upp till halva miljonen. Att vi då på ett eller annat sätt måste vidtaga en ändring, så att utgifterna hålla sig inom måttliga gränser, det förstå vi litet var, särskilt i de tider, som vi nu leva i. Vi hade inom statsutskottet tanke på, att kunna sätta ordet »högst» framför summan och därigenom hålla anslaget vid en viss siffra, men den vägen är icke framkomlig, därför att då skulle man behöva i förväg undersöka intresset och uppdelna anslaget för de olika delarna av landet, och det låter sig icke göra.

Vi ha i stället prövat frågan i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Enligt detta skulle den utgående personavgiften höjas från 5 öre till 10 öre. Förslag härom var också uppe i statsutskottet in pleno, men då meningarna voro så delade, återremitterades ärendet till avdelningen, där vi snart nog blevo så gott som eniga om att med viss motivering gå upp till 15 öre i personavgift.

Nu har den förste ärade talaren sagt att utskottet motiverat detta med att kommunerna skulle bidra med medel till de fattiga barnen, men han glömde att säga, att utskottet talat både om kommuner och enskilda. Det förhåller sig nämligen på det sättet, enligt

vad jag har mig bekant, att, när dessa skolresor skola företagas, man har en lista ute bland kommunens mera välbärgade befolkning, på vilken tecknas bidrag av 5, 10, 15, 20 kronor eller mera. Sedan får den lärare, som skall vara ledare för resan, med dessa medel hjälpa de barn som icke själva ha råd att betala. Att riksdagen slulle gå med på att bevilja medel till bidrag för välbärgade eller t. o. m. rikemans barn — ty även många sådana gå i folkskolan — det kan väl ändå inte vara meningen i en tid, då vi kanske av skattemedel få täcka förlusten på statsjärnvägarna.

Man har därför försökt finna en medelväg och satt avgiften till 15 öre under den uttryckligen uttalade önskan och motivering, att de mindre bemedlade barnen skulle antingen genom kommunernas eller enskildas försorg bisträckas, så att de inte behöva stanna hemma; ty det är de som mest behöva komma ut och se sig omkring i världen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson i Råstock. Endast ett par ord. Föregående talare yttrade sig om en sak, som är värd att mera understrykas och det var, när herr Bengtsson i Norup sade, att grändernas barn behövde komma ut på landet. Men han borde då icke ha kommit till det slut, som han kom till, utan till det slut, vartill reservanterna kommit. Det är ju på det sättet, att reservanterna föreslå en höjning av den personliga avgiften för varje barn från 5 till 10 öre medan utskottet vill höja avgiften till det tredubbla. Samtidigt som man överallt klagat över höjning av taxor och dylikt drar man sig icke för att höja avgifterna för de fattigaste bland de fattiga till det tredubbla. Är det rim och reson i ett sådant sätt att gå fram? Är det icke dessutom så, att den depression, som man för närvarande genomlever i vårt land liksom i många andra länder, kommer att medföra, att svårigheterna för vederbörande familjer äro mångdubbelt större än de tidigare varit. Utskottets förslag kommer att verka därhän, att resornas antal helt säkert blir betydligt mindre, ja, i många fall omöjliggöras. Och hur är det med grändernas barn, herr Bengtsson i Norup, är det icke de, som lida mest av kristiden? Just med åberopande av det skälet ber jag få ansluta mig till reservationen.

Herr Rydén: Herr talman! Det är få anslag av dem, som gå ut på att lindra kostnaderna för resor, vilka äro till så stor och verklig välsignelse som förevarande anslag är. Låt vara att det gått till rätt stort belopp, så skulle jag ändå våga säga, att det också medfört för en ofantlig mängd av Sveriges barn möjlighet till återvinande av hälsa och stärkande av krafter. I många tusen fall har det inneburit, att fattiga barn från städerna fått resa ut på landsbygden, där de kommit in i goda bondehem och i icke få fall kanske rent av blivit medlemmar av dessa bondefamiljer. Det är rent rörande om man följt denna verksamhet som särskilt avser att föra ut de fattiga

Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.
(Forts.)

gaste och klenaste barnen från städerna till landsbygden, att erfara vilka band där vuxit upp mellan människor, som icke från början känt varandra. Många hem, som tagit emot fattiga stadsbarn, ha betraktat dem som sina egna. Ingenting är mera glädjande än när man träffar barn, som varit ute på landet, och ser, hur ofantligt förändrade de blivit genom sin vistelse där. Sjuka och klena barn ha blivit friska och duktiga. Barn, som varit undernärda, ha fått runt hull och se kraftiga ut. Det är förunderligt, att de kunnat ha så stor nytta av att några korta sommarveckor vistas på landet. Det har ofta vuxit upp band av kärlek och tillgivenhet mellan deras rätta hem och sommarhemmet, vilka kanske bli bestående för livet. Jag skulle därför vilja rikta en varm vädjan till kammaren att icke lägga för stora svårigheter i vägen för att upprätthålla ferie-barnsverksamheten. Det är icke så litet, när även reservanterna gå med på att tillstyrka en fördubbling av nuvarande biljettpriser. Dessa äro visserligen låga, men varje höjning betyder för barnen: skola vi få komma ut eller icke? Varför skall man då nu tredubbla priserna på en gång? Här är så stor arbetslöshet rådande på många håll i våra städer, att det skulle vara hårt av riksdagen, om man beskär möjligheten för fattiga barn att komma ut på landet, vilket man genom ett bifall till utskottets hemställan i många fall skulle göra.

Vad beträffar studieresorna tror jag, att det också är till stor nytta, att barnen få komma ut och se sig om. Jag är själv en bland de första lärare, som lett en sådan resa, och det var ofantligt mycket, som lärdes och sågs. Därigenom att barnen över lag använde sina sparpengar för att lägga till vad man fick på annat sätt, blev det möjligt för barn i Malmö, som knappast varit ute och sett landsbygden, att färdas genom det mesta av provinsen. Det var rent gripande att se, hur deras ögon öppnades för naturen och livet och förhållandena där. Detsamma har jag hört många kamrater i folkskolan säga, även när landsbygdens barn bli i tillfälle att besöka andra delar av landet.

Med stor säkerhet kan man säga, att det är få pengar, när det gäller att bereda nedsättning i kostnaden för resor, som äro till sådan verklig välsignelse för barnen som detta anslag, och därför dristar jag mig att vädja till kammaren att bifalla reservationen, som även den innebär en fördubbling av barnens resekostnader.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Starbäck, Wahren, Borggren, Jensen, Lovén, Block, Höglund, Schlin* och *Olsson* i Ramsta.

Herr Norman: Det har sagts här, att det är fråga om att tredubbla den avgift, som barnen eller deras föräldrar ha att erlægga. Och detta är ju sant, om man endast ser på det nominella beloppet. Det brukar emellertid ständigt framhållas, att penningvärdets sjunkande gör, att löner och dylikt behöva i avsevärd grad ökas och om man nu räknar med det verkliga penningvärdet, så är det i realiteten icke fråga om någon tredubbling. Visserligen är 15 tre gånger så

mycket som 5, men 15 öre nu ha väl ungefär samma köpkraft som 5 öre för fem år sedan.

Sedan har det nämnts åtskilligt här om den behjärtansvärda sak det gäller, och jag skall villigt gå med på det, men det var ett par synpunkter, som jag framhöll vid frågans behandling inom avdelningen och utskottet och som jag anser, att man bör taga hänsyn till. Dessa studieresor för skolbarn överskattas många gånger till sin betydelse. En resa t. ex. från Skåne till Stockholm är intressant och kan vara givande, men då en massa barn få packa sig samman i trånga vagnar, blir en lång resa för dem så tröttande, att en stor del av de i resan deltagande barnen på grund av rent fysisk trötthet icke förmå tillgodogöra sig resan så som skulle vara önskligt. Om man genom den ökning i bidragen som resenärerna själva få vidkännas kunde medverka till, att de långa resorna avknappades och man mera ägnade sig åt korta resor och besök i hembygden skulle mera vinnas. Resekostnaderna blevo billigare, resorna skulle icke verka så tröttande och besök för studerande av hembygden äro lika givande som besök längre bort, av vilka barnen vid sin ålder kanske ha rätt liten nytta. Jag är icke övertygad om att långa, trötande järnvägsresor äro det bästa medel för undernärda stadsbarn att vinna hälsa och krafter. Det var nog icke heller det herr Rydén syftade på, utan han ansåg väl ferievistelsen på landet. Om det kunde ordnas så, att barnen utplanterades i bygder, som låge närmare deras hemort, skulle reskostnaderna väsentligt kunna nedbringas. I varje fall vill jag säga, att i tider som dessa, när de statsfinansiella synpunkterna så starkt mana till sparsamhet, synes mig ett bifall till utskottets förslag väl motiverat.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **H a m i l t o n**: Herr talman! Säkerligen äro vi alla statsutskottet synnerligen tacksamma för den sparsamhet, som utskottet iakttagit i år, ty denna sparsamhet är nödvändig, försåvitt icke skatterna skola bli alltför tunga. Men jag hemställer likväl, om man icke i detta ömmande fall kunde låta sparsamhetsivern fara och bevilja anslaget. Jag har personligen funnit, att ferieresorna varit till synnerligen stort gagn för barnen, som komma ut från städerna till landsbygden. De återvinna sin hälsa i många fall, och för grändernas barn skulle det kanske vara förlåtligt, om de hade den fordran att någon gång få lämna gränderna och komma ut i fria naturen. För landsbygdens barn ha studieresorna stor betydelse. Jag vet från Skåne, hurusom barnen när de återkommit från Stockholm, haft en helt annan uppfattning om Sveriges historia, som undervisats för dem, och haft en annan uppfattning om, hur vårt land ser ut. Det har alltid synt mig beklämmande, när jag i huvudstaden mött en barnskara och på frågan, varifrån den kommit, fått det svaret, att de voro från mera förmögna samhällen men icke från landsbygden, och detta därför att landskommunerna i allmänhet icke ha råd att betala sådana resor. Först under de senare åren ha resorna kommit mera i gång åtminstone i Skåne. Att höja avgifterna

Ang. folkskolebarns ferie- och studieresor.
(Forts.)

Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.
(Forts.)

från 5 till 15 öre per zon eller tredubbla beloppet vore detsamma som att avbryta studieresorna, som skulle kunna ökas och vara både till nytta och glädje för våra barn. Jag har velat föra barnens talan och värdjar till kammaren att bifalla reservationen.

Herr Bengtsson i Norup: Jag framhöll i mitt första yttrande, att jag var varm vän av skolresorna, och då jag hör, att reservationen gått igenom i första kammaren, skall jag med jämnmot se, om andra kammaren fattar samma beslut.

Jag lät förstå, att utskottets förslag tillkommit genom kompromiss. Det förhöll sig så, att när ärendet först behandlades inom avdelningen, föreslogo herr Waldén och jag, att avgiften skulle sättas till 10 öre per zon medan motståndarna ville höja den till 20 öre. Efter överläggning i plenum blev frågan återremitterad till avdelningen, och då det befanns omöjligt att sätta in ordet »högst», blev det kompromiss på 15 öre. Då nu som sagt första kammaren tagit reservanternas förslag tycker jag, att det vore skäl i att här fatta samma beslut så att man sluppe gemensam votering i en fråga som denna.

I varje fall kan jag icke dela den synpunkt, som framfördes av herr Norman, att man endast skulle låta barnen resa i hemorten och studera förhållandena där, ty det kunna de göra utan bidrag av det allmänna. De böra få se sådana delar av landet, som de aldrig annars få tillfälle att besöka, och man bör hjälpa de fattiga barnen i städerna att komma ut på landsbygden, vilket de så väl behöva. Detta är en synpunkt, som man bör låta framstå så kraftigt som möjligt.

Jag har endast med dessa ord velat tillkännagiva min innerliga förståelse och sympati för barnens studie- och ferieresor.

Herr Waldén: Herr Norman talade om, att den avgift, som utskottet föreslagit för barnens resor, skulle stå i bättre relation till nuvarande penningvärde än den reservanterna föreslagit. Jag vill då påpeka, att biljettpriset per person och zon förut var 20 öre, och då betalte barnen en fjärdedel. Nu skulle biljettpriset bli 40 öre, och reservanterna vilja höja barnens avgift till 10 öre, alltså blir den fortfarande en fjärdedel, och det blir samma proportion mellan barnens avgift och biljettpriset som det varit tidigare. Detta är ytterligare ett skäl att icke gå utöver vad Kungl. Maj:t och reservanterna föreslagit.

Herr Norman: Herr Waldén tyckes hava missuppfattat mig! Jag sade, att det av utskottet föreslagna beloppet stod i bättre relation till det verkliga penningvärdet än det belopp, som reservanterna föreslagit, och jag undrar om man icke satte minst lika mycket värde på 5 öre för några år sedan som på 15 öre nu. När anslaget överskridits med ett par hundra tusen kronor, borde väl det i en så pass brydsam statsfinansiell situation som den nuvarande mana till eftertanke. Om man genom att ställa resorna till icke alltför avlägsna platser kan hålla anslaget inom rimliga gränser, så är väl härom ingenting an-

nat än gott att säga. Här har man velat underkänna betydelsen av resor i hemorten, men jag anser, att ett föregående studium av hembygden skapar möjlighet att bättre tillgodogöra sig ett studium av längre bort belägna orter, när barnen komma till högre ålder. Barn, som rest från Skåne till Stockholm och komma fram uttröttade, ha mycket liten nytta av den långa resa de företagit. Det vore mycket bättre, att resorna gjordes kortare och mindre tröttande och följaktligen i realiteten mera givande, på samma gång som de medförde mindre kostnad både för barnen själva och framför allt för det allmänna.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägade ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Norman, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid statsutskottets förevarande utlåtande nr 95 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Voteringen utvisade 118 ja mot 58 nej, vadan kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av handelsgymnasierna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resestipendier åt rektorer och lärare vid statliga och statsunderstödda handelsgymnasier samt med dem jämförliga läroanstalter;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till arbetarnas bildningsförbund för organisationskostnader jämte en i ämnet väckt motion;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för täckande av under år 1920 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag under fjärde huvudtiteln;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för förvaltaren O. Swenson att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

*Ang. folk-
skolebarns
ferie- och
studieresor.*

(Forts.)

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa beställningshavare vid mariningenjörkåren att tillgodoräkna sig föregående tjänstetid för erhållande av ålderstillägg;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för fullbordande av anläggningen av ett hospital vid Strängnäs; och

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvä-
sande av medel till hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Ang. anslag
till bostads-
byggande.*

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelningen och användningen av vissa anslag till bostadsbyggande.

I enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen uti en den 28 januari 1921 dagtecknad proposition, nr 53, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hemställde utskottet, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande ännu odisponerade delar av de utav 1920 års riksdag till uppförande av bostadshus för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk å riksstaten för år 1921 och å tillläggsstaten för år 1920 anvisade reservationsanslag om tillhoppa 17,500,000 kronor besluta om dessa medels fördelning mellan verken och närmare användning i enlighet med i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 28 januari 1921 angivna grunder.

I sin allmänna motivering hade utskottet å sidan 5 i det tryckta utlåtandet anfört följande:

»Av departementschefen har vidare ifrågasatts, huruvida ej medel, som skulle användas till uppförande av bostadslägenheter åt vissa statstjänstemän, i stället kunde undantagsvis få utlämnas såsom bostadslån, till dylika tjänstemän eller sammanslutningar av tjänstemän. Under erinran att dylika bostadslån äro avsedda att utlämnas endast i viss begränsad omfattning får utskottet med hänsyn till de fördelar, vilka, enligt vad av propositionen framgår, skulle stå att vinna genom ett sådant tillvägagångssätt, tillstyrka förslaget härom.»

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Ollas A. Ericsson, Johan Nilsson* i Skottlandshus, *Carl G. Ekman, Jönsson* i Revinge, andre vice talmannen *Nilsson, Nilsson* i Landeryd, *Erlanson* och *Hamrin*, vilka, med biträdande av utskottets hemställan, ansett, att utskottets yttrande i ovanberörda del bort hava följande lydelse:

»Av departementschefen — — — sammanslutningar av tjänstemän. Beträffande detta förslag vill utskottet framhålla att i det skick denna ganska vittutseende fråga blivit förelagd riksdagen ut-

skottet icke kan utan ytterligare utredning i ärendet tillstyrka att den av departementschefen förordade anordningen vidtages, och detta så mycket mindre som densamma innebär ett bestämt avsteg från den av 1920 års riksdag beslutade formen för bostadsproduktionens understödande genom lån av statsmedel.»

Ang. anslag till bostadsbyggande.
(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter anförde:

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Såsom framgår av detta utskottsutlåtande, beslöt 1920 års riksdag beviljande av ett anslag på 17,500,000 kronor för åstadkommande av bostadslägenheter för personalen vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Av propositionen framgår emellertid, att av detta anslag hittills disponerats endast 3,600,000 kronor. För att underlätta, att detta anslag ytterligare tages i anspråk, föreslår nu departementschefen i sammanhang med förslag om, hur anslaget i övrigt skall fördelas, att personalen och personalsammanslutningar vid dessa verk skola få rätt att låna medel ur detta anslag för åstadkommande av bostadsbyggen. Beträffande denna del av förslaget har statsutskottets majoritet uttalat sin anslutning till detsamma, under det att reservanterna här uttalat en avvikande mening. Jag vill endast erinra om att det redan finnes en lånefond för åstadkommande av bostadsbyggen för städerna, och beträffande landsbygden ha vi ju egnahemslånefondens, som sedan lång tid tillbaka kunnat disponeras för sådant ändamål. Det kan under sådana förhållanden icke vara lämpligt, att riksdagen här utan föregående utredning beslutar om uppläggande av en ny lånefond för byggande av bostäder, då, såsom jag nyss nämnde, medel på annat sätt finnas till förfogande för detta ändamål.

I anslutning till vad jag nyss nämnde angående det belopp, som är disponerat av detta anslag, vill jag dessutom erinra om vad utskottet framhållit i sin motivering därom, att försiktighet bör iakttagas vid medlens användning. Det är bekant, hurusom personalen i mycket väsentlig grad minskats vid affärsverken och hurusom den kristid beträffande bostadsbyggen, som varit rådande, väl i stort sett kan anses överstånden. Under sådana förhållanden kan det icke vara lämpligt att utan föregående utredning använda stora summor av statens medel för byggande av dylika bostäder annat än i sådana fall, då man ser, att det är oavvisligen nödvändigt.

Då jag, som sagt, anser, att man här bör vara synnerligen försiktig, och då jag tror, att man kan nå det syfte, som här avses, utan att denna nya lånefond inrättas, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Norman instämde häruti.

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Detta Kungl. Maj:ts förslag avser ju endast, att riksdagen skall besluta

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)

att till vederbörande affärsdrivande verks förfogande ställa någon mindre del av ifrågavarande anslag för byggande av bostäder åt de vid nämnda verken anställda tjänstemännen i form av lån, för den händelse några tjänstemän eller sammanslutningar av tjänstemän på en del platser hellre skulle önska att under form av egnahem uppföra bostäder, i stället för att staten själv uppför bostäder åt dem. Detta förslag innebär, såvitt jag kan finna, i huvudsak ett experiment i syfte att utröna, huruvida man under denna form på ett lämpligare och billigare sätt skall kunna tillgodose behovet av bostäder för kommunikationsverkens tjänstemän, än om staten själv såsom hittills skall uppföra byggnader. Erfarenheten har ju nämligen visat, att de bostadsbyggnader, som staten själv utför med nuvarande höga byggnadskostnader ställa sig så dyrbara, att om någon rimlig förräntning av det i dessa bostäder nedlagda kapitalet skall kunna åstadkommas, erfordras så höga hyror att tjänstemännen visa sig obenägna att taga dessa statens byggnader i anspråk såsom bostäder, utan föredraga att såvitt möjligt förhyra bostäder i privata hus vilka förut uppförts under tider med lägre byggnadskostnader. Då nu Kungl. Maj:t tänkt sig, att denna möjlighet skulle kunna innebära ett förbilligande av bostadsbyggandet genom tjänstemännens egen personliga och ekonomiska insats, på samma gång som kanske en större trevnad beredes tjänstemännen, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att uttala sig för, att någon mindre del av ifrågavarande anslag skall kunna disponeras för detta ändamål. Nu vet man i närvarande stund icke, huruvida tjänstemännen själva komma att begagna sig av denna möjlighet, men jag kan för min del icke se, att det kan vara något hinder att nu göra detta försök för att utröna, om man under denna form kan tillgodose bostadsbyggandet på ett bättre och för statskassan billigare sätt, än ifall ämbetsverken själva bygga.

Den föregående talaren hänvisade på den allmänna bostadslånefonden. Det är ju självfallet, att för ett sådant ändamål som det ifrågavarande är denna låneform icke lämplig, alldenstund det här endast och uteslutande gäller att tillgodose bostadsbehovet för sådana tjänstemän, för vilka staten själv annars skulle bygga. Såsom villkor för lån ur den allmänna bostadslånefonden fordras, att kommunerna såsom sådana skola ställa sig såsom lånesökande och lånegaranter, och lånebeloppet, inklusive understödsbeloppet, är ju inskränkt till 50 % av byggnadskostnaderna. Nu har ju Kungl. Maj:t föreslagit en friare dispositionsform för ifrågavarande ändamål och icke närmare angivit detaljerna i fråga om sättet för beviljande av dessa lån.

Utskottsmajoriteten har funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag att göra ett försök under denna form, och då jag icke kan se, att det kan leda till någon nackdel för statens ekonomi såsom sådan, utan tvärtom kan leda till fördelar, ber jag att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herr *Osberg*.

Herr Hamrin: Herr talman! Det är ganska tacknämligt att få det intyget från den föregående ärade talaren, att det staten gör blir mycket dyrare än vad den enskilde gör. Jag är övertygad, att kammarens majoritet är villig att erkänna det riktiga i detta resonemang, ehuru det naturligtvis icke kan undgå att väcka en viss uppmärksamhet, att man så oförbehållsamt erkänner, att det enskilda initiativet på detta område så väl som på andra är bättre än statsingripande. Men då det här verkligen gäller att praktiskt se på denna fråga, kan jag icke neka, att man får ett intryck av, att vad som här erbjudes statens tjänstemän alls icke beträffande fördelar kan konkurrera med vad som erbjudes samma personal, om den använder sig av den bostadslånefond, varom riksdagen förra året fattade beslut. Ty gäller det att jämföra bestämmelserna i det ena och andra fallet, förstår jag icke, hur det skall vara möjligt för de statsanställda att begära lån ur den fond, som det här är meningen att upplägga. Nu vill jag gärna medgiva, att den kungl. propositionen icke innehåller mycket av upplysningar beträffande denna sak, och man vet icke, vilka bestämmelser som i själva verket komma att bli gällande beträffande dessa lån. men jag behöver blott erinra om de bestämmelser, som gälla beträffande lån ur den allmänna bostadslånefonden, för att var och en skall förstå, att det icke kan vara möjligt för departementschefen att erbjuda så goda villkor beträffande dessa lån som beträffande de förstnämnda. Det är ju icke blott så, att den bostadsbyggande kan erhålla billiga lån på mycket goda räntevillkor och goda avbetalningsvillkor, utan han kan jämväl få en ren gåva, i det att staten där lämnar subvention, som väl icke gärna i detta fall kan ifrågakomma, ty då föreställer jag mig, att statsrådet skulle hava omnämnt detta och riksdagen skulle hava fattat beslut angående denna sak.

För övrigt skulle jag vilja erinra om att hela bostadsmarknaden, vad man än må säga om densamma, för närvarande befinner sig i ett sådant läge, att det icke är möjligt att överblicka ens den närmaste framtiden. Vissa tendenser peka i den riktningen att kris-tiden beträffande jämväl denna fråga är på upphällningen och att man åtminstone kan våga uttala den förhoppningen, att vi gå bättre tider till mötes i detta avseende, då den stora anhopningen inom vissa städer och samhällen håller på att upplösas och tillgången på bostäder blir bättre. Härvidlag vill jag dock inlägga den reservationen, att naturligtvis måste ännu mycket göras från statsmakternas sida för att tillgodose ett på många håll alltjämt trängande bostadsbehov. Samtidigt som jag säger detta, vill jag även påpeka, hurusom bostadsbyggandet nu är förenat med en alldeles oerhörd risk, och det är ju många tecken, som tyda på, att de personer, som använt sig av bostadslånefonden; även sedan de fått den rena subventionen, kommit i en ekonomisk ställning, som är synnerligen brydsam. Jag skulle från min egen stad kunna åberopa, hurusom de kommunala myndigheterna där fått träda emellan för att rädda just arbetare, som använt sig av bostadslånefonden och satt igång byggnadsföretag, som de sedan icke utan särskild hjälp kunna gå i land med.

*1007. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)*

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)

Men gäller detta beträffande sådana bostadsbyggen, där man tagit i anspråk den rena subventionen och de förmånliga villkor i övrigt som därvid erbjudits, är det uppenbart, att detta gäller i ännu högre grad beträffande de fall, som det föreliggande förslaget avser.

Nu ville jag, herr talman, egentligen icke motsätta mig det förslag, som här från departementschefens sida framkommit, men då, såsom min ärade kamrat på Jönköpingsbanken redan framhållit, här icke föreligger någon som helst utredning om, under vilka former och villkor dessa lån skola utlämnas, och då det är andra omständigheter, som tala för, att man ser tiden an till nästa år, så synes det mig vara förenligt med en god och försiktig politik att uppskjuta det slutliga avgörandet, tills regeringen kommit med närmare upplysningar om, på vilket sätt denna bostadslånefond skall användas. Då skall också riksdagen bli i tillfälle att fatta bestämd ståndpunkt i frågan.

I det svävande skick, vari frågan för närvarande befinner sig, har jag vid behandlingen av ärendet inom statsutskottet icke kunnat annat än ansluta mig till reservationen, till vilken jag således ber att få yrka bifall.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Vid förra årets riksdag beslutades dels upprättande av en bostadslånefond och dels ett direkt anslag, med vilket man skulle för kommunikationsverkens räkning bygga bostäder åt dess tjänstnehavare. Det synes mig vara nödvändigt, att man även i fortsättningen håller isär dessa båda ting, så att man använder bostadslånefonden för sitt ändamål och detta direkta anslag för bostadsbyggande för det ändamål, var till det är avsett.

Det är ju vissa bestämmelser och villkor fastställda för utlåning från bostadslånefonden, men i fråga om de medel vilka här föreslås skola utlånas äro icke alls några sådana villkor föreskrivna, utan man vill helt och hållet eller åtminstone i huvudsak överlämna åt kommunikationsverken att själva bestämma. Det synes mig, som om detta icke vore någon riktig princip. Har man ett anslag, avsett till att bygga bostäder för statens egen räkning, är det väl lämpligast, att man också använder detta anslag för sitt ändamål.

Orsaken till att man vill slå in på lånevägen är emellertid den, att man kommit under fund med att dessa bostäder bliva mycket dyra och att det icke längre finnes något egentligt intresse hos kommunikationsverken för dessa bostäders byggande. Det tycks således, som om bostadsnöden icke varit så utomordentligt trängande, som tidigare påståtts. Ty hade så varit fallet, hade man väl vinnlagt sig om att bygga bostäder, även om de bleve dyra. Nu tycker man, att det är en lämplig form att övergå till att utlämna lån åt kooperativa sammanslutningar bland tjänstemännen, och utgår ifrån, att på detta sätt, tack vare dessa tjänstemäns eget arbete och initiativ och möjligen en smula tillsats av kapital, få bostadsbyggandet i gång. För min del tror jag icke så mycket på kooperativt bostadsbyggande, åtminstone i någon nämnvärd omfattning, ty som herr Nilsson i

Landeryd mycket riktigt anmärkte, har antalet befattningshavare vid kommunikationsverken minskats ganska ansenligt, och jag föreställer mig därför, att behovet av bostäder icke heller är så trängande nu, som det varit tidigare.

Det är för övrigt något ganska underligt med detta. Först säger man, att enskilda icke kunna bygga, ty det är för dyrt, och därför måste staten ingripa. Så ingriper staten dels genom bildande av en bostadslånefond och dels genom direkta anslag, men då kommer man återigen och säger, att detta icke heller går, emedan staten icke kan bygga till rimliga priser, och därför måste tjänstemännen själva bygga och härför lån utlämnas åt dem. Nu kunna dessa tjänstemän dels få lån ur allmänna bostadslånefonden — det möter intet hinder, blott medel finnas tillgängliga — och dels kunna de ansöka om egnahemslån. Jag tycker verkligen, att ur statsfinansiell synpunkt bör från det ena året till det andra fasthållas vid en fastslagen princip, och principen var förra året, att man dels skulle ha en bostadslånefond och dels detta direkta anslag till bostadsbyggande.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få instämma med dem, som yrkat bifall till reservationen.

Med herr Jönsson i Revinge förenade sig herr *Jönsson* i Fridhill.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet M u r r a y: Herr talman, mina herrar! Innan jag närmare ingår på reservationen, ber jag att få yttra några ord med anledning av vad utskottet anfört till stöd för sin hemställan. Utskottet har erinrat om, hurusom den allmänna depressionen och den därav föranledda starka nedgången i driften vid de affärsdrivande verken torde hava medfört ett betydligt minskat behov av personal och lokaler på vissa platser, varigenom också en del av de under högkonjunkturen föreliggande stora svårigheterna att tillgodose åtskilliga föreliggande lokalbehov av sig självt torde hava bortfallit. Utskottet har vidare anfört, att det synes utskottet böra tagas under övervägande, nuruvida icke i vissa fall med uppförandet av tidigare planerade bostadsbyggen bör åtminstone tills vidare anstå. Med anledning av detta uttalande vill jag framhålla, att jag delar de synpunkter, utskottet här framlagt, och att jag skall gå i författning om att få till stånd en utredning i den av utskottet åsyftade riktningen, vilket givetvis kommer att innebära en revision av de nu i stora drag framlagda planerna.

Då jag nu övergår till reservationen, ber jag att få fästa uppmärksamheten därpå, att uppförandet av bostäder med statsmedel givetvis under nuvarande förhållanden innebär betydande förluster, förluster som statsmakterna blickat i ögonen vid beviljandet av vederbörande anslag. Dessa anslag få sålunda i första hand ses som ett led i statens allmänna verksamhet för höjande av bostadsproduktionen under en för densamma synnerligen brydsam tid. Det är detta, som först måste tagas i betraktande, när det gäller dessa an-

*Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)*

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Fortis.)

slag. Först i andra rummet kommer deras betydelse för tillgodo-
seendet av vederbörande verks egna intressen.

När det nu är så, att dessa anslag ovillkorligen medföra för-
luster och dessa förluster skola komma att drabba statens affärs-
drivande verk, har det synts mig ligga nära till hands, att man rik-
tar in sina strävanden på att förlusterna bliva så små som möj-
ligt. När det dessutom visat sig, att man medelst lånesubvention
kan åstadkomma bostäder på ett billigare sätt än genom direkt bo-
stadsbyggande, låg ju också den tanken nära till hands, att man
skulle söka taga vara på det tydligt framträdande starka intresset
inom vissa affärsdrivande verks tjänstemannakårer för egnahems-
rörelsen för att på en gång gagna densamma och samtidigt i gör-
ligaste mån tillvarataga verkens ekonomiska ställning.

Det är ju så, att det icke är avsett, att dessa bostäder skola till-
komma var som helst eller att lån skall lämnas till vem som helst.
De äro avsedda att tillkomma på platser, där det under alla för-
hållanden skulle byggas och där man dessutom funnit, att det fram-
trätt eller tilläventyrs framträder ett markerat intresse från stats-
tjänarnas sida att få till stånd egna hem, och att detta intresse
gör sig så starkt gällande, att de garantier, som de affärsdrivande
verken från sin sida måste uppställa, kunna fyllas.

Jag nämnde nyss, att erfarenheten visat, att man på denna
väg kan åstadkomma bostäder för väsentligt billigare pris än el-
jest. Det har visserligen nyss under debatten sagts, att det dock
händer, att de, som bygga bostäder på detta sätt, komma i svårig-
heter. Ja, mina herrar, det händer, därom är jag övertygad. Men
jag undrar, om man har rätt att därför draga ett kors över hela
egnahemsrörelsen för närvarande. Den konsekvensen har riksdagen
icke dragit i själva huvudfrågan, och jag vet icke, varför man då
skulle varna för denna konsekvens just på detta område.

Jag ber att få anföra några exempel för att visa, vad man kan
åstadkomma på det ena och på det andra sättet.

I en norrländsk stad har i vintras av de kommunala myndig-
heterna uppförts på entreprenad med statsbidrag bostäder, som be-
tingat ett pris av 6.000 kr. per eldstad. Samtidigt har i samma
stad pågått ett intensivt egnahemsbyggande, och de sålunda fram-
bragta bostäderna ha i intet fall kostat mer än 3,100 kr. per eld-
stad eller ungefär hälften. Det har också här i Stockholm under
sista tiden rått en livlig egnahemsbyggnadsverksamhet, och enligt
sakkunniges uttalanden ha dessa hem tillkommit för ungefär halva
priset mot det i öppna marknaden gällande.

Under sådana förhållanden synes det mig ekonomiskt oförstån-
digt och dessutom ur allmänt humanitära synpunkter orimligt att
sätta sig emot en strävan sådan som denna, då man sålunda kan
på en gång å ena sidan tillgodose ett affärsekonomiskt intresse, vil-
ket de affärsdrivande verken icke kunna fränsäga sig, och å andra
sidan gagna en stor samhällsnyttig rörelse.

Det har framhållits, att riksdagen förra året sagt ifrån, att de
tjänstemän, som ville ha egna hem, finge söka lån därtill ur bo-

stadslånefonden, och att man därför nu bör hålla fast härvid även i förevarande fall. Jag vill då erinra om att när det gäller att bygga hem för statsfunktionärer vid de affärsdrivande verken, ha icke dessa verk från sin synpunkt kunnat vara belåtna med de vanliga villkoren för egnahemslån. Det måste ställas upp sådana villkor, som tillförsäkra verken att bostäderna verkligen komma deras personal till godo och icke övergå i andras händer. På den grund har i propositionen också föreslagits, att lånen skulle göras uppsägbara inom viss kortare tid i det fall, att låntagaren före uppnådd pensionsålder lämnade statstjänst eller fastigheten överginge i annans ägo, och om tjänstemannen lämnade orten, borde fastigheten, likaledes vid äventyr av lånets uppsägning, till skäligt pris hembjudas verket eller efterträdaren i tjänsten. Några dylika krav få givetvis icke uppställas beträffande lån ur bostadslånefonden och kunna naturligtvis icke heller uppställas. Här återigen har det ansetts lämpligt, ty det är ett visst syftemål, som man måste tillgodose, nämligen verkens behov av bostäder för sin personal.

*Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)*

Nu säges det, att på dessa villkor får man ingen tjänsteman att bygga. Ja, det kan ju hända, men det kan också hända, att man kan få det, och man bör ha en möjlighet att om tjänstemännen vilja bygga på dessa villkor även kunna tillmötesgå dem. Jag tror icke, att antydda villkor behöva innebära något så avskräckande för den stora massa av statens funktionärer, som känner sig fast knuten vid verket, känner att »här äro vi och här vilja vi också stanna». Det är dessutom de affärsdrivande verken, som komma att hålla sin hand över det hela, över uppsägningar och över uppgörelser, och man kan väl förvänta, att dessa verk komma att vid uppgörelser i den ena eller andra riktningen förfara på ett humant sätt, så att tjänstemännen därvidlag icke ha något att frukta.

Jag vill också påpeka, att vad som förekommer här är icke någonting alldeles nytt, ty riksdagen har redan år 1919 medgivit eller åtminstone icke haft något att invända mot — jag minns nu icke vilket — att lån skulle utlämnas av statens vattenfallsverk till egnahemsbygganden vid Porjus och Trollhättan. 1920 års riksdag har direkt medgivit, att 200,000 kr. trafikmedel finge användas till lån åt fast anställda järnvägsfunktionärer vid Notviken för samma ändamål.

Anledningen till det föreliggande förslaget är sålunda en önskan, att när nu riksdagen en gång har beviljat dessa pengar, man skall försöka använda dem på förständigaste vis, så att belastningen blir för verken så litet betungande som möjligt — dessa verk äro nämligen för närvarande mycket betungade — samtidigt som man härmed skulle tjäna ett socialt intresse. Det har också sagts ifrån i propositionen, att penningarna skola användas på antytt sätt undantagsvis och varligt, och jag vågar fråga, ifall man skulle behöva tänka sig, att det skulle medföra några stora risker, om man beviljade ett antal dylika lån. Jag kan icke tro, att statens principer i fråga om bostadslån skulle därigenom bli så rubbade, att man kan säga, att saken skulle innebära någon verklig våda. Denna åtgärd och detta medgivande innebär väl snarare, att man försöker göra ett så för-

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)

nuftigt bruk som möjligt av de pengar, som en gång äro anvisade och väl i icke ringa utsträckning lära komma till användning.

Jag hoppas, herr talman, att de synpunkter, jag haft äran framdraga, skola befinnas tillräckligt vägande, för att kammaren skall våga taga på sig att i här ifrågavarande avseende följa utskottets hemställan.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag skulle efter det anförande, som herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet här hållit, kunna avstå från att yttra mig i dag, men såsom tillhörande majoriteten inom statsutskottet, vill jag, att något säges mot en del av vad som här anförts. Jag vill endast framhålla, att det icke är någon stor sak, det här gäller, vilket man skulle kunna tro av de anföranden som hållits, och jag skall också mycket gärna medge, att ur formell synpunkt kan det sägas medföra en liten komplikation, att i viss mån nya former för bostadsbyggande skulle komma till stånd genom Kungl. Maj:ts förslag, men ur rent praktisk synpunkt kan jag icke finna annat än att reservanterna ha orätt.

I det läge, vari frågan kommit, är det, såsom vi alla veta, ganska svårt för de affärsdrivande verken att disponera över dessa nu en gång anslagna medel på lämpligt sätt. För mig framstår det då såsom något olyckligt, om man genom att icke göra några jämkningar i de möjligheter, som kunna finnas för dessa pengars användning, skulle så att säga pressa på dessa affärsdrivande verk detta bostadsbyggande, och då kunna herrarna vara ganska säkra på, att om dessa medel finnas kvar under oförändrad form, föreligger alltid den risken, att de affärsdrivande verken passa på att använda pengarna till bostadsbyggande och sålunda på ett sätt som i ekonomiskt hänseende är mindre förmånligt för staten än exempelvis den form, som skulle komma att tillämpas enligt det föreliggande förslaget.

Detta har för mig varit ett av de viktigaste skälen till, att jag vill vara med om denna smidiga form för användningen av dessa medel. Och det kunna väl icke nu herrarne bestrida, att man får en smidigare och för staten kanske också ekonomiskt förmånligare form genom att låta dem, som äro direkt intresserade av att skaffa sig bostäder, så att säga själva bära det direkta ansvaret för, att dessa bostäder byggas så billigt som möjligt. Nog tror jag, att staten har större utsikter att på det sättet få ränta på dessa pengar, än om det nu pressas fram ett direkt bostadsbyggande för statens räkning. När man nu hört, att även på den sidan, där man icke är van att finna något direkt erkännande av det privata initiativets företräden, dessa synpunkter behjärtas, förstär jag icke, varför man skulle behöva på andra håll vara tveksam i den här saken.

Herr Hamrin talade om, att de, som använt bostadslänefonden, t. o. m. kommit i ekonomiskt trångmål och vädjat till kommunerna att träda hjälpsamt emellan o. s. v. Jag kan icke förstå, vad detta kan i detta sammanhang innebära för argument mot det förslag, som Kungl. Maj:it här framställt. Det skulle på sin höjd kunna innebära, att de tjänstemän vid de affärsdrivande verken, som skulle

komma i åtnjutande av dessa lån, icke skulle våga taga dem i anspråk. Men så blir det icke, och jag förmodar, att herr Hamrin med den ställning, som han intager till saken, då är nöjd.

Till slut vill jag säga, då det framhållits, att de grunder, enligt vilka dessa lån skulle utlämnas, äro oklara, att detta icke är riktigt. Det har upplysts inom statsutskottet vid ärendets behandling, att Kungl. Maj:t angivit i propositionen till riksdagen alldeles tillräckligt alla direktiv och vad meningen i detta fallet är. Jag skall icke taga upp tiden med att läsa upp vad som står på sid. 16 i propositionen och som de övriga av statsutskottets ledamöter en gång hört, men jag vill blott framhålla, att summan av detta och vad som för riksdagen kan vara av vikt är, att dessa lån icke kunna lämnas ut på villkor, som äro för staten mindre ekonomiskt fördelaktiga än de villkor, som skola följas vid låns utlämnande antingen ur bostadslånefonden eller vid direkt bostadsbyggande för statens räkning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A n d e r s o n i Råstock: Herr talman! Efter vad som nu sagts dels av herr statsrådet och dels av herr Lübeck är det icke mycket att tillägga. Jag vill endast, då herr Jönsson i Revinge, om jag minns rätt, förde in frågan på behovssynpunkter och därvid pekade på det antal avskedanden, som förekommit vid statens järnvägar, säga till honom, att statens järnvägar icke varit i den lyckliga situationen någon gång att kunna bereda bostäder ens åt hela den ordinarie personalen, långt mindre åt den extra ordinarie och den tillfälligt anställda personalen, som nu under den närmast förflutna tiden i stor utsträckning fått avsked. Detta förhållande kan således icke alls inverka på behovet härvidlag, i vad det avser tillhandahållande av bostäder åt statens järnvägars personal.

Så vill jag säga ännu en sak. Herr Lübeck föll för frestelsen att taga vara på det erkännande, som lämnats rörande »det privata initiativets företräden», som han kallade det. Jag vill då liksom han fast från andra utgångspunkter, förvåna mig över, att herr Nilsson i Landeryd och herr Hamrin vid detta tillfälle äro så ivriga att underkänna det privata initiativet. Jag tycker över huvud, att vi här böra gå fram på den bästa vägen, och om det nu verkligen visar sig, att vi socialister inte äro så doktrinära, som herrarna föreställa sig, utan vilja utnyttja *alla de vägar*, som kunna finnas för ett framåtskridande, bör ändå en sådan uppfattning inte läggas oss till last. Jag nödgas emellertid tillägga, att om man tack vare det privata initiativet lyckas bygga billigare än eljest, detta kan bero på, att de enskilda inte äro bundna av samma föreskrifter, som statens myndigheter för sin del äro bundna av, och det kan också bero på, att de inte behöva i många fall — åtminstone inte i många fall, det stryker jag under — anlita entreprenörer, som sannerligen inte åtaga sig saken för ro skull utan också vilja ha en bred skiva med av den kaka det här är fråga om. Och slutligen:

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)

att de enskilda kunna bygga billigt sammanhänger även med, att det på landsbygden inte sällan inträffar att arbetarna kunna göra en stor del själva, med andra ord själva äro byggnadsarbetare på lediga stunder. För att man nu inte skall komma med samma argument, som man framfört i statsutskottet, då det där sagts, att det inte gärna finns någon tid för vederbörande att arbeta på sina egna företag härvidlag, vill jag bara påpeka, att det i synnerhet vid statens järnvägar, men även vid de andra verken i någon mån, förekommer tjänstgöring såväl dag som natt, både åtta timmar och ända upp till sexton timmar i följd, och att detta sedan kompenseras med motsvarande fritid, antingen under en hel dag eller en kortare tid av dagen. Det är en sådan mellantid, som kommunikationsverkens personal vill försöka använda på ett förnuftigt sätt, och man gör detta i många fall därigenom, att man går tillväga på nämnda sätt och skapar sig fördelar i sitt eget välförstådda ekonomiska intresse. Jag undrar, om vi inte kunna vara överens om, att det t. o. m. är en Gudi behaglig gärning om så förfares.

Gentemot vidare allt det, som anfördes av de båda första talarna för reservationen och mot utskottets ståndpunkt, därvid det gjordes gällande att med de oerhörda risker att bygga, som för närvarande funnes, det vore omöjligt att överblicka situationen på bostadsmarknaden, vill jag framhålla — jag är inte riktigt säger på, om jag hörde rätt, men jag tror att herr Lübeck ville understryka ungefär detsamma — att för så vitt sådana risker finnas — och de finnas ju, det äro vi alla överens om — komma de alldeles säkert att verka i den riktningen — det vill jag säga till herr Nilsson i Landeryd och herr Hamrin — att de låntagare, som komma i fråga, bli så få som möjligt. Herrarna ha nu sökt måla upp de faror, som möta, om man här kommer fram med någonting nytt, men man bör dock komma ihåg, att vårt samhälle ständigt får finna sig i nya former för sin verksamhet, och inte från något håll har detta hittills betraktats som någonting ont, utan tvärtom som någonting gott att taga vara på. Jag tyckte att herr statsrådet satte fingret på den ömma punkten härvidlag, då han sade, att det här gällde att välja den lämpligaste och smidigaste vägen — så ligger saken verkligen, det vill jag för min del påstå.

Om någon sedan till äventyrs tror, att man genom att följa reservanterna skulle kunna göra betydliga besparingar, vill jag framhålla, att något sådant skäl föreligger inte alls för ett bifall till reservationen — det blir i båda fallen samma summa, som kommer att utgå. Reservanterna vilja följa den gamla vägen, som man vid föregående tillfällen tillämpat, den gamla svåra, besvärliga vägen, vi vilja anlita bägge vägarna — vi tycka inte detta är någon olägenhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Månsson* i Backa instämde häruti.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast erinra om, att då 1920 års riksdag beslöt ifrågavarande anslag, detta var ett led i de åtgärder, riksdagen vidtog för att lindra bostadsnöden. Sedan den tiden har ett år gått, och under detta år har endast en femtedel av anslaget disponerats. Resten av anslaget återstår oanvänt. För min del tror jag inte, att den tiden är synnerligen långt borta, när det skall visa sig, att det privata initiativet på bostadsbyggets område kommer att något mer göra sig gällande, och samtidigt få vi konstatera, hurusom på grund av personalminskning behovet av bostäder för statstjänarna väsentligen minskas. På grund härav har jag för min del en svag förhoppning om, att det skall vara möjligt att bespara någon del av de 17,500,000 kronor, som beviljades för detta ändamål, vilket jag icke tycker vore någon olägenhet.

Herr statsrådet har här framhållit, att det skall utgå en subvention till de bostadsbyggande, och vidare har det påpekats, att det bör skapas garantier, att för den händelse att en tjänsteman avgår, staten skall ha rättighet att uppsäga lånet och inlösa fastigheten på billiga villkor. Det är detta som verkens styrelser vilja ha i sin hand; man vill tillförsäkra verken dispositionsmöjlighet över de här förevarande bostäderna. Jag är alldeles viss om att ifall man på det sätt skall tillgodose behovet i detta fall, som herr Lübeck i sitt anförande önskade, eller att staten här inte skall behöva vidkännas större oppoffringar, än när det gäller lån från allmänna bostadslånefonden, kommer inte denna form att anlitas därför, att de bostadsbyggandes rätt och intressen skulle bli mera kringskurna ifall dessa villkor skola uppställas, än när det rör sig om lån från den allmänna bostadslånefonden. Jag tycker det är lämpligare att man använder den fond, som finnes, och låter denna fond disponeras för det ändamål, som den är avsedd till, ifall så behöves, men att eljest beloppen sparas åt statsverket. Detta vore en ganska sund och klok politik.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr andra vice talmannen Nilsson: Herr talman! Så vitt jag uppfattade herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rätt, yttrade han i sitt anförande, att statstjänstemännen vid kommunikationsverken inte kunna vara nöjda med de villkor, som äro bestämda för erhållande av lån från allmänna bostadslånefonden. Vad innebär detta? Jo, det innebär, så vitt jag förstår, ingenting annat, än att de villkor, som skola stipuleras för lån i detta fall, skola vara billigare och bekvämare än de, som äro bestämda för erhållande av lån från allmänna bostadslånefonden. Man vet inte, vilka villkor som här kunna bestämmas, vilka räntesatser det kan bli o. s. v., och det kan till äventyrs hända, att tillämpningen kan leda till upprättandet av en olika lånefond för vart och ett av de affärsdrivande verken och till skiljaktiga bestämmelser. Jag kan inte finna annat, än att man på detta sätt genom att nu tillfälligt bereda dessa statstjänstemän en fördel, åstadkommer villervalla och olikhet, ty det kan väl inte vara lämpligt, att man för lånen inte

*Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)*

Ang. anslag
till bostads-
byggande.
(Forts.)

bibehåller samma villkor, vare sig det gäller statstjänare eller andra. Det är denna omständighet, som föranlett mig att ansluta mig till reservanternas ståndpunkt, varigenom man enligt min mening kan undvika en sådan ojämnhet, som eljes skulle uppkomma. Jag är också rädd för att ett förfarande i enlighet med förslaget skulle kunna föranleda, att statsverket bleve tvunget att också förändra eller så att säga mildra villkoren för erhållande av lån från allmänna bostadslånefonden. Saken har sålunda obestriddligen sina konsekvenser, vilka kammaren får vara beredd att taga, om man nu tillstodjer vad som här är ifrågasatt. Jag tror därför, att det är klokast att ansluta sig till reservanternas ståndpunkt.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet Murray: Herr talman! Jag finner till min ledsnad, att jag måtte ha uttryckt mig felaktigt eller i varje fall otydligt, då herr Nilsson i Bonarp så grundligt missuppfattat mig. Herr Nilsson trodde sig finna, att jag sagt, att statstjänstemännen inte kunde vara nöjda med de villkor, som gällde för lån från allmänna bostadslånefonden, och att det därför måste antagas, att de villkor, som Kungl. Maj:t här hade tänkt sig, skulle vara fördelaktigare. Om jag sade detta, så var det mycket illa sagt. Vad jag i varje fall menade att säga — och jag tror jag sade det — var, att *de affärsdrivande verken* inte kunde för sin del, ur sin synpunkt, vara nöjda med precis samma villkor; de måste tillförsäkra sig vissa garantier, för att bostäderna inte sedan skola försvinna från verken och övergå i andra händer. Verken måste på de särskilda platserna ha en säkerhet för, att de bostäder, som byggts med hjälp av detta anslag, alltjämt stå till verkens personals disposition. Följaktligen förhåller det sig så, att de affärsdrivande verken skulle komma att föreskriva något längre gående villkor än dem, som gälla för lån ur den allmänna bostadslånefonden, och inte, såsom herr Nilsson i Bonarp trodde, tvärtom. Jag hoppas sålunda, att de konsekvenser, för vilka han varnade, inte skola befinnas vara så allvarliga, att kammaren för den skull skall behöva följa reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Nilsson i Landeryd, uppattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 120 ja mot 54 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Ang. anslag till bostadsbyggande.
(Forts.)

§ 14.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 40, med förslag angående dyrtidstillägg åt tjänstemän och vaktbetejänte hos riksdagens kamrar och utskott m. m., anförde:

Ang. dyrtidstillägg åt kamrarnas tjänstemän m. fl.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Det har sagts mig, att den ordning, som bankoutskottet här föreslagit beträffande dyrtidstillägg åt tjänstemännen hos riksdagen, skulle innebära, att vissa av dessa tjänstemän skulle försättas i den situationen, att de finge återbära en del av redan mottaget dyrtidstillägg eller åtminstone under den återstående delen av riksdagen finge uppbära ett mycket ringa dyrtidstillägg.

Riksdagen har som bekant tidigare beslutat, att i avvaktan på en mera definitiv ordning dessa tjänstemän skulle utfå ett visst belopp i förskott av sitt dyrtidstillägg. När riksdagen på detta sätt har betecknat denna utbetalning som förskott, har det uppenbarligen varit riksdagens avsikt, att det dyrtidstillägg, som senare bestämdes, åtminstone till sin storlek skulle vara sådant, att förskottet icke innebure, att man för den gångna tiden hade uppburit större del, än man var berättigad till. Visserligen förekommer detta endast i fråga om de högst avlönade, d. v. s. sådana som jämte sin statstjänst komma upp till en avlöning, där icke längre dyrtidstillägg skulle utgå för riksdagstjänsten. Men i varje fall anser jag det icke böra passera utan anmärkning, att det från riksdagens sida ordnas så, att man invaggar tjänstemännen i den föreställningen, att de skulle åtnjuta en viss lön, och sedermera genom senare beslut faktiskt berövar dem en del av den lön, som tidigare utgått.

Jag skulle vara mest benägen att här yrka återremiss. Första kammaren har emellertid redan bifallit utskottets förslag och en återremiss innebure sålunda endast, att andra kammaren anmodades fatta beslut. Det skulle emellertid vara mig rätt kärt, om man från utskottets sida här ville lämna en förklaring på det av mig påpekade något egendomliga förhållandet.

Herr Hederstierna: Såvitt jag förstår, torde herr Hansson knappast vara riktigt underrättad, därför att det dyrtidstillägg, som under den gångna tiden utbetalats till tjänstemännen här i riksdagen, har beräknats vara samma dyrtidstillägg som förra året. Nu är det emellertid meningen att ge dem efter det dyrtidstillägg, som utgår i år, och det blir ett mycket högre dyrtidstillägg. Praktiskt taget torde det därför knappast kunna bli tal om någon återbäring eller minskning för den återstående tiden, då det är så pass stor skill-

*Ang.
dyrtidstillägg
åt kamrarnas
tjänstemän
m. fl.
(Forts.)*

nad mellan dyrtidstillägget för förra året och i år. Att beslutet skulle kunna hava denna verkan kan jag icke förstå. Det skulle ju möjligen kunna inträffa i något undantagsfall, men det måste vara ett alldeles säreget fall.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Det av mig anmärkta förhållandet har påpekats av tjänstemän, som komma att på detta sätt bli lidande, och det förefaller mig rätt egendomligt, att saken icke uppmärksamrats i bankoutsrottet. Därför skulle jag finna det riktigt, om man kunde undersöka, huruvida vid tillämpningen det kan undvikas att bringa vissa av tjänstemännen i en ställning, som tydligen varken bankoutsrottet eller riksdagen avsett.

Herr K r i s t e n s s o n: Herr talman! Detta ärende är berett av riksdagens egna förtroendemän, kanslideputerade. Vidare är det förelagt den förstärkta talmanskonferensen och där behandlat. Utskottet har därför under sådana förhållanden närmast betraktat behandlingen av detta ärende som en ren expeditonsåtgärd. Emellertid hava vi dock sett så mycket på vad det gäller, att vi funnit, att det långt ifrån att innebära en återbäring i regel innebär en ganska vidsträckt förbättring av här ifrågavarande tjänstemäns ställning. För mig var det verkligen en fullständig nyhet att det i något fall verkligen skulle medföra en återbäring. Men om detta skulle vara förhållandet, så är jag fullkomligt övertygad om, att vederbörande i så fall förut åtnjutit ett arvode här, som icke varit så väl avvägt och kanske därför genom detta beslut blir något lämpligare avvägt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna, dels ock en i statsverkspropositionen gjord framställning om vissa byggnadsarbeten vid landtbruksinstitutet vid Ultuna.

Ang. en lärlingsbyggnad för Ultuna lantbruksskola.

Punkten 1, angående ytterligare anslag för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna.

Uti en den 11 februari 1921 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 73, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att såsom ytterligare anslag för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna å extra stat för år 1922 anvisa ett reservationsanslag av 140,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att riksdagen såsom ytterligare anslag för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna å extra stat för år 1922 anvisade ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Ang. en lärlingsbyggnad för Ultuna lantbruksskola.

(Ports.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Träff* och *Berge*, vilka hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts och utskottets framställning om ytterligare anslag till uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *A n d e r s o n* i Råstock: Herr talman! Då jag läste den reservation, som är bifogad detta utlåtande, frapperade det mig, att det här fanns två reservanter, som ansågo, att man skulle kunna lätta budgetbekymren med 404,000 kronor. Denna mening gav mig anledning att titta litet närmare på denna sak. Jag hörde mig för hos de av kammarens ledamöter och andra, som deltagit i denna frågas förberedande behandling nu och tidigare. Och då kom jag fram till ett ganska förbluffande resultat. Man har bland annat upplyst mig om, att man vid Alnarps lantbruksinstitut kunnat uppföra en byggnad fullt motsvarande och kanske i något avseende t. o. m. bättre än vad man här ifrågasatt för en kostnad av 69,300 kronor. Och man har vidare sagt mig, att man tror, att hela denna stora kostnad, som det nu är ifrågasatt att täcka genom anslag, icke enbart beror på det sätt, varpå man vill hava byggnaden uppförd, och icke heller enbart på den merkostnad, som det nu för tiden drar att uppföra byggnader av detta slag, utan därpå, att här i alltför hög grad fått spela in saken rätt så ovidkommande hänsyn, nämligen estetiska hänsyn, som skulle lagts på frågan inom byggnadsstyrelsen.

Allt detta är saker, som jag icke så noga känner till. Men jag har begärt ordet närmast för att få höra, huruvida det finnes något berättigat i de upplysningar, jag fått. Och då jag tror, att reservanterna för sin del hava införskaffat säkra uppgifter och hava säker grund för sitt omdöme, vågar jag, trots att jag icke är riktigt inne i frågan, dock tillåta mig, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr *J o h a n s s o n* i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som här föreligger, är ingalunda ny. Redan 1919 års riksdag beviljade ett anslag av 200,000 kronor för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna, fördelade med 100,000 kronor på vardera av åren 1920 och 1921. Emellertid kom ju kristiden och svårigheterna att kunna få dessa arbeten utförda, och frågan har därför fått vila hela denna tid, ända tills Kungl. Maj:t i år i statsverkspropositionen fört fram denna fråga i avbidan på en kungl. proposition. Denna kungl. proposition har även sedan inkommit, och däri har begärts ett ytterligare anslag

Ang. en lär-
lingsbyggnad
för Ultuna
lantbruks-
skola.
(Forts.)

av 140,000 kronor i och för fullföljande av riksdagens år 1919 fattade beslut.

Inom avdelningen i utskottet ansågo vi, att tiderna något förändrats, sedan detta entreprenadanbud inlämnades till Kungl. Maj:t, och därför gjorde vi den officiella vägen en hemställan hos Kungl. Maj:t, att Ultuna lantbruksinstituts styrelse skulle söka införskaffa ett nytt kostnadsförslag. Ett dylikt kostnadsförslag kom, och det visade sig då, att man kunde bringa ned kostnaderna med ytterligare 40,000 kronor, varför nu här endast begärts ett anslag av 100,000 kronor till förstärkande av det år 1919 beviljade anslaget.

För att kontrollera behovet av denna byggnad vid Ultuna var jordbruksutskottet 1919 ute på platsen och besåg den nuvarande läringsbyggnaden. Och jag tror, att man gott kan säga, att även de av utskottets ledamöter, som ställt sig avvisande till tanken på detta byggnadsföretag, fingo en helt annan uppfattning, när de kommo dit och sågo, hur usest det i själva verket var ställt med den gamla läringsbyggnaden, och hur nästan omöjligt det var för lärlingarna att kunna existera i densamma. Nu har det gått ytterligare två år sedan 1919, ja, det har snart gått tre år, och intet har åtgjorts i denna fråga. Och det är icke skäl i att reparera denna byggnad för samma ändamål, vartill den nu användes, utan den behöver en genomgripande reparation, och den behöver även användas för annat ändamål, varom det talas i nästa punkt av detta uttalande.

Jag är av den uppfattningen, att man bör driva sparsamhet med statens medel under dessa brydsamma tider så långt som möjligt, och detta särskilt vad det gäller anslag, där man kan säga, att det icke absolut är av behovet påkallat och där det kanske kan dröja ett eller annat år, innan arbetet kan sättas i gång. Men här kan arbetet sättas i gång omedelbart. Och det synes mig då också vara tillrådligt ur en annan synpunkt, nämligen för att även i någon mån avhjälpa den rådande arbetsbristen.

Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Det förvånar mig icke, att statsutskottets vice ordförande uppträder i denna fråga, han synes ha synnerligen stort intresse av vad som försiggår inom jordbruksutskottet. Han tyokes hava fått för vana att yrka avslag på beviljandet av anslag därifrån, även om de äro synnerligen berättigade.

Jag hade icke tillfälle att 1919 följa med jordbruksutskottet vid dess besök vid Ultuna. Men såvitt jag förstår voro jordbruksutskottets dåvarande ledamöter, som besökte skolan, eniga om, att man måste vidtaga åtgärder för att förbättra bostäderna åt lärlingarna. Och det förvånar mig, att reservanten herr Träff, som icke var med vid besöket, vågar påstå, att enligt hans förmenande uppförandet av en dylik byggnad skulle kunna uppskjutas. När man ställer uttalandet från herr Träff, som icke var med och besåg byggnaderna

vid Ultuna, emot uttalandet från utskottets ledamöter, som voro där och besägo stället, så förefaller det mig, att herr Träffs uttalande bör vara av mindre betydelse. Enligt de upplysningar jag fått av utskottsledamöter är bostaden för lärlingarna vid Ultuna lantbrukskola så dålig, att det verkligen behöver vidtagas åtgärder för att få en bättre byggnad till stånd. Denna uppfattning hyste också riksdagen 1919, då den beviljade anslaget, men det visade sig, att detta anslag icke räckte till, utan Kungl. Maj:t har nu begärt ytterligare 140.000 kronor. Utskottet har prutat på detta belopp och har kunnat göra detta med stöd av nytt kostnadsförslag som utskottet begärt. Byggnadskostnaderna ha nämligen fallit under de senare månaderna. Nu tror herr Anderson i Råstock, att han skulle kunna inbespara ett ännu större belopp, då han menar, att om riksdagen icke beviljar byggnadsanslaget, slippa vi möjligtvis att använda det anslag, som beviljades 1919. Detta resonemang är icke fullt lojalt. Har riksdagen en gång sagt, att byggnaderna behövas, får väl riksdagen stå vid sitt ord därvidlag, och även om det visar sig, att något tilläggsanslag är erforderligt, får riksdagen lägga till detta anslag och icke förklara, att byggnaderna äro onödiga.

Ang. en lärlingsbyggnad för Ultuna lantbrukskola.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! I dag har jag verkligen otur. Först får jag och mina partikamrater förebräelse för att vi vid en viss frågas behandling här i dag givit ett erkännande åt det privata initiativet, och nu kommer herr förste vice talmannen och beklagar sig över det stora intresse, som en statsutskottsledamot visar jordbruksutskottets frågor, och den kritik, som ägnas dem från statsutskottshåll. Jag tycker egentligen, att det är högst lofvärda saker bägge två, så att jag kommer icke att bry mig så särdeles mycket om någon av förebräelserna.

Vad beträffar årets behandling av jordbruksutskottets frågor, och den kritik, som ägnats dem från statsutskottshåll, kan jag icke erinra mig att sådan förekommit vid mer än ett föregående tillfälle, då det också endast var fråga om huruvida man icke kunde spara något. I detta fall vill jag bestämt säga, att det icke är fråga om annat än ett uppskov, och då jag biträtt reservanternas yrkande, är det endast och allenast av den anledningen, att, då man nu inom utskottet lyckats få ned beloppet så pass som här skett, detta i alla fall tyder på en redan nu tydlig sänkning av kostnaderna, som man har att definitivt räkna med. Om man nu skulle vänta ett eller annat år till — ty det är dock så, att här *finnas* lokaler varmed man kan reda sig, och att här behovet icke är absolut oundgängligt — så skulle man säkert kunna tjäna något därpå. Det är ingalunda av någon ovilja mot den institution, som det är fråga om, som jag tillåtit mig framställa detta yrkande, utan det är endast och allenast i syfte att se tiden an.

Sedan säger herr förste vice talmannen, att om riksdagen beslutar något, så får den också stå därför. Ja, men jag skulle vilja erinra

Ang. en lær-
lingsbyggnad
för Ultuna
lantbruks-
skola.
(Forts.)

om åtskilliga beslut, som riksdagen fattat, vilka nu måst ställas på framtiden. Jag skall endast peka på ett enda fall: det stora kraftstationsbygget i Norrland. Hur har man icke fått förfara med detta och fått se framtiden an och avvakta en bättre ekonomisk situation än den, som för närvarande råder?

Då mitt och reservanternas yrkande icke innebär annat, än att vi skola avvakta gynnsammare byggnadsförhållanden, och då det faktiskt är på det sättet, att det finnes lokaler, som man i detta fall kan använda ännu möjligen något år, så tillåter jag mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet H a n s s o n: Herr talman! Jag skall be att få lämna ett par upplysningar angående denna frågas behandling, då den medtogs i statsverkspropositionens utgiftsberäkningar och sedan lades fram i en särskild proposition.

Under förarbetena till statsverkspropositionen till 1919 års riksdag hade från Ultuna inkommit en framställning om ett anslag å 238,000 kronor till den nu omtvistade byggnaden. Min företrädare, statsrådet Petersson, som behandlade detta ärende i propositionen, gjorde därvid det uttalandet, att med hänsyn till de då rådande höga priserna på byggnadsmarknaden kunde man räkna med, att de skulle falla, och han föreslog därför i statsverkspropositionen 200,000 kronor under uttalande av, att om det framdeles skulle visa sig, att denna summa icke räckte, så finge man från Ultuna inkomma med en begäran om fyllnadsanslag. Av redan under diskussionen relaterade skäl har denna byggnadsfråga icke kunnat förverkligas tidigare.

När vi nu vid statsverkspropositionens utarbetande skulle taga ställning till frågan, förelägo kostnadsberäkningar, som gjorde, att vi fingo tänka oss ett fyllnadsanslag på 160,000 kronor. Senare, när propositionen avfattades, kunde vi pruta ned sagda belopp till 140,000 kronor. Nu har utskottet, sedan man funnit, att byggnadskostnaderna på grund av det allmänna priset, säkerligen skulle bli ännu lägre, i samförstånd med departementet, begärt ett nytt kostnadsförslag, och med anledning av detta senare har utskottet föreslagit, att fyllnadsanslaget skulle begränsas till 100,000 kronor.

Till denna korta förhistoria till det föreliggande yrkandet av utskottet vill jag ytterligare lägga följande. Det är den lägre kursen vid Ultuna som detta anslag gäller, alltså icke utbildandet av agronomer, utan utbildande av mindre bemedlade unge män, i regel från mindre lantmannahem, till befäl i lantbruket eller till lantbruket i allmänhet. Vad beträffar lantbruksundervisningen hava våra lantbruksskolor under senaste tiden fört en jämförelsevis mindre framåtgående tillvaro än våra lantmannaskolor. Vi hava därför måst koncentrera utbildningen vid de båda lantbruksskolor, som äro förlagda till våra lantbruksinstitut vid Alnarp och Ultuna. För båda hava skapats förbättrade förhållanden under de senare åren, och nu är detta slutstenen för den lantbruksskola, som är förlagd till Ultuna.

Jag kan icke annat än vitsorda, att här föreligger ett behov, som bör fyllas, och då en reduktion i de beräknade beloppen har skett så pass kraftigt, att man icke kan vänta sig ytterligare reduktion, vågar jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

*Ang. en lär-
lingsbyggnad
för Ultuna
lantbruks-
skola.*

(Forts.)

Herr förste vice talmannen **H a m i l t o n**: Herr talman! Herr Anderson i Råstock tycktes vilja låta påskina, att föreliggande spörsmål vore en partifråga, såvitt jag förstod honom rätt. Det är ingen partifråga alls, herr Anderson i Råstock, utan herr Andersons partivänner från andra kammaren hava samtliga anslutit sig till utskottets förslag. Det gäller ju här blott, huruvida lärlingarna vid Ultuna, som i allmänhet äro fattiga pojkar, som skola ut för att tjäna sitt bröd, skola få drägliga bostäder att bo i. Redan 1919 funno, som jag nämnde, utskottets ledamöter, då de besökte platsen, att dessa bostäder voro underhaltiga, och det ansåg också riksdagen, då den beviljade anslag för detta ändamål. Jag tror det är mycket berättigat, att man ställer det så, att lärlingarna hava bostäder, som äro någorlunda lämpliga för dem.

Herr **N i l s s o n** i Tånga: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i behandlingen av detta ärende inom utskottet, men jag får säga, att om jag det varit, skulle jag hava ställt mig på utskottsmajoritetens sida. Jag har för min del under denna riksdag, vare sig det gällt nya anslag eller ökning uti redan utgående anslag, som berört nionde huvudtiteln, omsorgsfullt granskat alla sådana anslagskrav, och häromdagen ansåg jag mig ehuru det icke skedde med lätt hjärta böra yrka avslag i fråga om en icke oväsentlig ökning av ett anslag för jordbruksändamål. Den ärade statsutskottsledamoten herr Anderson i Råstock ställde sig då på min sida, och jag beklagar, att jag icke i dag kan kvittera den artigheten med att nu ställa mig vid hans sida. Det är nämligen för mig omöjligt att här gå på ett avslag. Den, som har varit i tillfälle att på ort och ställe studera förhållandena, måste uppenbarligen få det intrycket, att bostads- och därmed sammanhängande förhållanden, varom här är fråga, vid Ultuna, i vad det rör eleverna, äro oefferrättliga, och man kan icke utan allvarliga olägenheter skjuta denna byggnadsfråga ytterligare fram i tiden.

Jag skall icke trötta kammaren med några skäl utöver vad som tidigare framförts, särskilt vid behandlingen av detta ärende under 1919 års riksdag, utan skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **A n d e r s o n** i Råstock: Herr talman! Endast ett par ord. Då jag senast hade ordet, måste jag ha uttryckt mig mycket tydligt, då herr förste vice talmannen kunnat få den uppfattningen, att jag på något sätt försökt göra detta till en partifråga, och för att mota detta säger herr förste vice talmannen, att det just gäller lärlingar från mindre lantbrukshem, som hade det alltför

Ang. en läro-
ingebyggnad
för Ultuna-
lantbruks-
skola.
(Forts.)

dåligt ställt i lokalhänseende. Jag har redan förut betonat, att jag icke alls vill komma åt vare sig lantbrukets intressen eller dessa elever i små omständigheter, som kunna finnas vid en skola av detta slag, utan det är endast och allenast ett sparsamhetsintresse, som gjorts gällande här, och ett intresse att skjuta saken på framtiden, då det väl är ett faktum, som ingen kan förneka, att motsvarande byggnader vid ett annat lantbruksinstitut uppförts för en kostnad av icke fullt 70,000 kronor. Om man ställer dessa siffror emot varandra och har anledning att räkna med, att byggnadsstyrelsen samtidigt icke är så fullt oskyldig för de stora kostnaderna, som man från något håll vill påskina, så tvcker jag det är ett ganska starkt skäl för att vänta ännu ett år, även i betraktande av obehaget för eleverna under det året, då man därigenom skulle kunna kassera in en ganska väsentlig besparing.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på bifall till den vid punkten fögade reservationen blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1920 års avkastning av statens hästavelsfond föredrogs härefter; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 17.

Herr *Leffler* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 356, angående provisorisk förhöjning av tullsatserna för vissa industriprodukter.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 355, bordlades.

§ 18.

Slutligen föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 500, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om tillägg i Reglementariska Föreskrifter för riksdagen; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt femte tillfälliga utskott.

§ 19.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän samt en inom riksdagen i ämnet väckt motion;

nr 186, i anledning av väckt motion angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862; samt

från jordbruksutskottet:

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till kyrkoherdeboställena i Ovansjö, Järbo och Högbo församlingar hörande lägenheten Stormuren i Ovansjö socken;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från det åt klockaren i Säters stads- och landsförsamlingar upplåtna boställe;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av försäljning av kronan såsom danaarv tillfallande andel i lägenheten Fjällbacka nr 90 i Kville socken av Göteborgs och Bohus län;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån ur statens domäners fond till Torne och Muonio gränsälvars strömningsaktiebolag;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa Vänersborgs hospital och asyl tillhöriga fastigheter m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån ur undsättningsfonden för beredande av möjlighet att medgiva anstånd med amortering under år 1921 av lån från fiskerilånefonden; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utläggande av statsgruvefält vid Stekenjokk och Remdalen i Vilhelmina socken av Västerbottens län.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 10 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; och

nr 10 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass jämte en i ämnet väckt motion;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i vissa delar av lagen den 2 december 1892 angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 5, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 och 26 §§ i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lättnader i fråga om förtullning av för aktiebolaget svenska tobaksmonopolets räkning inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl;

nr 34, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om sådan förändring i förordningen om den s. k. nöjesskatten, att densamma till viss del bliver statskatt; och

nr 35, i anledning av väckt motion om ändringar i förordningen om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar;

bankoutskottets utlåtande, nr 42, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

första lagutskottets utlåtande, nr 39, beträffande vissa återstående delar av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ny konkurslag m. m., förslag till lag om utmätningssed m. m. och förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av väckta motioner angående visst bemyndigande för Kungl. Maj:t i avseende å kronans rätt vid avvitringsarna i Sorsele och Vilhelmina avvitringslag; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om vidtagande av åtgärder för internationell utredning och överläggning i fråga om antagande av ett världspråk m. m.; och

nr 10, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt mo-

tion, angående inskränkning i rätten för ämbetsverk m. fl. att med frågor hänvända sig till folkvalda myndigheter i orterna och andra.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Lovén</i>	under 3 dagar fr. o. m. den	8 maj,	
»	<i>Ros</i>	» 3 » » »	8 »	
»	<i>Månsson i Hagaström</i>	» 2 » » »	8 »	
»	<i>Kajser</i>	» 7 » » »	9 »	
»	<i>Edberg</i>	» 5 » » »	9 »	
»	<i>Olsson i Berg</i>	» 8 » » »	10 »	
»	<i>Winkler</i>	» 9 » » »	9 »	
»	<i>Andersson i Rasjön</i>	» 4 » » »	9 »	
»	<i>Svensson i Grönvik</i>	» 9 » » »	9 »	
»	<i>Lagerquist</i>	» 5 » » »	10 »	
»	<i>Olsson i Golvvasta</i>	» 2 » » »	9 »	och
»	<i>E. A. Nilson i Örebro</i>	» den 9 maj.		

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,9 e. m.

In fidem
Per Cronvall.